

Организационата поставеност и функционирање на
безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот
на превенирање со трговија на малолетни лица

Институт за безбедност, одбрана и мир

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на
Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

(магистерска теза)

Ментор:

Проф. Д-р. Митко Котовчевски

Изработил:

Александра Ганиќ Георгиевска

Инд. број 5196/18

Скопје, 2020

Организационата поставеност и функционирање на
безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот
на превенирање со трговија на малолетни лица

СОДРЖИНА

Вовед.....6

ПРВА ГЛАВА

**Дефинирање на поимот безбедност како систем и функција на
државата.....9**

1. Терминолошко определување и дефинирање на безбедноста.....10

1.1 Безбедноста како систем и функција на државата.....14

1.2 Потенцијални закани по безбедноста.....21

1.3 Безбедносни закани од воена природа.....25

1.4 Безбедносни закани од невоена природа.....28

ВТОРА ГЛАВА

**Облици на организираниот криминал закана за национална и
индивидуална безбедност.....30**

2.Организираниот криминал –закана за национална и индивидуална

безбедност31

2.1. Историски аспекти за развојот на организираниот криминал.....42

2.2. Појавни облици на организираниот криминал.....45

Организационата поставеност и функционирање на
безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот
на превенирање со трговија на малолетни лица

ТРЕТА ГЛАВА

Трговија со малолетни лица.....	49
3. Поимовно определување и дефинирање на трговија со луѓе.....	50
3.1. Трговија со малолетни лица.....	63
3.1.1 Трговија со малолетни лица со цел сексуална експлоатација.....	66
3.1.2. Трговија на малолетни лица со цел питачење.....	69
3.1.3. Насилство врз малолетни лица во сајбер-просторот.....	71
3.1.4. Киднапирање, исчезнување и шверц на деца.....	76
3.1.5. Принудување на малолетни лица за сторување на кривични дела.....	77
3.2. Малолетни лица изложени на ризик.....	78

ЧЕТВРТА ГЛАВА

Институциите во борба против трговијата со малолетни лица	80
4. Улогата на институциите во борбата против трговија со малолетни лица во РСМ.....	81
4.1. Правосудни институции во РСМ кои соработуваат за сузбивање на трговијата со малолетни лица.....	82
4.1.1 Полиција.....	91
4.1.2 Јавно обвинителство.....	93
4.1.3 Судство.....	93

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

4.1.4 Центри за координација на жртвите од трговија со луѓе.....	94
4.1.5 ИНТЕРПОЛ.....	95
4.1.6. ЕВРОПОЛ.....	96
4.1.7. СЕЛЕК ЦЕНТАР.....	97
4.2. Медиумите и подигањето на свеста за ризиците и последиците од трговијата со малолетни лица	98
4.3. Образовни институции и нивната превентивна улога.....	100
4.4. Родител-старател и нивната превентивна улога.....	102

ПЕТТА ГЛАВА

Механизми на дејствување на државните органи, невладини и меѓународни организации.....

104

5. Начин на функционирање и процена на механизмите на дејствување на владата, невладините и меѓународните организации поврзани со трговијата со луѓе.....

105

5.1. Механизми на дејствување на државните органи.....

105

5.1.1. Полициска акција при откривање и прибирање докази за трговија со луѓе.....

105

5.1.2. Механизми на дејствување на други државни органи, особено на државните обвинителства и судови.....

107

5.1.3. Стагот на државните органи кон проституцијата, питањето, бездомност и непријавена работа

108

5.2. Невладини и меѓународни организации.....

111

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

5.2.1. Механизми на дејствување на организации кои се справуваат со проблемот трговија со луѓе.....	112
5.3. Сузбивање на трговијата со луѓе во Република Северна Македонија.....	114
5.3.1 Акциски план за борба против трговија со деца 2009-2012	115
5.3.2 Протоколи.....	119
5.3.3 Програми и проекти	125
6. Заклучок.....	129
7. Користена Литература	133

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

ВОВЕД

Територијата на Република Северна Македонија се простира и го завзема централното место на Балканскиот полуостров и претставува раскрсница на најважните патишта за комуникација меѓу континентите Европа и Азија. Освен што тоа има позитивни влијанија, како резултат на „контактот со културите“ на разни народи, култури, супкултури и етникуми, придонесува да низ вековите ова мало територијално стратешко место, е цел на повеќе загрозувања од најразлични облици како војни, окупации и поделби, криминални и други влијанија кои доведуваат до различни влијанија врз националната безбедност.

Едно од тие влијанија која можеби е и доста застрашувачка денес како на национално ниво, така и во глобални рамки е криминалот кој е сè поприсутен во различни облици. Криминалитетот како појава со општествен негативен предзнак, како штетна појава по општеството и како опасна појава за функционирање на економскиот, правниот, социјалниот како и на други системи, наоѓа погодна можност за ширење и развој во државите кои се наоѓаат во политичка, економска, социјална и правна криза или транзиција. Во денешно време со голема динамика се остваруваат транзициските процеси и имаат претензии да ги зафатат сите сегменти на општествената структура и сите слоеви во општеството.

Како феномен, транснационалниот организиран криминал се манифестира преку различни активности, меѓу другото, во трговија со луѓе, преку криумчарење мигранти, трговијата со дрога, трговија со огнено оружје, перење пари итн. и истиот се смета како една од главните закани за човековата безбедност, попречување на социјалниот, економскиот, политичкиот и културниот развој на општественото. Искористувањето на сиромаштија, гладот, туѓа несреќа, ропскиот статус, со цел стекнување и акумулирање на капиталот, не е нова и непозната појава. Како жртви за експлоатација односно злоупотреба биле и понатаму се, лица без разлика на возраст, лица од двата пола, посебно е ставен акцент на лица женски пол. Во денешно време за жал како лица кои се почесто се злоупотребуваат се деца.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Побарувачката за евтина работна сила, сексуални услуги и одредени криминални активности е уште еден голем фактор, кој придонесува за појава на трговијата со луѓе. Сè поголем број од овие фактори го зголемуваат ризикот децата и младите луѓе да станат дел од синцирот на трговијата со луѓе.

Оттука, може да се каже дека трговијата со луѓе е нелегална трговија со човечки суштества заради репродуктивно ропство, комерцијална сексуална експлоатација, принудна работа, или денешна форма на slavery.¹

Република Северна Македонија беше транзитна земја за трговијата со луѓе, меѓутоа во поново време покрај што е почетна точка, таа е идентификувана и како крајна дестинација, што е знак за разорна метастаза што постојано се шири.

Постојат многу фактори за појава на истите зависно од типот на криминалот. Кога зборуваме општо за трговија со луѓе, зборуваме и за низа фактори кои придонеле за неговата појава без разлика дали се работи за фактор сиромаштија, економска состојба на едно семејство, невработеноста, политичка нестабилност, воените судири итн. Но, кога зборуваме за трговијата со малолетници, која денес зема голем замав на меѓународен план, покрај горенаведените фактори, голем удел имаат и родителската негрижа и запоставеност, семејното насилство, ниското ново на образование на родителите и децата итн.

Превентивниот и оперативниот механизам за успешно спроведување на истрага, а се со цел да се дојде до она потребното, во суштина неопходно е да се разбере

¹ Закон за заштита на жртвите од 2000 година (паб. L. 106-386), дополнет (ТВПА) и Протоколот за спречување, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено жени и деца, дополнувајќи ја Конвенцијата на Обединетите нации против транснационален организиран криминал (Протоколот од Палермо) ја опишува оваа присилна услуга користејќи голем број различни термини, вклучително и присилна сервилност, ропство или практики слични на ропството, ропството на долгови и присилната работа. <https://www.state.gov/what-is-modern-slavery/>

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

функционирањето на криминалната шема на трговијата со малолетници ² (кои фази се применуваат при оваа криминална шема) и најчестите *modus operandi* (начини на извршување на делото) ги применуваат организирани криминални групи, за потоа надлежните органи да го одредат планот на операциите кои ќе ги превземаат и фазите на откривање на трговијата со малолетници. Сериозноста на проблемот со трговијата со луѓе придонесе Република Северна Македонија да биде и дел од криминалната мрежа т.е да премине од транзитна во крајна дестинација каде се одвива дејствието на трговијата со луѓе во кое голем дел жртви се и малолетниците. Со оглед на порастот на овој проблем и намалувањето на бројот на жртви како и темната бројка на овој криминал потребно е да се зајакне институционалниот и меѓународниот капацитет.

² Член 24 Во насловот на член 193 зборовите „малолетник кој“ се заменуваат со зборовите „дете кое“. Во Кривичниот законик („Службен весник на Република Македонија“ бр. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13 и 82/13)

Организационата поставеност и функционирање на
безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот
на превенирање со трговија на малолетни лица

ПРВА ГЛАВА

Дефинирање на поимот безбедност како систем и функција на државата

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

1. Терминолошко определување и дефинирање на безбедноста

Појавата на безбедноста е предмет на проучување на повеќе општествени науки, како на пример и на филозофијата. Основните методи на филозофскиот пристап за поимот на безбедноста, се поклопуваат со методите на социологијата и политичко-правните науки. Во меѓународното право не постои општо прифатена дефиниција на поимот за безбедност, па за таа цел треба да се забележи дека дефиницијата за безбедноста мора да се базира на социолошко политичкото заклучување, каде методот на социологијата се дополнува со филозофскиот научен метод, пред сè во рамките на филозофијата на настанокот на државата и правото.

Државите ги дефинираат своите витални вредности и интереси кој ги истакнуваат како приоритет и кон кој ги насочуваат безбедностите активности стремејќи се кон нивна заштита. Бидејќи основната цел на секоја државна политика е опстанокот на државата и нејзиното општество, условот за тој опстанок ја претставува нејзината безбедност.

Безбедноста е една од феномените на човековото општество и тоа во сите сфери на нејзинот развој. Дали станува збор за безбедноста на поединецот на државата на повеќе држави и воопшто на меѓународната заедница, секогаш се работи за настојување да се осигураат вредностите и состојбите за кој се смета дека се од витално значење. Безбедноста во современите држави се манифестира преку неколку облици кој ги препознаваме како здравствена заштита, социјална безбедност, заштита при работа, сообраќајна безбедност, заштита на потрошувачите, како и заштита на животната средина, но во ниеден случај не смеат да се занемарат и основните права на слободно изразување, право на заштита од прогон од структурите на државата заради различните мислења и изразувања на лични ставови и секако правото за остварување на сопствен принцип на живеење на граѓаните на граници до кога со нивното однесување нема и не можат да ја загорзат безбедноста и правата на другите.

Безбедноста како функција е неразделен атрибут на секоја држава и од тој аспект има два облика на дејствување и тоа:

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

- Превентивен облик, во ситуации кога државата со своето постоење и право времено ангажирање претставува инструмент за одвраќање на сите облици на загрозување и
- Репресивен облик, со отстранување на причините на опасноста и со елиминирање на нивните носители по пат на примена на сила на правно дозволен начин.³

Безбедноста како поим во теоријата, практиката и во доктрината, се користи за да се обележат или именуваат со него разновидните елементи или односи. Во современите општества безбедноста претставува глобален предизвик и е еден од главните мотиви за човековите и општествените активности.

Етимолошки гледано, поимот безбедност некои научници го поврзуваат со латинскиот збор „Sekuritas-atis“ што значи постојан, цврст, посветен, автентичен, сигурен, верен, и сл., додека поимот на безбедноста го поврзуваат со латинскиот збор „Sinicura“ што значи да се живее „без грижа“, но сам по себе овој термин е еластичен од причини што „грижата“ некогаш може да биде продуцирана од силен страв, а некогаш и од сосема мала фрустрација или од безначајен настан. Во англискиот јазик од поимот безбедност, се користат два изрази и тоа „Security“ и „Safety“.

За објаснување на поимот национална безбедност најчесто се користи изразот „Security“, што имплицира заштита и чување на државниот или националниот интерес. Наспроти ова изразот „Safety“ има значење за превентивно дејствување за да не дојде до несакана безбедносна ситуација.

Сè до неодамна поимот безбедност означувал разгледување и разрешување на определен проблем настанат како резултат на воена причина. Денес ваквиот поим вклучува и т.н. „Интереси за профит“ што заинтересираните организации или структури се подготвени да ги реализираат по пат на насилство терор, криминални активности и разузнавање. Денес безбедноста како поим опфаќа лепеза од различни аспекти на човековото постоење и делување, односно општествено творење и дејствување, а со своето влијание врз воспоставувањето на безбедноста, без разлика

³ Проф. д-р Котовчевски М.-, „Национална безбедност“, филозовски факултет, Скопје, 2011

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

дали станува збор за национална или индивидуална, покрај воените имаат и неколку други аспекти на современото живеење во смисла на политички, економски, социолошки, културолошки, образовни, здравствени, еколошките и сл., но вака дефинирана безбедноста не претставува единствен прост збир на овие современи аспекти туку истата претставува и е нешто повеќе.

Покрај воените, Бузан ги има препознаено и политичките, социјалните, економските и еколошките аспекти на безбедноста.⁴ Политичката безбедност според него ја гарантира нивната легитимност, идеолошките определби и државните уредувања.

Економската безбедност им овозможува одреден вид на гаранција за пристап од финансиите, суровините и пазарите, со цел одржување на прифатливо ниво на благосостојба на населението и на моќта на државата.

Социјалната безбедност овозможува создавање прифатливи услови за заштита и за развојот на културните традиции, јазикот, религијата и националниот идентитет во целината.

Еколошката безбедност предвидува зачувување на локалната и планетарната биосфера како систем врз основа на кои се темелат сите останати човечки активности.

Според проф.д-р Митко Котовчески, воените, политички, економски, социјалните и еколошките сфери ќе ги претставуваат петте витални подрачја на безбедноста на современите општества, но и на глобалната безбедност во иднината.⁵

Поимот безбедност е повеќе значаен и во теоријата и во практиката и се користи за да се означат разновидни елементи и односи.⁶

Така, проф.д-р Котовчески ја дефинира безбедноста како состојба во која е осигуран урамнотежен физички, духовен, душевен и материјален опстанок на поединецот и на општествената заедница во односот кон другите поединци,

⁴ Buzan B., "Poples, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in War Era", London, 1991.

⁵ Проф.Д-р Котовчески М.- „Национална безбедност“, Скопје, 2011.

⁶ Гоцевски Т. Бакрески О. Славески С. Георгиева Л.- „Интересите на Република Македонија во градењето на европската безбедност“, МАНУ - Центар за стратески истаржувања, Филозовски факултет Скопје, Скопје, 2008.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

општествени заедници и природата, или безбедноста во суштина претставува иманентен структурен дел на општеството што себе вклучува определена состојба, односно определени особини на состојбата, а исто така и дејноста, односно систем.⁷

Маслеша смета дека безбедноста е основна цел на секое современо општество, без која нема опстанок на истото, па безбедноста како поим се употребува во скоро сите области на животот и на работата. Оттука и сите настојувања се движат во правец за вопитување на релативна рамнотежа помеѓу човекот и безбедноста.⁸

Според Арнолд Волфрес, безбедноста може да ја дефинираме како отсуство на закани кон усвоените вредности, а според Дејвид Болдвин, како мала веројатност за нанесување штети врз тие усвоени вредности.⁹

1.1 Безбедноста како систем и функција на државата

Безбедноста во најширока смисла претставува состојба на стабилност во природата и во државата која е насочена кон вршење на превентивни безбедносни мерки (одбрана и заштита), пред се од различните извори на загрозување, за да не предизвика нерамнотежа во природата и во општеството, со што би се загрозил физичкото, општествениот и духовниот интегритет на поединците.¹⁰ Со зголемување на интересот за невоени закани, посебно во делот на организираниот криминал, дојдено е до промена на вредностите опфатени со поимот за безбедноста. Додека кај традиционалниот концепт за безбедност, во центарот на внимание се наоѓа заштита на националната држава и нејзините основни атрибути на суверноста првенствено со воени средства, новиот концепт, или т.н концепт на човекова безбедност не го оспорува значењето на националната држава, туку ја нагласува важноста за заштита на луѓето, нивните заедници и животната средина, како подеднакво важни. Ова значи дека

⁷ Проф.д-р Котовчески М.-, „Национална безбедност на Република Македонија“ (прв дел), Македонската цивилизација, Скопје, 2000.

⁸ Masleša R.-, „Teorije i sistemi sigurnosti“, Magistarar, Sarajevo, 2001.

⁹ Baldwin D.- „The Concept of Security“, Review of International Studies, Vol. 23, 19997.

¹⁰ Нацев З. Начевски Р.-, „Безбедноста и националната одбрана“, Македонската ризница, Куманово, 2001.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

безбедноста денес се фокусира кон новите предизвици, а тоа се заканите насочени кон човековите животи.

Безбедносните закани не доаѓаат само со другите држави, туку тие доаѓаат и од големиот број природни и општествени процеси и појави кои ги минуваат националните граници. Хорхе Неф¹¹ ја утврдил човековата безбедност како систем составен од пет меѓусебно поврзани подсистеми- животна средина, стопанство, општество, политички заедници и култура. Според Џорџ Меклин, човековата безбедност ја опфаќа безбедноста на поединците во непосредно опкружување, заедницата и животната средина, како и безбедноста од кршење на основните човекови и колективни права, од епидемии, насилство, принудна миграција на населението, политичка копурација, криминал, теоризам, прекумерно користење на природните ресурси и загадувањето.¹²

Безбедноста на луѓето мора да биде поприоритетна од безбедноста на државата, од логички причини, зошто каква би била безбедноста на државата ако нејзините граѓани се чувствуваат небезбедно.

Безбедност подразбира состојба да се биде безбеден, односно ослободен од повреда или опасност. Концептот на безбедност е мултидимензионален, односно има нивоа кои влијаат на поединци, компании и на цели општества. На секое ниво треба да се пристапи од различни точки на гледање, но општата атмосфера кон важноста на безбедноста е позитивна.

Безбедноста се темели врз две дискретни активности: обемот на ризикот и вредноста ставена на ризикот. Безбедноста се занимава со можноста работниците да работат на начин со кој нивното здравје нема да биде загрозено.

Безбедноста во индустријата се занимава со превенција на индустриските несреќи, кои можат да бидат предизвикани, на пример, од пожар или со ослободување на опасни хемиски супстанции.

¹¹ Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy, „3. A paradigm shift in security studies?”, Human Security: Concepts and Implications, 2007, New York, Routledge - Taylor & Francis Group, Routledge Advances in International Relations and Global Politics, pp. 72-97.

¹² King G. and Murray C. - „Rethinking Human Security”, Political Science quarterly, Vol. 116, No.4, 2001-2.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Безбедноста исто така се занимава и со ресурсите за управување со ризиците. Кога зборуваме за безбедност, целта е да бидат спречени несреќи, а не само да се преживеат. Превенцијата на несреќи традиционално се зема предвид само откако ќе се случи несреќата. Мотивацијата за да се спречи слична несреќа се појавува само по несреќата и откако ќе предизвика економски трошоци. Безбедното работење е дел од оперативните практики на ниво на поединецот и на организацијата.¹³

Секоја држава, во согласност со уставната и правната структура на организацијата на владата, се стреми да обезбеди заштита на националните вредности од сите форми на надворешни и внатрешни закани. За таа цел, со сите државни атрибути, треба да создаде демократски и безбедносни услови за спроведување на владеењето на правото како важен предуслов за обезбедување општа клима за социоекономски, социјален, културен и друг развој на граѓаните како индивидуи, социјални групи и општество како целина. Ваквиот нејзин ангажман укажува на тоа дека полето на безбедност претставува една од клучните уставни категории, која, меѓу другото, ја изразува и со воспоставување посебна институција, термилошки позната како систем на национална безбедност. Тоа е неопходен, студиозно дизајниран културен производ на државата, хиерархиски структуриран од комплексот меѓусебно зависни елементи (потсистеми), кој со преземање на усогласени офанзивно-дефанзивни превентивно-реактивни мерки и активности, постојано го штити системот на национални вредности од сите видови на заканувачки активности. Замислениот (посакуван, планиран) резултат на системот за национална безбедност е оптимална состојба на национална безбедност која претпоставува навремено и успешно отстранување на реалните и можните надворешни и внатрешни закани по безбедноста на националната територија, суверенитетот, физичкиот, духовниот и имотниот интегритет на граѓаните и другите уставни вредности.

Проблемот и причините за опстанокот и иднината на една држава може да бидат израз на ситуацијата во рамките на и надвор од нејзините граници. Не постои веродостојно знаење за тоа кој од овие начини претежно влијаат врз колапсот или целосното

¹³ Hollnagel, E., Woods, D. & Leveson, N., Resilience Engineering, Burlington, Ashgate, 2006.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

уништување на државите. Сепак, не е спорно дека проблемите (на пр. законите по безбедноста) внатрешно ја прават секоја земја несигурен безбедносен предмет на меѓународни односи.

Исто така, ненавремената или бавната реакција на постојните предизвици и закани, доведува до импровизациони мерки, што на крајот резултира во дестабилизација на безбедноста на општеството и државата. За успешно справување со постојните и можните предизвици и закани, државата воспоставува систем на национална безбедност кој треба да одговори на две сложени прашања:

- Од кого и од што треба да се заштитат националните вредности?
- Како ги заштитува?

Без оглед на нијансата на различност од земја до земја, одговорот на прашањето кога националните вредности треба да бидат заштитени со идентификување на ентитети (луѓе, како индивидуи и човечки колективи), чиј социо-правен статус е суверен (државен) или несуверен (невладин и транснационален). Во овој поглед, треба да се има предвид дека тој може да биде во опасност да биде предмет на која било национална вредност, без оглед на тоа дали го предизвикува (испровоцира) темата на опасност или опасноста се манифестира непровоцирана. Врз основа на ова, националните вредности на државата се предмет на закана и самозакажување.

Во првиот случај (загрозување), надворешниот или внатрешниот предмет на опасност ја одредува целта и начинот на загрозување на избраната состојба, а загрозувачката активност - невооружена (несмртоносна), вооружена (смртоносна) или комбинирано (несмртоносно-смртоносно) може да започне без објавување (одеднаш, подмолно) или откако ќе се изврши предупредување или закана. Тоа е намерна офанзива, во согласност со целта на предметот на загрозување.

Во вториот случај станува збор за неактивност, ненавремено, безгрижно или несоодветно дејствување на системот за национална безбедност во процесот на заштита на вредностите на матичната земја.

Кривичниот закон на повеќе земји го зема предвид потенцијалното загрозување и самозагрозувачки активности на националните вредности на државата. Сепак, во

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

теоретските документи од областа на безбедноста (стратегијата) постои општ недостаток на регистрација на активности за самозагрозување, а загрозените се класифицираат во две глобални групи: вооружени (воени) предизвици, ризици и закани (вооружена агресија, вооружена интервенција, вооружено востание и граѓанска војна) и невооружени (невоени) предизвици, ризици и закани (шпионажа, политички и економски притисоци), организиран криминал, етнички и верски екстремизам, тероризам и.т.н, саботажа, деструктивна пропаганда и илегална миграција.

Организираниот криминал е една од најсложените и најопасните закани за економска и социјална стабилност и национална безбедност на државите, а факт е дека ниту една држава не е имуна на овој безбедносен проблем. Повеќекратните форми на манифестација и растечката економска и политичка моќ на носителите на организираниот криминал се поткрепени со проценка на нејзината сè поизразена инфилтрација во различни области на општествениот живот и ја регистрира корупцијата како клучно сврзно ткиво и основна алатка што влијае на појавата и проширувањето на организираниот криминал.

Посебно влијание се посветува на опасноста од национална безбедност против прекуграничен или транснационален организиран криминал.

Организираниот (внатрешен / локален и транснационален / глобален) криминал е форма на загрозување на националната безбедност на државата. Сепак, ако неговите носители се надоградат со голема економска и политичка моќ, тие мудро го користат во некоја смисла нејзината манифестација како самозагрозувачка форма на национална безбедност.

Безбедноста како феномен е многу сложен и комплексен поим што предизвикува различни мислења и толкувања за истиот. Под поимот безбедност се подразбира определена состојба, организација, функција или систем. За да се сфати што претставува и опфаќа безбедноста како систем за една држава и неговата функција, најпрвин е важно да се разбере и дефинираат поимите „систем,“ и „функција,“.

Во најопшта смисла систем е: збир од поврзани делови или нешта што образуваат целина или заедно складно функционираат, додека функција претставува

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

право и должност на општеството и државата да вршат дејности за постигнување на определени цели кои се воспоставени и утврдени со основниот акт на земјата - Уставот.¹⁴ Настојувањето за воспоставување состојба на безбедност преставува цивилизациска и културна категорија која ги опфаќа сите аспекти на современата безбедност: економски, социјални, културни, политички, еколошки, воени, одбранбени и итн.

Безбедноста можеме да ја третираме како состојба во која е осигурен урамнотежениот физички, духовен, душевен и материјален опстанок на поединецот и на општествената заедница во однос кон другите поединци, општествени заедници и природата.¹⁵

Меѓународно општоприфатена дефиниција и изработена во рамките на ООН во 1985 година вели дека: „Безбедноста е состојба во која државите сметаат дека нема опасност од воен напад, политички принуди или економски присили така што можат слободно да се развиваат“.¹⁶

Со оглед на содржината на дефиницијата на ООН, истата повеќе се однесува на Државната безбедност и државниот безбедносен систем, но секако е забележителна важноста на безбедноста, нејзиното определување и дефинирање како услов за остварување на основните животни функции на општеството и државата. Државниот безбедносен систем најчесто ја поставува перцепцијата на власта за заканите за безбедноста на државата и нејзиното население и нејзините одговори на овие закани.

Системот за безбедност како функција во една држава може да биде различно организиран, па според тоа разликуваме три основни модели и тоа:

1. Систем за безбедност заснован врз чисто воени принципи на заштита и воена организација;
2. Систем за безбедност заснован на класичната државна заштита;
3. Систем за безбедност заснован на координација и кооперација на претходните два модели.

¹⁴Ивановски, М. Ангелевски, „Безбедносни системи“, Скопје, 2005 година 80 стр

¹⁵ М. Котовчевски „Национална Безбедност на РМ – 1 дел“, Скопје, 2000 год, 21 стр

¹⁶Тадик. Бојана: Несврстаност и меѓународна безбедност. ЦОССИ, Белград, 1989, стр 21

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Универзалните видови на системот за безбедност во современото општество се познати како: Државна; Јавна; Воена безбедност;

Ако тргнеме од тоа кои вредности и добра треба да бидат безбедни, тогаш можеме да ги разликуваме следниве видови безбедност:

- Човекова (хомобезбедност);
- Национална безбедност;
- Меѓународна безбедност;

Како што претходно веќе образложивме, безбедноста е широк поим со широко подрачје на активност која што има единствената цел да ги заштити од загрозување општествените вредности од сите видови на закани и со сите расположливи ресурси. Во тој контекст на безбедноста, разликуваме различни применливи поделби за полесна идентификација но и за полесно изучување на проблематиката.

Според потеклото на опасностите, ризиците на загрозувањето разликуваме:

- Надворешна безбедност;
- Внатрешна безбедност;

✓ Според објектот на заштита постојат 5 видови на безбедност и тоа:

- Државна;
- Јавна;
- Колективна;
- Имотна; и
- Лична (персонална, граѓанска, хумана и итн.)

Додека според подрачјето на активност, вредностите и добра, можеме да зборуваме за најразлични видови на безбедност според различните облици на безбедносна состојба и тоа:

- Безбедност на просторот;
- Состојба на криминалитет итн.
- Безбедност во Сообраќај
- Безбедност во Транспортот;

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

- Безбедност на објектите;
- Безбедност во царинското работење;
- Безбедност во туризмот;

1.2 Потенцијални закани по безбедноста

Денешниот свет го карактеризираат брзи и динамични промени кои со себе носат нови и често непредвидливи ризици и опасности по безбедноста на државите.

И покрај тоа што опасноста од класична воена закана не е очекувана, невоените закани не само што добија на разновидност, туку и се зголемија по интензитет, простор и време.

Трендот на глобализација на светот, покрај предностите, донесе и закани, предизвикани најмногу од слабата економија односно продлабочувањето на јазот меѓу богатите и сиромашните и интернационализација на одредени опасности, од кои најекстремни се меѓународниот тероризам и организираниот криминал. Покрај нив, како нови видови на опасност би ги споменале и илегалната миграција и илегалната трговија со дрога, оружје, луѓе и стратегиски материјали.

Исто така, зголемена е и опасноста од употреба на оружје за масовно уништување кое е забрането според меѓународното право. Со распаѓањето на земјите од поранешниот социјалистички блок, се појавија држави и региони во кои се присутни социјални деструкции и нестабилни демократски структури и институции. Тоа се, пред сè екстремниот национализам, етничките, расните и други ксенофобии и предрасуди, кои се манифестирани до крајни граници на омраза и употреба на насилство, а за последица ја имаат разрушената инфраструктура и многуте човечки жртви.

Безбедносната состојба се одликува со динамичен, адаптивен развој на државите на новите состојби на соработка, односно на предизвикот да се најдат себеси во новиот поредок, при што меѓународната заедница и нејзините институции понекогаш се соочуваат со рецидентни, а понекогаш со актуелни и непожелни воени, невоени и други ризици и опасности. Главна црта на развојот на европската безбедност

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

е оформување на безбедносна средина заснована врз кооперативни односи и заемно координирани активности од областа на безбедноста, одржувањето на стабилноста, превенцијата и решавањето на кризи, политичката, економската и другите области, изразени и насочени најмногу преку водечката улога на НАТО во креирањето на безбедносната политика и отворената врата за негово проширување. Земјите членки на Партнерството за мир (ПМ) и Евроатлантскиот партнерски совет (ЕАПС), процес и механизми предводени од НАТО континуирано дејствуваат на проширување на зоната на демократијата и стабилноста во Европа.

Република Северна Македонија е активен партиципиент и членка во овие односи кои силно ги поддржува. Развојот на европскиот безбедносен и одбранбен идентитет и одбранбената политика, кои се комплементарни и засновани врз трајната соработка со НАТО, дејствува за иста цел. На ова дава поддршка и ОБСЕ, чија работа е најмногу фокусирана во областа на човековите и малцинските права, развојот на демократијата и владеењето на правото. Организацијата на Обединетите нации со зајакната улога и подобрени механизми и инструменти за дејствување и натаму останува најширока рамка и основа за однесувањето на државите во нивната меѓународна соработка, заснована врз меѓународното право, вклучувајќи го и правото на одбрана на државата, сама и/или здружена во колективните системи за безбедност и одбрана.

Трендот на сè поголема економска и информатичка поврзаност во едно големо светско семејство, на државите им овозможува вклучување во економските текови, каде што сè повеќе се оди на слободни трговски односи, единственост и усогласеност на царинските и други стапки, процедури и аранжмани за слободен проток на луѓе, материјални добра и капитал. Сево ова, за секоја држава претставува отворена можност да се вклучи во ваквото опкружување.

Југоисточна Европа и покрај напредокот на безбедносната состојба и натаму е регион каде што сè уште постојат закани по безбедноста, чии корени се во политичкиот екстремизам, екстремниот национализам, верската и расната нетрпеливост, што заедно со постоењето на слаби државни институции и непостоење на владеење на правото во некои држави и региони, како и транснационалните опасности, претставуваат основа за

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

висок степен на ризици и опасности по Република Северна Македонија, земјите во регионот и Европа. Посебна закана и извор на нестабилност е присуството на огромни количини на илегално оружје, од што не е имуна ни Република Северна Македонија. Непосредното опкружување на Република Северна Македонија е дел од нејзините проблеми, но и дел од нејзините предности, имајќи предвид дека една земја е членка на ЕУ и НАТО, една поканета за членство во НАТО, а една членка на ПМ и кандидат за членство во НАТО.

Република Северна Македонија е во централниот дел на Југоисточна Европа и претставува природна и географска крстосница меѓу Европа, Азија и Африка, што е од големо значење за нејзиниот развој. Од безбедносен аспект, таа е и една од крстосниците на главните патишта на тероризмот, илегалната миграција, илегалната трговија со дрога, оружје и луѓе од Азија и Африка кон Западна Европа. И покрај сите напори за заштита на границата и елиминирање на овие закани, Република Северна Македонија е свесна дека не може сама да ги реши транснационалните опасности без помош и соработка со своите соседи и меѓународната заедница.

Иако на долг рок, не постои опасност од конвенционална војна во Европа, распаѓањето на биполарниот свет, рецидивите и последиците од распаѓањето на одделни поранешни социјалистички држави, негативните последици од глобализацијата, националната, верската, големодржавната и територијалната конфронтација - се потенцијални и реални ризици и опасности кои можат да доведат до кризи и конфликти. Во ризици и опасности по безбедноста на Република Северна Македонија спаѓаат:

- можните манифестации на екстремн национализам, расна и верска нетрпеливост;

- облиците и активностите сврзани со меѓународниот тероризам, организираниот криминал, нелегалната миграција, нелегалната трговија со дрога, оружје, луѓе, стратегиските и материјалите за двојна употреба, како и последиците од употребата на средства за масовно уништување;

- поседувањето на големи количини илегално оружје;

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

- транзиционите проблеми како што се: корупцијата, урбаниот тероризам, тешкиот криминал, вклучувајќи уцени, рекетирања, убиства и напади врз сопственоста на граѓаните, економскиот криминал, даночната евазија, недоизграденоста на институциите на демократскиот систем, проблемите во функционирање на судството, социјалните проблеми и невработеноста;

- Активностите на странските специјални служби насочени кон влошување на безбедносната состојба, а со тоа и забавување на демократските и интегративните процеси, особено оние кон НАТО и ЕУ;

- Последиците од судир на интереси за користење на изворите и патиштата на стратегиските енергенси, како и попречување и блокирање на нивниот увоз во Република Северна Македонија;

- Елементарните и други непогоди, техничко-технолошките катастрофи, заразните заболувања на луѓето и животните предизвикани од домашни и/или надворешни фактори;

- Компјутерскиот криминал, пиратството и злоупотребата на информатичката технологија, посебно во делот на личните податоци на граѓаните, деловната, службената и државната тајна и - деградацијата и уништувањето на животната средина;

1.3 Безбедносни закани од воена природа

Во областа на меѓународните односи, постојат повеќе индивидуални анализи во однос на значењето и примената на поимот безбедност. Веројатно единствениот концепт што е својствен за секој безбедносен модел е постоењето на закана. Основните прашања на кои се однесува заканата, кој или што се заканува и која е природата на заканата, најчесто се основните критериуми за дефинирање на основата за безбедносниот концепт.

Имено, од одговорите на овие основни прашања, безбедноста може да се фокусира на различни актери на макро и микро ниво. Така, во традиционалните меѓународни односи основна парадигма на националната безбедност како систем е

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

државата како примарен актер. Ова значи дека опстанокот на државата е во центарот на вниманието. Како прво, ваквите идеи ја прават националната безбедност примарна, во смисла на заштита на територијалниот интегритет и суверенитет, а моќта на државите се мери со нивната воена способност и подготвеност. Воените закани се поврзани со употребата на сила и на огнено оружје во услови на загрозен суверенитет, територијален интегритет и независност на земјата.

Воените закани доколку се реализираат претставуваат најголема закана на светскиот мир, безбедност, независност и слободата на државите во светот, а се со цел остварување на хегемонистичките интереси на политиката на вооружена сила. Единствена причина што државите и понатаму претставуваат референтен објект на безбедноста, а фокусот и понатаму останува на заканите од страна на другите држави, воената одбрана се чини дека и понатаму е незаменлива. Од овие причини и застапниците на теоријата за општата безбедност се залагаат за „неофанзивна одбрана“ (non-offensive deference-NOD), позната и како „дефанзивна одбрана“ или „непровокативна одбрана“.¹⁷

Во тој контекст функцијата на армијата е одбраната на општеството од воените ризици и закани по безбедноста со задача да овозможи загрозување на државната територија од вооружен напад. Оваа функција подразбира нејзино ангажирање во превенција и во совладување на надворешните закани со употреба на воена сила во војна или при превентивно дејствување што го нагласува значењето на воената безбедност. Сепак теоријата на војувањето упатува на фактот дека при остварување на безбедноста може да се користи и можна комбинација на воена стратегија со цел да се зачуваат фундаменталните вредности на државите.

Облиците преку кои ги препознаваме воените закани се:

- Вооружената агресија, која според дефиницијата на ООН од 1947 година значи употреба на сила на една држава против суверенитетот ,

¹⁷Moller Bjorn: Common Security and Non-Offensive Defense. A Neorealist Perspective (Boulder, CO: Lynne Rienner, 1992);idem: Resolving the Security Dilemma in Europe. The German Debate on Non-Offensive Defense (London: Brassey`s 1991); and idem: The Dictionary of Alternative Deference (Boulder, CO: Lynne Rienner, 1999);

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

триоторијалниот интегритет или политичката независност на друга држава;

- Воена интервенција, која преставува недозволено мешање на една или друга група на држави во внатрешните работи на други држави со употреба на вооружена сила; како и,
- Граничните вооружени судири кои настануваат како резултат од нерасчистени и нереѓени проблеми со државните граници, или заради остварување на помали територијални претензии и воспоставување нови граници;¹⁸

Остварувањето на воените закани од глобален и регионален карактер се можни во случај на општа или на европска криза. До нив би можело да дојде доколку до некоја од државите од регионот би запрел демократскиот процес во спрега со дополнителното усложување на состојбата заради економски социјални, етнички и верски причини. Така воените закани покрај фактот што претставуваат директна закана за интегритетот и за суверенитетот на државите и безбедноста на нивните граѓани претставува и закана врз политичката, економската и социјалната сфера, но и закана за животната средина. Тие претставуваат и индиректна закана за нивните надворешни интереси, со што директно влијаат врз меѓународната соработка.

Според проф.д-р Лидија Георгиева воените закани имаат највисок приоритет во однос на национално-безбедносните проблеми од причини што употребата на вооружена сила може да предизвика многу и несакани проблеми. Со оглед на актот што се употребува директна вооружена сила, воените закани претставуваат специјална категорија, закани за националната безбедност.¹⁹

Денес воената безбедност претставува одржување на физичката сигурност на општеството, на неговите економски интереси и на другите витални вредности од надворешно загрозување. Главниот субјект на безбедноста- државата не се стреми кон

¹⁸Гоцевски Т.- „Основи на системот на националната одбрана“, Филозовски Факултет- Скопје ,2005 година

¹⁹Георгиева Л.-,„Менаџирање на ризици“, филозофски факултет-Скопје,2006 год.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

водење војна или остварување на мир, туку во суштина создава благосостојба на граѓаните во општеството, а сето ова особено се истакнува поради апстрактноста на мирновременската состојба која е директно поврзана со војна, поточно со состојбата на отсуство на војна.²⁰ По распадот на СФРЈ, условите во регионот на Југоисточна Европа во многу нешта се изменија, така што државите од овој регион повеќе не претставуваат „црна дупка“ на европската безбедност и директна закана за Соединетите држави.

1.4 Безбедносни закани од невоена природа

Историски гледано, прашањата врзани за безбедноста отсекогаш биле доведувани во врска и анализирани во однос на воените закани. Избледувањето на воените закани, последователно е проследно со поексплицитно манифестирање на други видови закани, коишто поред својата важност ги надминаа воените закани.²¹

Проф.д-р Митко Котовчевски во својата книга „Национална Безбедност“²² ги групира облиците на закани за национална безбедност како надворешни, внатрешни и глобални.

Под надворешни невоени закани тој ги подразбира: неконвенционалните дејства, психолошки-пропагандни дејствија, информатичко-комуникациски закани, разузнавачки операции, неконтролираните имиграциски процеси, а со нив и неконтролираниот прилив на бегалци, политичките и економските санкции еко-заканите како и техничко – технолошки несреќи.

Под внатрешни невоени закани тој ги подразбира организираниот криминал, корупцијата, тероризмот, геноцидот и етничкото чистење, насилниот радикализам и екстренизам, шовинизмот и иредентизмот, деструкцијата на суверенитетот, анархијата, новиот тотлитаризам, сиромаштијата, еколошките закани и техничко-технолошките несреќи.

²⁰P.Paleri- „National Security- imprivates and challenges”,Tata McGraw-hill publishing Co Ltd,New Delhi, 2008 стр.. 125-132.

²¹Георгиева л.-2Творење на мирот“, Студио АДА, Скопје, 1999.

²²Поопширно во книгата на Котовчевски М.-„Национална Безбедност3,Скопје,2011.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Сите невоени закани денес имаат неколку заеднички карактеристики: актери не се државите туку тоа се неформалните организации или групи, кои настојуваат да воспостават некои вид на контрола над јавните институции за да можат долгорочно и ефективно да ги продолжат своите активности како и фактот што нивниот идентитет е флуиден и не е секогаш извесен.

Друг фактор кои им оди во прилог на невоените закани е тоа што денес безбедноста на државите е загрошена пред сè од внатрешните фактори какви што се авторитарните форми на владеење и слабите и корумпирани државни институции. Вака создадените институции не одговараат на ставовите и барањата на граѓаните, туку на тој начин политичките елити се борат за опстанок на политичката сцена притоа создавајќи неприродни компромиси со коалициските партнери или со други влијателни поединци или групи со што државните институции на ваков начин не се во можност да обезбедат државна и општествена стабилност. Во однос на воената безбедност, организираниот криминал како современа невоена закана има големо и значајно влијание на секоја од петте основните димензии на влијание врз безбедноста на државите која според Бузан²³ тоа се воената, политичката, економската и општествената како и безбедноста која се однесува на животната средина.

Организираниот криминал има три облици на влијание. Имено државите чии влади стапуваат во симбиоза со организираниот криминал ги користат своите воени и полициски структури за остварување на криминални цели, или за заштита на актуелните структури на организираниот криминал. Овие структури на организиран криминал кои се во симбиоза со државите, се моќни, дел од неговите припадници се вработени во државата администрација и нивните услуги ги користат за остварување на своите криминални цели.

²³Buzan B. Weaver, O. and de Wilde, J. (19980, security: a new framework for Analysis, London: Lynne Rienner Publishers.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Историски гледано, овие структури во почетокот биле поврзани со поранешните владеечки елити во државите не успевајќи да навлезат во актуелните структури на власта. Но за жал денес ситуацијата е поинаква па сè почести се примерите и практиките кога овие криминални структури и владејачките елити се упатени едни на други.

ВТОРА ГЛАВА

Облици на организираниот криминал закана за национална и индивидуална безбедност

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

2. Организираниот криминал – закана за национална и индивидуална безбедност

Во определувањето на поимот на организиран криминалитет во социолошката литература егзистираат два пристапи. Според првиот, поширок пристап, овде станува збор за дејност на криминалните организации. Според вториот потесен пристап за постоењето на овој криминалитет не е доволно само постоењето на криминална организација (организациона димензија), туку и низа други услови како што се: да се работи за организирана дејност од стопански вид (криминална корпорација); да постои употреба на насилство за зачувување на позицијата на приоритет или монопол, поради ширење на профитот, низа финансирање на убиства со цел за спречување на примената на правото или донесување на политички одлуки кои ги загрозуваат и корупција на полициската, судската и политичко-извршната власт. Заклучокот што се извлекува е дека организираниот криминал се разликува од традиционалните форми на групниот криминалитет, како што се бандите и криминалните здруженија според постоењето на повеќе од три од наброените обележја.

Според проф. д-р Митко Котовчевски организираниот криминал во современиот свет останува синоним за национална организираност и концентрација на огромна финансиска моќ. Наместо дефиниција за организираниот криминал најнапред е потребно да се направи операционализација на неговите белези-составни делови презентирани во некои доктринарни дефиниции за класичниот организиран криминал според кој проф. д-р Митко Котовчевски во својата книга ќе спомене дека :

- Организираниот криминал се состои од група луѓе кои криминалната активност ја извршуваат високо професионално и континуирано;

- „Актерите“ на организираниот криминал настојуваат единствено да егзистираат од профитот што се остварува со нивно делување во таа сфера;

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

- Постојење на цврста организираност и поврзаноста криминалната професионална група со постоење на строга и цврста хиерархиска подреденост;
- Организацијата на внатрешната структура најчесто се засновува врз семејни, етнички, расни (понекогаш и верски), мошне силно изразени врски, изразени преку посебно социјална или групна поделба на улогите (функциите) на нивните членови;
- Висок степен на слоевитост и сложеност на видот на организација на криминалните активности;
- Основа на нивната криминална активност претставува продорот во врвовите (но и во другите структури) на државната администрација, полицијата и судовите, во економските и социјалните потсистеми на општеството;
- Создавање на мрежи на влијание и висок степен на поврзаност во извршувањето на кривичните дела, со огромна концентрација на моќ во формираната група;
- Обид да се „легализира“ профитот од криминалот преку негово „миење“ и вложување во легални зделки (уфрлување на „валканиот“ капитал во легалните финансиски текови);
- Нужност во транснационален развој и поврзување на организираниот криминал – се создаваат мрежи на контакти и експозитури во повеќе земји на светот (организираниот криминал станува меѓународен организиран криминал, а во тој контекст и меѓународен проблем);
- Зголемување на можностите на избегнување на државно-полициските удари и пробив во темелите на структурата на организираниот криминал и намалување на контролата врз нивните криминални активности (максимизирање на слободата на делувањето и профитот на минимизирање на националната и меѓународна контрола)
- Употребата на насилството при активноста на организираниите криминални организации не е неминовна и нужна (насилството се настојува да се замени со пософистицирани методи на присила, со неминовна примена и користење на корупцијата во системот).

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Но насилството како крајна варијанта за остварување на целите на организираниот криминал никогаш не е исклучено како можност.

- Максималното користење на современите информациски и комуникациски технологии е на меѓународната мрежа на менаџментот.²⁴

Организираните криминалитет не познава никакви граници. Криминалните организации од овој вид настојуваат да се вградат во постојниот систем и институциите што веќе остваруваат некаква по правило стопанска дејност. Овие организации остваруваат разни форми на влијание за да ги имаат во свои раце луѓето од државните органи и институциите надлежни за давање на определени дозволи, кои ја водат стопанската политика и решаваат за покрупни стопански зделки. Тоа го прават на тој начин што вградуваат свои луѓе во највисоките органи на власта, со корумпирање на разни функционери. Во современи услови загрозеноста од овој изразито опасен криминалитет е на мошне високо ниво во сите сфери на општествениот живот и речиси нема земја која не е инфицирана од неговите разновидни појавни облици. Неговите учесници, служејќи се со сите средства: од оние кои што добиват прифит на легалност па сè до отворени уцени, закани, поткуп, политички и други врски со особена свирепост, безобзирност, агресивност и виолентност, вршат најразлични злосторства кои им нанесуваат огромни и непоправливи штетина конкретните општества и на меѓународната заедница воопшто.

Организираните криминал претставува еден од најконтроверзните поими со кои се оперира во општествените науки, поим околу кој се плете тајна мистика уште од неговото појавување. Исто како и за тероризмот, за организираниот криминал денес постојат безброј дефиниции, но никако да се дојде до заедничка општоприфатена дефиниција која би важела за сите држави.

Организираните криминал покрај другите суштински клучни елементи го карактеризира неговата транснационална природа, односно можноста неговите дејности да ги преминуваат државните граници.

²⁴ Професор д-р.Митко Котовчевски -Национална безбедност на Република Македонија-II дел – Скопје , Македонска Цивилизација,2000 година , стр.199

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Транснационалниот организиран криминал се манифестира преку различни облици на криминално делување, непрекинато трагајќи по поволни услови за своето егзистирање, опстанок, експанзија и уште поголема присутност на глобално планетарно ниво. Исто така, транснационалниот организиран криминал е во вечна потрага по соодветни форми неопходни за неговата заштита, мултиплицирање на неговите привилегии и енормно зголемување на своите профити кои се еквивалентни со заедничките профити на десетте најголеми мултинационални компании во светот, со тенденција на нивно понатамошно енормно зголемување. Како што потенциравме претходно, организираниот криминал сè повеќе се интернационализира и меѓусебно се поврзува не бирајќи нација, држава, вера, раса, пол итн. Неговата основна цел е да оствари се позначајно влијание во економскиот и политичкиот живот користејќи ја првенствено својата финансиска моќ.

Во најширока смисла поимот организиран криминал значи заедничко извршување на некое кривично дело од страна на повеќе лица. Клучен елемент е заедничката координирана акција помеѓу повеќе лица.

Во потесна смисла го покрива извршувањето на казнени дела од страна на злосторничка организација (банда, група, друго злосторничко здружение), организирана според определени принципи на внатрешни односи и статусна хиерархија во заедничките криминални активности што ги остваруваат организаторот и најмалку двајца членови на злосторничкото здружение.

Во најтесна смисла, за разлика од претходните заеднички квантитативни елементи, организираниот криминал го дефинираме како заедничко извршување на казниви дела заради остварување на економска или политичка моќ.

Секоја од трите дефиниции има свое значење, како од аспект на научниот интерес за истражување и следење на така дефинираните појави, така и за нивната законодавна и практична имплементација. Така, посебното издвојување на организираниот криминал во најширока смисла и акцентирањето со тоа на кумулирањето на злосторничката енергија што при заедничко извршување на

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

казненото дело расте со аритметичка прогресија, претставува основа за посебниот казнено-правен третман на соучесништвото.

Дефиницијата на организираниот криминал во најтесна смисла го комбинира дескриптивниот метод и методот на средство и цел. Така, на пример Шулер-Спрингорум со овој поим ги опфаќа следните дела:²⁵

- *Кражба, транспорт и недозволена трговија со моторни возила*
- *Уцена и изнуда, посебно ориентирана на ресторани, барови и сл*
- *Меѓународна трговија со дроги*
- *Создавање лажни фирми или друштва, посебно заради перење на пари*
- *Трговија со бело робје со цел за проституција*
- *Поткуп и корупција*
- *Илегална трговија со оружје.*

Кајзер²⁶ го определува овој поим преку неколку индикатори: трајно здружување на повеќе лица во профитно ориентирана заедница, организациона структура, постапување според план и поделба на трудот, поврзување на легалните со илегални работи, флексибилна злосторничка технологија и богат избор на злосторнички насилни, поткупувачки и други методи, свесно искористување на радио-телефонска и друга инфраструктура и интернационалност и подвижност.

Посебна карактеристика претставува обидот за вршење на влијание врз политиката, медиумите, јавната управа, правосудството и стопанството. За разлика од традиционалните форми на групен криминалитет, организираниот криминал се карактеризира со постоење на повеќе од три наброени обележја. Инаку, приодот на Гинтер Кајзер е мошне прикладна дефиниција, со оглед на тоа што ваквиот пристап на дефинирање е прегледен за идентификување на разните организациони облици на мафијашкиот тип на организираниот криминал и групниот организиран криминал во разни општества. Меѓутоа, дури и да бидат опфатени сите седум елементи од

²⁵ Schyler-Springorum, The evolution of Criminal Justice Systems, Fifth Conference on Crime Policy, Strasbourg 1995

²⁶ В.Гинтер Кајзер, Крминологија, Скопје 1996,

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

дефиницијата на Кајзер, таквата дефиниција во никој случај не може да го опфати трансцеденталниот поим на организираниот криминал и другите нефови типови.

Ова особено се однесува на најопасната државно-политичка варијанта на т.н. (М.Л.) институционален (политички) организиран криминал. Ова димензија на организираниот криминал е целосно изоставена не само кај Кајзер, туку и кај сите други референтни автори во светот, како и кај обидите за дефинирање на организираниот криминал од страна на меѓународните организации.

Трговијата со луѓе²⁷ е комплексен, општествен, повеќедимензионален, криминален и социјален проблем, со кој се кршат основните човекови права и слободи на жртвите на трговија со луѓе. Како форма на организиран криминал, трговијата со луѓе ги нарушува и уставните и законските начела и стандарди на современото демократско општество.

Научно – технолошкиот развој и големите цивилизациски достигнувања во животот на човекот придонесоа за хуманизација на меѓучовечките односи, манифестирана преку сè поголемата афирмација на заштитата на правата и слободите на човекот. Се постигна продлабочување и продоховување на слободата на луѓето, сексуална револуција и надминување на „примитивните“ табуа и патријархални сфаќања во поглед на сексуалната активност на единката. Целокупниот развој на општеството се чини во името на човекот. Свкупниот напредок именуван како „глобализација“, се води во насока на ослободување на личноста, создавање на материјална благосостојба, повисок степен на безбедност и сигурност.

Дваесеттиот век е период во кој човештвото ја достигнува сопствената кулминација на полето на научни, политички, техничко-технолошки и социо-културни достигнувања, со цел либерализација на човековата мисла и волја од сите облици на зависност, потчинетост, угнетувања, експлоатација и ограничувања, заради ослободување на творечката личност - недискриминирана, рамноправна и еднаква. Сепак, општеството само по себе никогаш не познавало ниту пак некогаш ќе познава еднонасочен и безусловен прогрес. Ваквите промени и движења носат позитивни

²⁷ http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/Indikator_i_trgovija.pdf

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

резултати со нивното имплементирање во општеството, меѓутоа оставаат и негативни последици манифестирани преку социопатолошките појави, девијациите и криминалитетот.

Човекот со своите биолошки и психолошки predisпозиции не е во состојба да се прилагоди себе си така лесно, брзо и едноставно на современиот напредок. Се чувствува хендикепиран пред предизвикот за адаптација со достигнувањата на денешницата. Неуспехот во „себепронаоѓањето“ во молскавичните промени, произведува напнатост и фрустрации кои со тек на време се трансформираат во разни видови на агресии. Кај човекот се буди несигурноста, чувството на загрозеност од околината и страв, кои се канализираат во социопатски и социо – патолошки однесувања или во повлекување во себе. „Затоа велíme дека современиот човек е страдалник на сопствениот придонес во развојот.“²⁸

Големата трка за профит и пристоен живот во светот на оние кои можат да си го дозволат слободно да си го избираат правото на работното место, а со тоа и да си го подобрат начинот на секојдневниот живот е сè помал. За разлика од нив се поголем е бројот на оние кои поради се помалиот број на работни места во земја каде и живеат, принудени се да прифатат несоодветни понуди за работа се со цел да обезбедат материјални средства за скромн живот борејќи се на таков начин за пристоен семеен живот. Ваквата пожртвуваност се огледува на начинот кога истите се спремни да го вложат сопственото здравје и да прифатат работи кои не им ја гарантираат нивната лична безбедност²⁹. Меѓутоа, прифаќањето на таков вид на работа понекогаш може да носи со себе загрозна безбедност како за човекот така и за севкупното општество.

²⁸ проф. д-р Љупчо Арнаудовски, проф. д-р Трпе Стојановски, Трговија со луѓе-криминалитет, Скопје: Скенпоинт –Скопје, 2002 година, стр.20

²⁹[http://periodica.fzf.ukim.edu.mk/godzb/GZ59\(2006\)/GZ59.31.%20%D0%92%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0.%20%D0%91.%20-%20%D0%A5%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82.%20%D0%BC%D0%B5%D1%93%D1%83%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0%20%D0%B8%20%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0.pdf](http://periodica.fzf.ukim.edu.mk/godzb/GZ59(2006)/GZ59.31.%20%D0%92%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0.%20%D0%91.%20-%20%D0%A5%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82.%20%D0%BC%D0%B5%D1%93%D1%83%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0%20%D0%B8%20%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0.pdf)

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Секојдневните потреби на пожртвуваност на оваа категорија на луѓе во геополитичкиот свет на државите е злоупотребена од страна на одредени организации или индивидуи, кои на нелегален начин ги искористуваат за добивање на поголем профит. Нелегално профитирање најчесто се остварува организирано и во голем број случаи ги преминува националните граници а тоа ја прави оваа појава да има и меѓународен карактер. Принципот да се формираат организации за вршење на легални работи, а сето тоа нивното работење истите да ги врежат прикриено активности кои ги преминуваат границите на легалното и дозволеното го зголемува ризикот на безбедност која денес е ден од се почестите проблеми на геополитичката сцена. Една од дејностите со која се занимаваат ваквите организации е трговијата со луѓе со се поголем акцент ставајќи на трговијата со малолетни деца.

Ваквиот вид на транснационален организиран криминал³⁰, луѓето ги користат како средства за побрзо остварување на поголеми профити. Огромните профити од овој вид нелегална активност создадоа глобална мрежа организирана од транснационални криминални банди кои тргуваат со луѓе на ист начин како со оружјето, дрогата или парите.

Иако најголемиот дел од земјите во светот го елиминираа ропството уште одамна, трговијата со луѓе стана една од активностите на организираните криминални групи, кои се докажаа како високо ефективни во навлегувањето во земјите и регионите кои се осиромашени од војните, вооружените конфликти или лошо управуваните транзиции.

Оваа комплексна и динамична општествено-негативна појава бара сеопфатен (правен и социјален) пристап и примена на ефективни мерки за спречување, контрола, казнување на сторителите и заштита на жртвите. Трговијата со луѓе претставува сериозен проблем кој има огромен импакт врз стабилноста на државите и од тие причини владите на многу држави се обидуваат да ја сузбијат оваа штетна општествена појава.

³⁰Проф.д-р Котовчевски М., Облици на криминално делување на транснационалниот криминал, Филозофски факултет, Институт за одбранбени и мировни студии, 2005

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Трговијата со луѓе, исто така, претставува една од најтешките форми на кршење на човековите права, загрозувајќи ги животите на стотици илјади лица насекаде во светот. Гледано од страна на судската практика во поглед на случаите за трговија со луѓе, кај нас, тоа може да се увиди од огромната бројка на предмети со овој вид на криминалитет.

Говорејќи за поимот организиран криминал во зависност од нивната цел, постојат неколку дефиниции. Од казнено-правен аспект најсоодветна е дефиницијата: организирано учество на повеќе лица во казненото дело, извршување казнени дела од страна на злосторничко здружение заради остварување профит и моќ, употреба на насилство или со користење на посебната положба во општеството, со намалување на ризикот преку вклучување во легалните економски, политички и други активности и со однапред создаден систем на заштита од гонење.³¹

Тргувајќи од оваа дефиниција можеме да забележеме дека организираниот криминал претставува посебен облик на професионален криминал. Овој вид на криминал се појавил и развил во развиените земји во XX век, а денес е сè присутен во земјите во транзиција, во кои влегува и Република Северна Македонија, каде доаѓа до општествени промени кои доведуваат до глобални промени на вредносните ориентации на тие земји. Тој период се карактеризира со непостојаноста во изграденоста на стабилен и дефиниран систем, значајно опаѓање на правната свест и култура, а со тоа и ослабување на ефикасноста на постоечките контролни механизми и кривично-правната заштита од криминалитетот. Ваквите структурални трансформации се посебно изразени низ новите форми на криминалитет кои на овие простори до тогаш биле непознати, како што се нареданите убиства, рекетирањето, трговија со луѓе, криумчарењето мигранти и воопшто насилниот криминалитет. Овој вид на криминал се карактеризира со организациска структура- цврста организираност и хиерархиската подреденост на улогите на одреден број на луѓе која е целосно прилагодена на условите што гарантираат во даденото време и простор најмногу поголема криминална

³¹ Проф.Д-р. Владо Камбовски, Казнено право – Општ дел, Скопје 2004, стр.763

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

добивка. Односите во овие криминалистички групи се базира на строгата дисциплина, послушност и лојалност на членовите на овие организации кон нивните „претпоставени“. Овие организации помеѓу себе водат остри борби, заради задржување на своите територии и зголемување на профитот. Истите не бираат начини и средства како би ги постигнале нивните цели, користејќи ги сите ресурси со кои располагаат (луѓе, капитал), истите инвестираат во легални бизниси со што би го покриле своето криминално дејствување, а се со цел на брз и лесен начин да дојдат до висок профит.

Во македонското законодавство, организираниот криминал според КЗ ја дава дефиницијата за организирана група – „под група, банда или друго злосторничко здружение или организација каде се подразбираат најмалку три лица што се здружиле за вршење кривични дела, во кој број влегува и организаторот на здружението“.³²

Дефиницијата формално содржи, односно условите кои треба да бидат исполнети за да може делото се смета како активност на криминална група. Во документи прифатени од држави членки на Европска Унија, која се занимава со овие прашања, се наоѓаат повеќе клучни обележја на организирана криминална група:

- учествуваат повеќе од две лица,
- лицата имаат одредени улоги;
- делуваат подолг временски период и во одреден период,
- користење облици на дисциплина или контрола,
- вршење на тешки кривични дела,
- користење насилство,
- перење пари,
- корупција (вршење притисок на правосудни органи, медиуми).³³

³²Член 122 став 20 од Кривичниот законик

³³ Миодраг Лабовиќ и Марјан Николовски. (2010). Организиран криминал и корупција: најнови теоретски димензии, практични консеквенции и методика на истражување. Факултет за безбедност-Скопје.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Полето на дејствување на овие активности е многу широко, меѓутоа организациите кои се занимаваат со организиран криминал се специјализирани за одредена област, така што тие се занимаваат само со одреден вид на организиран криминал, така што едни се занимаваат со трговија со луѓе, други со трговија со дрога, оружје, алкохол и цигари, „перење пари“ итн.

2.1. Историски аспекти за развојот на организираниот криминал

Низ историјата, дефиницијата за организиран криминал се смени, но нејзината суштина остана иста, како што е всушност активност на криминални групи или организации чија цел е незаконско извршување на работата, т.е. извршување на кривични дела за да се добие профит или доминација во одредени области на општествениот живот. Терминот организиран криминал за прв пат се споменува во Англија на почетокот на 18 век, кога со тоа име се нарекуваше активност на банда крадци.

Појавата на организиран криминал³⁴ е забележана на територијата на Европа, најпрво во Италија кон крајот на 19 век, во организациските форми на мафијата. Кога зборуваме за историјата на организираната криминална активност воопшто, тогаш тоа е несомнено мафијата, која е термилошки синоним за сите типови на криминална организација. Кога станува збор за значењето на поимот мафија, постојат различни мислења. Се наведува дека мафијата најпрво била името на тајната група разбојници на островот Сицилија во 1860 година, а подоцна овој термин се користел за означување на секоја опасна, криминално организирана група.

Сепак, етимолошкиот речник на италијанскиот јазик укажува дека овој збор потекнувал во раните 1960-ти и дека значел нешто шармантно, слатко, драго и слично. Состојбата на беззаконие во тој период ги натера сопствениците на големите имоти да го напуштат управувањето со својата земја на енергични насилници кои деспотски владејале над тероризираната селанерија.

³⁴https://www.iksi.ac.rs/zbornik_arhiva/zbornik_iksi_1_2019/zbornik_iksi_1_2019_aleksandar_stevanovic.pdf

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

На почетокот на 20 век мафијата ги прошири своите активности во Соединетите држави, како тајна организација на криминалци формирана меѓу италијанските имигранти, првично за нелегално производство и трговија со алкохол, потоа за рекетирање, како и трговија со дрога, коцкање и проституција.

Секој социјален феномен заслужува да се смета од историски аспект, ако целта на анализата е сеопфатен и целосен увид во концептот и односите што се предмет на истражување. Затоа, би било корисно да се погледне во историјата примери на индивидуи кои, заедно со одреден степен на организација или социјална организација, како што рече Клаус фон Лампе,³⁵ извршиле дела кои од гледна точка на денешната криминологија можат да се дефинираат како акти на имотно дело.

Во најраниот период, на овој начин, најчесто се вршеа акти што може да се карактеризираат како грабеж, имајќи предвид дека посуптилните форми на економска активност на организираниот криминал што се актуелни денес, тогаш не постоеја. Предуслов за такво нешто беше формирање на пазарот и затоа, кога зборуваме за корените на организираниот криминал, најчесто започнуваме од тој момент, што неспорно претставуваше еден вид пресвртница во економските односи. Во својата студија, Jameseјмс Хауел и Јоhнон Мур заклучиле дека процесот на урбанизација исто така создал поволно опкружување за развој на мафијашки активности, што довело до формирање на пазар во кој може да се занимава бизнис и без кој не може да постои организиран криминал.

Коренот на сицилијанската мафија може да се проследи на трансформација на феудалниот систем што се случи во текот на 19 век, кој се карактеризира со поделба на црковно земјиште наменето за сиромашните земјоделци и сточари, кое заврши во рацете на богатата латифундија (големи имоти карактеристични за феудалниот систем). Ваквата состојба создала нов социјален конфликт меѓу богатите и сиромашните што ги уништил нормалните социјални односи на островот. Таа на социјалните пукнатини се појави мафијата како „медијатор-патрон апарат“, кој не беше ставен на ниту една страна на социо-културниот конфликт. беше во можност да посредува и да ги пополни

³⁵ Lampe Klaus „The Concept of Organized Crime in Historical Perspective <http://people.freenet.de/kvlampe>

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

празнините во социјалниот поредок, со што се создаде нов социјален систем кој соработуваше подеднакво со богатите и сиромашните. и заведе предност.

Почетокот на организацијата на производните процеси во согласност со принципите на индустријализмот, како предвесник на капитализмот, кој ја поставува крајната цел за остварување профит, значи период во кој според Хал Пепински, успехот се мери во „нето вредност“.

Крајот на Втората светска војна донесе геополитичко прераспределување на моќта, која беше сведена на ривалство меѓу „Исток“ и „Запад“, која полека прерасна во постојан конфликт помеѓу два спротивставени социо-економски модели. По падот на „Берлинскиот ѕид“, „западниот“ модел отелотворен во демократијата, капитализмот и слободниот пазар станаа доминантни во светот. Постојат многу автори кои истакнуваат дека организираниот криминал е можен во такво социо-економско опкружување.

На пример Миша Глени,³⁶ британскиот новинар автор на познатата книга за организираниот криминал, „Мекмафија: Злосторство без граници“ истакнува дека падот на комунизмот и општата глобализација и либерализацијата на сите општествени односи, кои се неразделно поврзани со прашањето на економските модели, суштински влијаат на развојот на организираниот криминал. светот. Милан Икулиќ додава дека во услови на некаква демократија и пазарна економија, организираниот криминал мора да се манифестира во одреден момент. Проблемот со поделбата на латифундија во Сицилија во 19 век може да се спореди со „станарскиот капитализам“ во Јужна Европа и Латинска Америка, а токму двата споменати региони се карактеризираат со класични организирани криминални групи од мафијашки тип.

Историски факт е дека економското лишување од одреден број луѓе постоело во секоја економска рамка и период на социо-економски поредок. Со текот на времето, поединците почнаа да се соединуваат со цел да се спротивстават на прераспределбата на материјалните ресурси што им беа наметнати, што ги сметаа за неправедни. Така, во контекст на историскиот дискурс во однос на организираниот криминал, многу теоретичари својот корен го наоѓаат токму во формите на традиционалните банди, а тие

³⁶ http://www.bbc.co.uk/macedonian/news/story/2008/04/printable/080417_gleni17.shtml

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

по дефиниција бараат да направат корекција во распределбата на социјалното богатство).

Отпорноста на системот за доминантна вредност ги доведе групите кои се склони кон кршење наметнати правила, а со тоа и кривични и економски прописи, што е од особено значење кога станува збор за организираниот криминал. Оригиналите банди подоцна се развија во структурите на кои денес се повикуваме како организирани криминални групи, при што некои развиваат своја субкултура во рамките на која организираниот криминал има големи шанси за просперитет.

2.2. Појавни облици на организиран криминал

Во државите на Југоисточна Европа сè почест облик на несериозни невоени закани со кои се соочуваат истите се најчесто закани изразени преку недозволените активности на меѓународниот организиран криминал во речиси сите појавни облици. Активностите на организираниот криминал во регионот на државите се насочени кон производство на разновидни стоки со цел успешно воспоставување и транзитирање на нелеганите стоки кои се предмет на нивни интерес.

Дефинирани се три главни релевантни снабдувачки патишта кои директно влијаат на Југоисточниот криминален регион:

- Северен пат (Украина и Молдавија),
- Централен пат (Државите на Западен Балкан) и
- Јужен пат (Турција).

Овој регион, а особено Балканот низ кои минува најпознатиот илегален канал за недозволена трговија помеѓу истокот и западот а кои претставува продолжение на двата нелегални правци од истокот познати како „Патот на златото“ кои минуваат низ Централна Азија, денес прерасна во идеална средина за развој и за ширење на меѓународниот организиран криминал. Најчестите облици во кои се јавува организираниот криминал се: недозволената трговија со оружје која е една од најопасните облици на организираниот криминал и претставува реална закана за националната безбедност на државите, но и на цели региони. Како закана ги покрива своите подрачја на светот во кои се водат меѓународни или внатрешни граѓански војни,

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

вооружени преврати или судири на парамилитарни формации со државните органи, како и редовно вооружување на регуларните вооружени фармации на државите.³⁷

Како друг облик на организираниот криминал е најчестата појава со недозволена трговија со дрога која е во континуиран пораст, при што до израз доаѓа меѓусебната соработка на организираниите криминални групи. Недозволената трговија со дрога како една од актуелните дејности на криминализираните групи нуди неколку трговски поволности над останатите познати видови трговија.

Првата поволност може да ја препознаеме во стабилниот нарко-пазар кои постојано се шири заради зголемената побарувачка на дрога.

Втората поволност е високиот обрт на пари и создавање на огромен профит. Третата погодност е што овој вид на трговија ги експлоатира оние кои се вклучени на почетокот и на крајот на ланецот на трговијата со дрога.³⁸

Недозволената трговија со моторни возила како облик во организираниот криминал можеби не претставува сериозна закана за националната безбедност но штети на економски план. Кражбите и трговијата со украдени моторни возила претставува сериозен проблем во меѓународни рамки, па од тука како составен дел на овој облик на организиран криминал се и т.н „Осигурителни измами“ при што осигурителните компании трпат огромни финансиски штети. Познат е и феноменот на откуп на возила по случај кога криминалците по извршената кражба им нудат на сопствениците одреден паричен надомест.

Како облици се појавуваат и недозволената трговија со производи од широка потрошувачка која една од најексплоатираните криминални активности на структурите поради тоа што законодавците во државите за нив предвиделе пониски казни. Во прилог на овој вид на криминал е недозволената трговија т.е. трговската размена на

³⁷Камбовски В. – „Организиран криминал“, Скопје, 2005.

³⁸Погодноста на оние кои се вклучени на почетокот и на крајот на ланецот на трговијата со дрога се производителите на хероинот од Авганистан, Иран, или од Пакистан од една страна и конзументите кои се најчесто од западноевропските држави од друга страна. Останатите учесници во овој ланец се единствено огромните профитери.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

нелегалната роба со која се тргува, а која оди во земјите при што им се овозможува на криминалците зголемена криминална добивка од причини што ги одбегнуваат давачките кон државата. Не помалку важна е и недозволена трговија со предмети од културно-историско наследство кои предмети се историски, културни, уметнички, но и материјална вредност на добрата кои се предмет на интерес, а каде криминалните структури т.е криминалците до нив доаѓаат преку вршење на кражби на овие предмети преку корумпирање на јавните службеници задолжени за нивна заштита или преку изработка на нивна репродукција кои подоцна ги продаваат на нелегалниот пазар или на пасионерите колекционери ширум светот.

Фактот што западноевропските држави мораат да вложат огромни средства за депонирање на радикален отпад на безбедни места на своите територии, а за што се во постојан судир со домашната јавност и невладините организации кои се борат за заштита на животната средина, ја прави трговијата со токсичен отпад и со нуклеарен материјал недозволена криминална активност од аспект на тоа дека одредени криминални структури се вмешани во делот на методот на кој криминалците со цел да ја прикријат активноста токсичен отпад и со нуклеарен материјал го мешаат со друг отпад кој по природата на законодавството на државите е легален отпад.

Фалсификување на пари како криминална активност и една од најстарите појави на структурите на организираниот криминал која денес ја модифицира и усложнува технологијата па како закана е директно наметната во процесот на нормално функционирање на банкарскиот и финансискиот систем на државите.

Перење пари како облик на организираниот криминал е поттикнат од добивките од сите други активности на организираниот криминал кои генерираат профит. Како глобален феномен кој во различен степен и преку најразлични облици претставува сериозна закана за сите држави бидејќи како облик на криминал директно продира во стопанското и во финансиското работење од причина што се јавува потребата на легализирање на пари стекнати на криминален начин, односно потребата овие пари да се вклучат во легалните финансиски токови со што се отежнува или се оневозможува утврдувањето на нивното потекло.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Облик кој се појавува во овие организирани криминални структури е и пиратерија, преку продажба на пиратски производи, кражба која и фалсификување на интелектуалната сопственост која ги запира иновациите и ги одвраќа локалните претприемачи од инвестирање во производството и се разбира во економскиот раст. Како негативна појава се јавува и компјутерскиот, еколошкиот криминал и насилниот криминал кои како облици на организиран криминал се препознаваат како начин на извршување на кривични дела, а кој се манифестираат преку искористување на напредните технологии преку процес на загадување на еколошката средина и мапирање на локации и цели на потенцијални жртви на насилство.

И еден облик кој е денес исто така многу актуелен е недозволената трговија со луѓе и криумчарење на мигранти. Како феномен мора да се разгледува во рамки на домашните и на меѓународните движења и миграции кои сè поинтензивно се случуваат како резултат на глобализацијата на вооружените конфликти или на пререструктурирањето на државите и трансформацијата на политичките граници. Трговијата со луѓе како криминален облик во последниве години зазема загрижувачки размери. Оваа трговија е една од најопасните облици на организираниот криминал не само од причини што се кршат човековите права и слободи, туку и заради фактот што се засегнати најранливите категории на општеството, а тоа се жените и децата.

Организационата поставеност и функционирање на
безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот
на превенирање со трговија на малолетни лица

ТРЕТА ГЛАВА

Трговија со малолетни лица

3. Поимовно определување и дефинирање на трговија со луѓе

Етимолошко значење на синтагмата трговија со луѓе како појава на просторот на нашата земја, а и на земјите на светско ниво во значење и обем кој денес го има, е

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

причина за непостоење, не само на систематизирано научно знаење за овој безбедносен проблем, туку и за непрецизност на негов единствен назив. Поради ваквата појава на поимот во научната и стручната литература нема единствен назив кој оваа појава во целост ќе ја дефинира т.е која ќе може да го определи нејзиното поимно определување.

Оттука ваквото поимно определување може честопати да се воочи преку употребата на термините трговија со луѓе или трговија со бело робје, криумчарење на мигранти, трговија со човечки суштества, криумчарење на жени и деца и слично. Во медиумите употребата на термините е уште полоша применувана, па затоа е неопходно да се разграничи значењето на термините кои можат да се сретнат во теоријата и праксата, а кои директно или индиректно се однесуваат на трговијата со луѓе.³⁹

Трговијата со луѓе, именувана како трговија со бело робје, е криминалитет со историска димензија. Се јавува во сите етапи од развојот на општеството, адаптирајќи се кон постојните услови. Под трговија со луѓе во етимолошки поглед се подразбира најсурово искористување на човековото тело и труд со цел економско богатење на трговците.

Социо-економските фактори влијаат на трговијата со луѓе. Сепак, тоа е управувано од организирани криминални групи кои комуницираат многу лесно преку „јазикот на профитот“, додека со луѓето се третира едноставно како „предмети што зборуваат“.

Трговијата со луѓе носи различни експлоататорски цели, што го прави меѓународен, организиран криминален феномен, што има сериозни последици врз безбедноста, благосостојбата и човековите права на нејзините жртви. Терминот „Trafficking in human beings“⁴⁰ стандардно се употребува речиси во сите меѓународни документи кои се однесуваат на оваа проблематика. .

Со ставање акцент на движење и транспорт на луѓе преку граници, се игнорираат оние луѓе кои се жртви на трговија во рамките на границите на една

³⁹Мијалковиќ, С., Појмовно разграничење трговине људима и других сличних појава и термилошких концепата, Безбедност, бр.1, Београд

⁴⁰<https://www.astra.rs/en/trafficking-human-beings/>

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

држава. Самата продажба како однос, ја игнорира принудата што е многу честа појава и како феномен ја исклучи можноста на многу жртви кои никогаш не бие „купени“ или „продадени“ но кој биле „дојдени сами“, кај експлоататорите за да бидат експлоатирани, но и понатаму да бидат роба за продажба .

Под поимот трговија со луѓе се подразбира една од формите на транснационален организиран криминал кој се состои од противправно остварување на економска или друг вид на корист од продажба (мигранти), која се остварува по пат на закана, транспорт, криење, преселување од едно место на друго, од страна на посредници, како и разни видови на експлоатација од страна на оние кои ги држат во одредена зависност и потчинетост.

Трговијата со луѓе се разликува од шверцот со луѓе. Кај шверцот со луѓе, луѓето со плаќање доброволно ја бараат услугата од шверцерот и притоа може и да не постои измама во (нелегалниот) договор. При пристигнување на определеното место, шверцуваното лице вообичаено е слободно да се снаоѓа.

На жртвата на трговија со луѓе, од друга страна, не и е дозволено да замине и од неа се бара да работи или да дава услуги, кои се експлоатирачки, на трговецот со луѓе или на други. Договорот може да биде составен како договор за работа, но без или со ниско плаќање или под екстремно експлоатирачки услови. Понекогаш договорот е составен како ропство поради долг, при што на жртвата не и е дозволено или не е во состојба да отплати.

Наједноставно кажано, трговијата со луѓе значи трговија со лица и нивно искористување од страна на криминалци заради заработка/профит. Без да претераме, трговијата со луѓе можеме да ја објасниме и како „верзија на ропство на 21-виот век и една од најсериозните форми на злоупотреба на основните човекови права на жртвите“.

Во денешно време трговијата со луѓе е позната како „ропство на модерното време“ и претставува трета најпрофитабилна криминална активност во светот, веднаш после трговијата со дрога и со оружје, виктимизирајќи милиони луѓе.⁴¹ Во процесот на

⁴¹ Миодраг Лабовиќ и Марјан Николовски, Организиран криминал и корупција, Скопје 2010

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

трговија со луѓе најсурово се искористува човековото тело и труд при што на жртвите им се прекршуваат основните човекови права, почнувајќи од ограничување на движење, па сè до насилство и злоупотреба, кои оставаат сериозни последици на жртвите, особено на дигнитетот и интегритетот на луѓето.

Трговијата со луѓе е кривично дело од областа на организираниот криминал, присутна во разни форми кои се манифестираат преку сексуално и трудово искористување, физичко и психичко насилство, силување, киднапирање, ропство и други форми. Најчесто се случува во сексуалната индустрија, градежниот и земјоделскиот сектор, во прехранбената индустрија, но исто така и во приватните домаќинства препознаени како сектори со слаби колективни права и во други сектори.⁴² Спротивно на стереотипот дека трговијата со луѓе, главно се случува во сексуалната индустрија на жртвите се млади и наивни жени, голем дел од тргуваните лица во целиот свет, всушност, се мажи и тоа најмногу, со цел, за трудова експлоатација.

Постојат голем број причини за појава на трговијата со луѓе. Жртвите на трговија можат да бидат искористени во различни ситуации како резултат на случајни фактори, меѓу кои спаѓаат:

- економска нестабилност и пад на животниот стандард ,
- недоволното образование,
- родовата дискриминација,
- семејно насилство,
- животот во нарушени семејства и сл.

Трговијата со луѓе е профитабилна индустрија. Во некои области, како Русија, Источна Европа, Хонгконг, Јапонија и Колумбија, трговијата со луѓе се контролира од страна на големи криминални организации. Меѓутоа, поголемиот дел од трговијата со луѓе се извршува преку мрежи на помали групи кои се специјализирани за одредена

година, стр.423.

⁴² Прирачник за трговијата со луѓе, наменет за медиумите

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

област, како врбување, превезување, рекламирање или продажба. Ова е многу исплатливо бидејќи потребни се малку средства, а гонењето е прилично ретко.

Најчести фактори на привлекување се: очекување на вработување и финансиска добивка; пристап до „гламурот“ во т.н. земји на „розов свет“; и верување дека тоа е единствената алтернатива за бегство од сиромаштијата и покрај широко познатите ризици. Трговијата со луѓе е предизвикана од многу фактори кои се јавуваат во процесот на трговијата со луѓе и тоа: земји на потекло каде има најголема сиромаштија, невработеност, војни, политичка нестабилност, лоши социјални услови, земјите на дестинација каде има побарувачка за ефтина работна сила и за време на миграцијата поточно недостаток легални и безбедни можности за миграција.

Трагајќи по подобар живот, можност за вработување, подобра заработувачка, потрага по квалитетно образование или, пак, желбата да се откријат нови земји во недостатокот на информации придонесува за донесување на погрешни одлуки коишто многу лесно можат да бидат искористени од страна на луѓе од криминалните организации. Без разлика за каков вид на експлоатација станува збор заедничко за сите е дека таа секогаш се реализира во најсурови можни услови и сето она што го извршува жртвата за време на процесот на трговија со луѓе го извршува под присила и против своја волја.⁴³

Жртвите на трговија со луѓе на почетокот доброволно ги прифаќаат „условите“ коишто им се понудени од страна на трговците, меѓутоа, истите се прелажани односно измамени врз различни лажни ветувања за крајната цел на патувањето и за видот на работата која им била ветена од страна на трговците. Трговецот со луѓе на тој начин им ги одзема на жртвите основните човекови права: слобода на движење, слободен избор, слобода на контролорање на сопственото тело и контрола на сопствена иднина.⁴⁴

Генерално, државните политики тежнеат и се концентрираат на мерките во областа на контрола на криминалитетот и миграциските политики, а многу помалку на заштитата на човековите права на тргуваните лица. Градењето на политики за борба

⁴³ Приразник за трговијата со луѓе, наменет за медиумите.

⁴⁴ <https://www.pravdiko.mk/transnatsionalen-organiziran-kriminalitet-trendovi-i-sluchuvana/>

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

против трговија со луѓе во коишто ќе се имплементира пристапот на почитување на човековите права овозможува соодветно адресирање на причините за појава на трговијата со луѓе коешто, пак, од друга страна, ќе придонесе за зајакнување на ранливите групи.⁴⁵

Дефинирањето на трговијата со луѓе од страна на различните тела се оствари со потпишувањето и усвојувањето на Протокол за спречување, сузбивање и казнување на трговија со луѓе⁴⁶ (особено жени и деца), а со дополнување на Конвенцијата на ОН за борба против транснационалниот организиран криминал во 2000 година.

Овој протокол кој влезе на сила во 2003 година, а заклучно со 1 јануари 2009 година, имаше над 124 држави-страни. Тој бара државите да ја инкриминираат трговијата со луѓе како што е дефинирана во тој инструмент, како и поврзаните престапи.

Целите на Протоколот⁴⁷ се:

- Спречување и борба против трговијата со луѓе, обрнувајќи особено внимание на жените и децата;

⁴⁵ Прирачник за идентификација и директна помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе и ранливи групи, Скопје 2012 година.

⁴⁶Протоколот за спречување, потиснување и казнување на трговијата со луѓе, особено со жени и деца (исто така познат како Протоколот од Палермо) е протокол на Конвенцијата против транснационалниот организиран криминал на [Обединетите Нации](#) и трговијата со луѓе ја дефинира како „врбување, превезување, пренесување, засолнување или примање на луѓе, со помош на закана или примена на сила или други форми на принуда, киднапирање, измама, лага, злоупотреба на сила или состојба на беспомошност или давање и примање на плаќања или средства, за да се добие согласност од лице за контрола врз друго лице, со цел за експлоатација.” Во септември 2008 година, од 124 страни, Протоколот беше потпишан од страна на 117 држави. Трговијата со луѓе е најбрзо растечка криминална индустрија во светот, со вкупен годишен приход од тргување со луѓе проценет на сума помеѓу 5 и 9 милијарди долари. [Советот на Европа](#) наведува: „За време на изминатата декада трговијата со луѓе достигна епидемични размери, со светски годишен пазар од околу 42,5 милијарди долари.” Обединетите Нации проценуваат дека приближно 2,5 милијарди луѓе од 127 различни држави се продавани ширум светот. Жртвите на трговијата со луѓе се врбуваат со користење на принуда, лага, измама, злоупотреба на сила, или директно киднапирање. https://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D1%81%D0%BE_%D0%BB%D1%83%D1%93%D0%B5

⁴⁷КАНЦЕЛАРИЈА НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ ЗА ДРОГИ И КРИМИНАЛ Канцеларија за регионалната програма за Југоисточна Европа

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

- Помагање на жртвите на таа трговија, со целосно почитување на нивните човекови права; и
- Промовирање соработка меѓу државите-страни за да се исполнат тие цели

Денес според Протоколот за трговија со луѓе член (3а) ⁴⁸поимот трговија со луѓе значи регрутирање, транспортирање, трансфер, засолнување или прифаќање на лица, по пат на закана или со употреба на сила или други форми на принуда, или киднапирање, измама, залажување или со злоупотреба на моќ или на состојба на немоќ или со давање или примање на пари или корист, заради постигнување на согласност на некое лице кое има контрола над нив. Членот 3 од *Протоколот за трговија со луѓе* појаснува дека трговијата со луѓе има три составни елементи:

- акт (она што е направено);
- средства :(како тоа е направено); и
- експлоатативна цел (зошто тоа е направено).

Три елементи се клучни и се составен дел на поимот Трговија со луѓе и тоа : делото (врбување, префрлање, транспортирање, засолнување, примање лица и сл). средствата (со употреба на сила, закана ,присила, грабнување, измама, лага, злоупотреба на моќ или положба на ранливост, давање или примање корист,) и како последно целта на експлоатацијата односно лицето што го извршила делото со намера жртвата да биде „експлоатирана“.

Трговијата со луѓе се извршува со делата врбување, транспортирање, префрлање, засолнување, прим на лица, со средствата закана или употреба на сила или други форми на присила, грабнување, измама, лага, злоупотреба на моќ или позиција на

⁴⁸ Трговија со луѓе и криумчарење мигранти - United Nations ... www.unodc.org › documents › Guidelines-Macedonian

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

ранливост или давање и примање пари или корист за да се добие согласност од лице кое што има контрола врз друго лице, заради експлоатација.⁴⁹

Трговијата со луѓе е олеснета поради проодните граници и напредните комуникациски технологии, истата доби на меѓународен обем и стана многу профитабилна. За разлика од дрогата и оружјето, луѓето можат да бидат „продавани“ повеќепати посебно жени заради присилна проституција.⁵⁰ Тенка е линијата помеѓу присилната и доброволната проституција односно трговијата со луѓе и фактот што проституцијата, на еден начин, ја стимулира истата. Поради тоа, се нагласува дека истата и не треба да се легализира. Една од причините за која невработените младите жени ја прифаќаат понудата од трговецот со луѓе проституцијата е токму сиромаштијата односно подобри финансиски можности за неа и нејзиното семејство, па доколку дојде до легализација може да се решат единствено некои проблем од санитарен и хигиенски карактер, за кои многу се зборува на глобално ниво, но истото нема да придонесе за сузбивање на присилната проституција. Тие се соочуваат со социјално оттуѓување во матичните и странските држави и завршуваат како жртви на сексуалната индустрија во странство. Некои земји се единствено како земји на транзит, преку кои се превезуваат жртвите, а многу други земји примаат странски државјанки кои станале жртви на сексуална експлоатација.⁵¹

Многу автори вршеле анализа за овој тип на сторители ,дошле до заклучок дека постојат два типа на сторители и тоа: првиот тип се луѓе кои ги наоѓаат жртвите,врбуваат ,а се со цел да ги превезат до крајната дестинација до корисници или

⁴⁹ Миодраг Лабовиќ и Марјан Николовски „Организиран криминал и корупција“, Скопје

2010 година, стр.429-430

⁵⁰Биљали, Аслан, Меѓународните и националните аспекти на трговијата со жени и нејзината поврзаност со проблемот на проституцијата, Тетово, 2007 година.

⁵¹ <http://www.interpol.int/public/thb/women/default.asp>.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

сопствениците на т.н.,агенции“, бордели, ноќни клубови, кафеани, односно лица така наречени сопственици кои ги купуваат жртвите за свои цели и потреби ⁵²

Сепак, при вршењето на кривичните дејствија се јавуваат различни профили на сторители. Сторителите, скоро секогаш, се членови на организирани криминални групи, од што и произлегува систематизацијата на трговијата со луѓе во рамките на организираниот криминал. Претежно сторителот е лице од машки род, иако неодамна беше забележано дека како сторители се лица од женски род. Станува збор за „организирана криминална група од повеќе лица која одреден временски период и дејствува во согласност, а профитот заработен од трговијата со луѓе го инвестираат во легитимни деловни активности за директно или индиректно да се стекнат со финансиска или друга материјална корист“⁵³

Процесот преку кој добивките за кои постои сомнение дека потекнуваат од криминалната активност се транспортираат, трансферираат и се вградуваат во легални финансиски текови, а се со цел да се прикрие нивното потекло, извор и движење. Истите се вложуваат производство, трговија, купување на луксузни автомобили, туризам, банкарство и сл.и се служат со корумпирање на функционери (политичари, судии, јавни обвинители), полицијата, царината итн. Од горенаведеното можеме да заклучиме дека трговијата со луѓе како и другите форми на организиран криминалитет, носи централизирана криминална организација, хиерархиска поставеност, внатрешна поделба на работите и обврските, конспиративност, како и затвореност, дисциплина, имаат развиено систем на јатаци, инфилтрирани се во државни и стопански институции, а се цел воспоставување монопол врз криминалната бранша.⁵⁴

Република Северна Македонија најчесто е земја транзит, истата се јавува и како земја дестинација, но во поново време важи и за земја од која потекнуваат жртвите на трговијата со луѓе т.е претставува земја на потекло, транзит и земја на дестинација.

⁵² Арнаудовски, Стојановски, Трговија со луѓе-криминалитет, стр.98.

⁵³ Convention against transnational organized crime, United Nations, 2000.

⁵⁴ Арнаудовски Љ., Организиран криминал – феномен на денешницата, МРКПК, 2000

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Причините поради кои доаѓа до тргување со луѓе се разновидни. Поради тоа, за да може да дојде до нејзино препознавање и навремено разоткривање потребно е постојано да се следат сите појавни облици. Трговијата со луѓе се оценува како една од најсериозните повреди на човековите права, на дигнитетот и интегритетот на луѓето. Трговијата со луѓе во денешно време е толку вообичаена што претставува трета најпрофитабилна криминална активност ширум светот. Тргувањето со луѓе денес претставува модерна форма на феноменот познат уште од античкото време и робовладетелството. Жртвите најчесто се доведени во заблуда со измама присилени на работа, а криминалците најчесто им ветуваат поволен работен статус или образование, потоа ги користат во сексуалната индустрија, прехранбената или друг вид на сектори.

Борбата со овој вид криминал, кој има огромни негативни импликации врз човековите слободи и права, бара про-активно пристап и соработка како со јавниот и приватниот сектор, така и со меѓународната заедница, со цел да му се спротивстави и истиот се организира преку усвојување бројни документи и преземање други активности.

Трговијата со луѓе е комплексен феномен и ја наметнува потребата од соодветен третман во контекст на сузбивањето на организираниот криминал. Нема земја која може самостојно да се справи со организираниот криминал. Неопходно е да се развие мултидисциплинарен пристап на овој феномен за сузбивање на трговијата со луѓе, блиска соработка со повеќе надлежни органи, меѓународните организации и на невладиниот сектор (во понатамошниот текст НВО). Во услови на глобална миграција неопходно беше на меѓународен план да се усвои пакет на политики и мерки кои треба да дадат резултати во сузбивањето на ова зло. Притоа, се посочува дека не е доволно сузбивањето на трговијата со луѓе да се изврши само во развиениот запад, каде вообичаено се упатуват жртвите на трговијата, туку дека се потребни ефикасни конфронтирачки мерки против условите кои придонесуваат за појава на овој проблем во земјите од каде што потекнуваат жртвите, како што се: намалување на сиромаштијата, развивање проекти за создавање работни места и соодветно образование и обука, медицинска и социјална заштита и зајакнување на демократските институции и

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

владеење на правото-како предуслови што се суштински и кои стојат зад трговијата со луѓе.

Оттука, неопходно е усвојување на повеќе холистички стратегии по однос на поширокиот аспект на глобалната миграција. Меѓународните организации, особено Советот на Европа и ОБСЕ, обелоденија дека се детерминирани да работат заедно кон остварувањето на заедничката цел нулта толеранција против трговијата со луѓе-загрижени од состојбите со трговијата со луѓе и од фактот што криминалците во Европа, и во 21 век, ги продават луѓето спротивно на нивната волја и ги третираат како и секој друг производ.

Денес е тешко да се даде точната бројка на луѓе кои се предмет на трговија посочуваат субјектите кои се борат против овој криминал посочуват . Полицијата, НВО секторот и меѓународните организации се сложни дека не постои прецизна статистика за ова и дека пазарот со робови егзистира и во денешно време. Она што, според експертите за човекови права, е надвор од секоја логика е што општеството ја толерира оваа модерна форма на ропство, иако трговијата со луѓе е дефинирана како кривично дело.

Трговијата со луѓе, или модерните трговци со робови, оперираат преку организирани мрежи за врбување луѓе, применувајќи груби практики на искористување на ранливите групи или на поединци, најчесто жени и деца, преку експлоатација, насилство, закана, присилба.

3.1. Трговија со малолетни лица

Трговијата со деца⁵⁵ претставува врбување, превезување, пренесување, засолнување или примање на деца со цел за експлоатација. Меѓународната Организација на Трудот - МОТ проценува дека голем број на деца - момчиња и девојки - се експлоатирани во различни форми на принудна работа како резултат на трговијата со луѓе. Конвенцијата на МОТ бр. 182⁵⁶ за најлошите форми на детски труд, ја

⁵⁵ <http://www.unicef.org/tfyrmacedonia/macedonian>

⁵⁶ <http://www.childresembassy.org.mk/konvencija-za-zabrana-i-eliminacija-na-najloshite-vidovi-detski-trud.nspх>

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

класифицира трговијата со луѓе меѓу „формите на ропство или практики слични на ропство“, а со тоа и се настојува оваа форма да се елиминира итно, без оглед на нивото на развој на земјата.

Трговијата со малолетни лица⁵⁷ - внатрешно во земјата или преку националните граници и различни континенти - е тесно поврзана со побарувачката за евтина и послушна работна сила во секторите и кај работодавачите, каде што условите за работа и третман грубо ги кршат човековите права на малолетните лица.

Комерцијалната сексуална експлоатација на малолетните лица може да е застапена во повеќе форми и опфаќа присилно вклучување на малолетните лица во проституција или други форми на сексуална активност или детска порнографија.

Ваквите форми на трговија се движат од ропска работа, јавачи на камили, домашно слугување на децата, комерцијална сексуална експлоатација и проституција, пренесување на наркотици и деца војници па се до експлоататорски или робовски практики во неформалниот индустриски сектор.

Трговија со жени и деца заради питачење за жал, е вообичаена слика, како во западните така и во источните и југоисточните европски земји, а особено е евидентно во големите градови. Жените и децата најчесто се врбуваат како питачи, мајки кои носат мали бебиња, постари жени и мажи или млади девојки кои продаваат цвеќиња. Иако има и случаи во кои семејствата ги користат сопствените деца за такви цели, не е воопшто невообичаено бебињата да се киднапираат или да се разменуваат меѓу групите.

Детската експлоатација, исто така може да вклучува присилна работа или услуги, ропство или практика слична на ропство, отстранување на органи, незаконско меѓународно посвојување, трговија со деца за склопување на ран брак, врбување како

⁵⁷ Член 30 од КЗ - Во насловот на член 193 зборот „малолетник“ се заменува со зборот „дете“. Во член 193 во ставот (1) зборовите „малолетник кој“ се заменуваат со зборовите „дете кое.“, Во ставот (3) зборовите „малолетно лице“ се заменуваат со зборовите „дете кое наполнило 14 години“. Службен весник бр 27.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

деца – војници, користење за питачење или како спортисти (како деца јавачи-на камили или фудбалски играчи), или врбување за религиозни обреди.

Трговијата со малолетни лица често пати подразбира искористување на екстремната сиромаштија на родителите. Родителите може да ги продадат своите малолетни деца на трговците со луѓе со цел да ги исплатат долговите или да заработат, или може да бидат прелажани во врска со очекувањата на образование и подобра иднина на нивните деца. Жртвите се пренесуваат некогаш легално или илегално преку границите и често им припаѓаат на заедниците кои се протегаат и преку границите на соседните земји. Кога се пренесуваат илегално (т.е. без документи или валидни визи и дозволи), полициските акции може да резултираат со депортација кога не се во притвор поради ситни прекршоци, по што повторно следи депортацијата. Условите за живот на питачите и продавачите на ситни предмети се многу лоши. Често, се експлоатираат и контролираат од страна на мрежите на организираниот криминал.

Трговијата со луѓе е многу опасна форма на криминал, а се издвојува за неколку свои специфики во однос на другите форми на трговијачовечки суштества и вклучува:

- трговија со малолетни лица за сексуална експлоатација, детска порнографија и педофилија,
- трговија со малолетни лица заради трудова експлоатација,
- трговија со малолетни лица за питачење,
- трговија со малолетни лица заради сторени кривични дела,
- трговија со неродени деца или новороденчиња за посвојување,
- трговија со малолетни лица заради брак,
- трговија со малолетни лица заради учество во вооружени судири.

Тоа е сериозна форма на криминал чии жртви се малолетни лица, како најранливиот дел од населението, но во исто време и најневините жртви. Трговија со малолетни лица е дури и покриен отколку што е случајот со другите форми на трговија на човечки суштества. Темната бројка во оваа област е дури и повисока отколку во другите форми на трговија, па затоа е многу тешко да се добијат вистински податоци за вистинската мерка и распространетоста на овој феномен.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Покрај индикаторите кои директно укажуваат на појава на трговија со деца, потребно е да се проучи оваа комплексна форма на криминале да се земат предвид оние показатели кои кријат одредена форма на експлоатација деца (кој елемент заедно со воспоставувањето на ропството поседува трговија со луѓе, т.е. деца), кои се голем ризик од трговија со деца. Во овие случаи, има многу кои се гранични и каде понекогаш е тешко да се утврди дали станува збор за трговија или не, така испитанициите не можеа да ги стават под трговија со сигурност. Во оваа смисла, се издвојува знаење за сексуална експлоатација, питање и работа „црна“ и присилна детска работа, киднапирање, исчезнувања и шверц на деца, како и принудување на деца да прават кривични дела.

3.1.1.Трговија со малолетни лица со цел сексуална експлоатација

Трговијата со малолетни лица заради сексуална експлоатација се состои од три главни фази: привлеченост, транспорт или трансфер и разни форми на експлоатација / виктимизација на која се изложени децата. Опасноста од трговијата на малолетни лица и шверцот на луѓе е во тоа што жените и децата кои се продаваат во другите држави и често жртвите се наоѓаат во непозната култура, без социјална поддршка, без пријатели, непознавање на јазикот и сл. Жените, особено младите девојки кои биле изманипулирани дека ќе работат во фабрики, или како продавачки, келнерки, танчерки и сл.обично се продавани во земји каде се носат во бордели, барови, кафеани во села и градови каде се приморани да работат како проститутки, односно да даваат сексуални услуги. Истите се држат затворени, ги поседуваат како нивна лична сопственост, прават со нив што сакаат и често пати се малтретирани како од самите газди, така и од клиентите. Истите. бидејќи немаат документи со себе бидејќи им се одземаат со самото пристигнување во земјата, не можат да побараат помош од тамошните власти во државите во кои се наоѓаат.

Кога станува збор за трговија со малолетните лица, најчестата форма продажба од родители, што е особено карактеристично за ромската популација, степенот и распределбата на која е многу тешко да се справи дојде до реални податоци, со оглед

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

дека ромската заедница е многу затворена, и често го објаснува феноменот на продажба на малолетните лица со културни карактеристики.

Секој сексуален контакт со малолетно лице (допирање и милување на насоодветни места), полов однос со малолетното лице, подведување на проституција, покажување на интимни делови од телото пред истото. Во Република Северна Македонија секоја година десетици деца стануваат жртви, а обично се регистрираат по 30 до 40 кривични дела полов напад годишно), на разновидни полови напади, главно од женски род, помеѓу возраст од 11 и 17 години, и тоа од семејства во кои тие се привремено или трајно нарушени семејни односи, како и деца без родителска грижа, деца со посебни потреби и деца кои покажуваат одредени нарушувања во однесувањето.

Кога станува збор за формите на сексуална експлоатација на малолетни лица, секое лице може да биде потенцицијална жртва и многу лесно да западне во рацете на злоставувачите како: мамење деца и принудна проституција, како и на сексуална злоупотреба на деца од родители, блиски роднини или други лица.

Сексуалната злоупотреба е особено трауматична за детето, оставајќи далекусежни последици врз севкупниот развој,од кои како специфични се издвојуваат:

- Нарушување во психосексуалниот развој;
- Хиперсексуализирано однесување;
- Сексуална инхибиција;

Голем е процентот на сексуалните злоупотреби ги прават луѓе кои на децата им се познати и блиски. Меѓу нив има и сосема одговорни граѓани, невпечатливи по своето однесување и со уредно функционирање во многу области од своето живеење.Сите малолетни лица се ранливи во однос на злоупотребата без оглед на возраста,каде живеат и со кого.

Причини за ова има многу, подолу се набројани само некои од нив некои од нив се следни:

- малолетните лица се немоќни и зависни;
- им веруваат на возрасните и ги слушаат, бидејќи така ги учеле;

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

-малолетните лица се љубопитни по природа во однос на нивните тела;

-недоволно или воопшто не се информирани за својата сексуалност и своите права;

Продавањето на улица е повеќе ангажман на машките деца, пред се поради опасноста производите што ги продаваат да им бидат насила одземени или украдени со што не само што ќе немаат можност да заработат, туку и ќе останат должни. Исто така, голем процент од овие што препродаваат се од албанската етничка припадност, во кој поради муслиманските норми се забранува бесцелно движење на девојчињата по улица. Оваа категорија деца, често е искористувана од оние кои им ги даваат предметите за продавање, но и од своите родители, бидејќи тие поради строгите казни мерки не се осмелуваат јавно да се занимаваат со препродавање.

Покрај индикаторите кои директно укажуваат на појава на трговија со деца, кога се проучува оваа комплексна форма на криминалност, неопходна е исто така да се земат предвид оние показатели кои кријат одредена форма на експлоатација деца (кој елемент заедно со воспоставување робска врска трговија со луѓе, односно деца), кои се големи ризикот од трговија со деца.⁵⁸

⁵⁸Во овие случаи има доста кои се гранични и каде понекогаш е тешко да се утврди дали станува збор за трговија или не, така се и испитаниците тие не можеа безбедно да ги ставаат во промет. Во тоа во оваа смисла се издвојуваат знаење за сексуална експлоатација, питање, работа „Црна“ и присилна детска работа, киднапирање, исчезнување и шверц деца, како и присилување на деца да извршат кривични дела.

Форми на експлоатација т.е. Детската виктимизација т.е. жртва, според нашето знаење од група на испитаниците, најчеста физичка злоупотреба и заплашување, но и сексуално злоупотреба и уцена, што особено ги заплашуваат постарите малолетни лица дека ако се бунат или избегаат, сè ќе им биде кажано на нивните родители. За уцените, како најчеста форма на експлоатација на вклучените малолетни лица трговија со луѓе заради сексуална експлоатација или присилна проституција, зборувајте ги и следниве зборови на еден од жртвите:

„Кога искушувачите,, процесираат “девојка, тие закажуваат состанок со момчето кој, наводно, е заинтересиран за неа и ја одведува до подготвената собата .Обично таа е снимена во незгодна поза со дечко или запрепастенатие ја прават да ја соблече, па ја сликаат. Во тој момент тој се појавувачленот на групата ги расипува сите, ја зема лентата и ја пушта. Девојчето е на шок, излез. Уцената, таа се согласува да обезбеди сексуални услуги на клиентите што носат на неа “.Во куќите во кои се сместени, девојките се жртви на сексуална трговија експлоатацијата е често сериозно малтретирана и деградирана. Според сведочењето на девојка која била вклучена во сексуална трговијаексплоатира, макроа ги мамат девојчињата започнувајќи со нивда се забавуваат и потоа да ги чуваат затворени во куќата:„Тој во куќата чувал неколку постари проститутки кои го малтретирале девојчето крајно брутално, ставајќи и смрделива корпа на главата. Макроја силувал на најбрутален начин. Девојчето за среќа, успеала да избега од таа куќа, по што полицијата ја донела до домот.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

3.1.2. Трговија на малолетни лица со цел питачење

Питачењето е присутно кај децата од доенче па сè до полнолетство, односно оние малолетни лица кои се на улица сами, со своите родители, со постари браќа, сестри и друго. На оваа возраст забележително е тоа што се присутни како момчињата, така и девојчињата. Децата на улица работат разни работи од продавање, миење на стакла, чување на автомобили. Најчесто на овие работи се принудувани и тие претставуваат експлоатација на детски труд. Но, исто така децата може да се забележат на улица и како питачат, дилаат дрога, проституција, како и вршење на крајби и други кривични дела. Децата кои се на улица поделени се на неколку групи и тоа : деца без родители, деца со еден родител, деца на разведени родители и деца од нарушени семејни односи и дисфункционални семејства.

Исто така, и традиционалните пристапи кон барањето егзистенција и сознанието дека на лесен и достапен начин се доаѓа до пари ги доведува родителите до одлука да се определат за овој начин на обезбедување на егзистенција и организирање достапност до реализација на оваа активност. Честопати родителите се во ситуација да се караат со соперничките групи за да дојдат до остварување на своите планови за делување. Исто така влегуваат и во компромиси кои подразбираат и трговија со своите деца, се со цел остварување на експлоатација од спротивната страна. Иако оваа дејност е организирана систематски и претежно ја вршат момчиња на возраст на возраст од 9 до 15 годишна возраст. Децата под притисок на родителите се изложени на експлоатација на детски труд од препродавање, питачење и вршење услуги, бидејќи децата во однос на родителите не се кривично оговорни и не подложат на санкции од службите за внатрешни работи. Голем дел од децата се присилени од родителите на питачење, а со тоа и се спречени да одат на училиште или не им се создаваат услови за учење во домашните услови и со тоа децата покажуваат слаб успех во учењето. Одредена група на деца се приморани на питачење од страна своите родители се со цел парите да ги трошат на алкохол, дрога или други пороци.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Злоупотребата на детски труд не значи само физичка работа, туку и комерцијална сексуална злоупотреба (детска проституција и порнографија, трговија со деца)

Една од формите на експлоатација на трудот на децата е бришењето на ветробранските стакла на возилата на раскрсниците, миеење на возила по паркинзите и на раскрсниците, продавање ситни предмети во угостителските објекти и обезбедување на празен простор за возилата. Во периодот на нашето истражување затекнавме мал број на деца на семафори со приборот за миеење, а и тие што ги затекнавме, вешто ги избегнуваа нашите контакти. Превоз на деца тргувани заради питање, слично како и трансферот децата заради сексуална експлоатација најчесто се нелегални, со фалсификувани документи или децата се префрлаат како „слепи патници“ во камиони, патнички автомобили и слично. Ако ја преминат границата преку гранични премини, обично со водичи со фалсификувани пасоши кога децата се третираат како „трговски“ деца, што обично никој не ја контролира границата.

3.1.3. Насилство врз малолетни лица во сајбер-просторот

Насилството врз децата е сеприсутен феномен кој не познава политички, културни, економски и технолошки граници. Како резултат на забрзаниот развој на информатичките и комуникациските технологии (ИКТ), во последниве децении сајбер-просторот прераснува во сè позначајна платформа, која децата интензивно ја користат за комуникација, учење, добивање информации, играње, изразување на своето мислење, творење, активизам, како и во многу други сфери од своето општествено делување. Сепак, покрај бројните бенефити за новите генерации, дигиталната ера донесе и низа предизвици и опасности. Како и во физичкиот свет, така и во сајбер-светот децата се изложени на различни видови насилство кои сериозно го загрозуваат нивниот физички и психолошки интегритет. Насилството врз децата во сајбер-просторот најчесто се манифестира во некоја од следниве форми:

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

- производство, дистрибуција, употреба, или поседување на материјали кои прикажуваат сексуална злоупотреба на деца, т.е. детска порнографија (*анг. child abuse images или child pornography*);
- подведување, уште познато како онлајн поканување кое се манифестира како придобивање на довербата на детето со цел негово вовлекување во ситуација која може да му наштети (*анг. grooming или solicitation of a child for sexual purposes*);
- вознемирување (*анг. harassment*), заплашување (*анг. intimidation*) и малтретирање (*анг. bullying*);
- изложеност на материјали што можат да предизвикаат штета врз психолошкиот или физичкиот развој на детето, вклучително и изложеност на насилни содржини и говор на омраза (*анг. exposure to harmful materials*).

Покрај тоа, постои опасност од користење на информациските и комуникациските технологии за целите на трговија со деца, детска проституција и низа други кривични дела. Креирањето на соодветна правна рамка, претставува еден од првите и неизбежни чекори во обезбедувањето на ефективна заштита на децата во овој нов сајбер-свет каде тие се подеднакво ранливи. Со оглед на транснационалниот карактер на овој феномен и неопходноста од заеднички пристап, во рамките на Организацијата на Обединетите нации, Советот на Европа и други меѓународни организации се усвоени значајни правни акти. „Покрај тоа што меѓународните акти даваат генерална рамка и насоки за пристапување кон различните видови на насилство врз децата во онлајн-опкружувањето, тие исто така воспоставуваат сет на правно обврзувачки норми за државите кои ги потпишале и ратификувале.

- **Организација на Обединетите нации (ООН)**

„**Конвенцијата за правата на детето (КПД)**, најшироко ратификуваниот договор за човековите права во светот, е клучен обврзувачки инструмент кој ги вклучува граѓанските, политичките, економските, социјалните и културните права на децата.“^[ii] Сепак, одредбите на Конвенцијата не се однесуваат експлицитно на заштитата на правата на децата во сајбер-просторот. „Всушност, во истата година –

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

1989, кога Генералното собрание на ООН ја усвоило Конвенцијата, Тим Бернерс-Ли од ЦЕРН ја создал World Wide Web (www), како нова техника за дистрибуирање на информации на Интернет. Терминот “Интернет”, пак се употребил за првпат само седум години порано.^[iii] Иако Конвенцијата за правата на детето е подготвена и усвоена пред експанзијата на Интернетот, КПД и факултативните протоколи, особено Протоколот за продажба на деца, детска проституција и детска порнографија (ОПЦС), обезбедуваат мошне важни насоки за остварување на правата на децата и во сајбер-просторот.

Член 19 од Конвенцијата за правата на детето пропишува дека државите членки се должни да ги преземат сите соодветни законодавни, административни социјални и образовни мерки поради заштита на детето од сите облици на физичко или ментално насилство, повреди, или злоупотреби, занемарувања или немарен однос, малтретирања или експлоатации, вклучувајќи ја и сексуалната злоупотреба. Во генералниот коментар бр. 13 (2011)^[iv] Комитетот за правата на детето го прецизира опсегот на овој член, појаснувајќи дека се однесува и на насилство извршено преку информациски и комуникациски технологии, вклучително и сексуално насилство врз деца со цел производство и дистрибуција на детска порнографија, изложување на деца на штетен материјал, малтретирање, вознемирување или наведување на сексуални активности. Клучната улога и должност на државата во заштитата на детето од сите облици на сексуално искористување и сексуалната злоупотреба е реафирмирана во Членот 34 од Конвенцијата. Додека, членовите 35 и 36 предвидуваат обврска за преземање на сите национални, билатерални и мултинационални мерки за спречување на насилно подведување, продажба или трговија со деца, како и заштита од сите други облици на експлоатација, штетни за детето.

Покрај одредбите кои се однесуваат конкретно на заштита на децата од насилство, во овој контекст од значење се и генералните принципи на Конвенцијата. Имено, Комитетот за правата на детето, има идентификувано четири права, односно четири члена од Конвенцијата кои треба да се разберат како генерални принципи, а чија

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

улога е да помогнат во интерпретацијата на Конвенцијата како целина, како и да им дадат насоки на државите за нејзината имплементација.

Генералните принципи се инкорпорирани во:

член 2 (обврска за почитување и обезбедување правата содржани во Конвенцијата за секое дете без дискриминација);

член 3 (обврска за оддавање на примарна важност на најдобриот интерес на децата во сите активности кои се однесуваат на нив);

член 6 (го гарантира основното човеково право на децата – правото на живот) и

член 12 (право на сопствено мислење на детето и право на изразување на тоа мислење за сите прашања кои се однесуваат на него).

Факултативниот протокол кон Конвенцијата за правата на детето кој се однесува на продажба на деца, детска проституција и детска порнографија, познат како ОПСЦ е усвоен во 2002 година и е ратификуван од вкупно 149 држави. Како една од причините за донесувањето на овој Протокол во Преамбулата, помеѓу другото, се наведува и „загриженоста [на државите членки на ООН] за зголемената достапност на детската порнографија на Интернет и другите развиени технологии“. Протоколот ја дефинира детската порнографија како претставување на дете, вклучено во реални или симулирани експлицитни сексуални активности со какви било средства или какво било претставување на половите органи за детето, пред сè за сексуални цели и ги задолжува државите-потписнички да го инкриминираат произведувањето, дистрибуирањето, ширењето, увезувањето, нудењето, продажбата или поседувањето на детска порнографија. Покрај инкорпорирањето на овие дела во кривичното законодавство и ефикасно санкционирање на сторителите, државите-потписнички имаат и обврска за преземање на превентивни мерки и унапредување на јавната свест во општеството, вклучувајќи ги и децата. Овие превентивни мерки е неопходно да бидат усогласени со современите технолошки текови и бидат насочени кон заштита на децата и во сајбер-опкружувањето. Значењето на овој Протокол, се огледува и во одредбите кои се однесуваат на регулирањето на судските постапки каде што децата се жртви на овие дела или пак во улога на сведоци, налагајќи им на државите да се погрижат постапките

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

да бидат спроведени согласно најдобриот интерес на детето и имајќи ја предвид неговата ранливост.

Во последниве години, *Комитетот за правата на детето* посветува поголемо внимание на ИКТ и Интернетот во своите завршни забелешки за периодичните извештаи за КПД и ОПЦС. Препораките се фокусирани на клучните области каде што се неопходни дополнителни заложби од страна на државите-потписнички. Имено, Комитетот ја потенцира потребата од усвојување на „национална координативна рамка за справување со сите форми на насилство врз децата, вклучително и на Интернет“^[v], усвојување на сеопфатно законодавство за „инкриминирање на сите форми на детска порнографија и сексуална експлоатација на децата на Интернет“^[vi], инкриминирање на „подведувањето на деца за сексуални цели, како и на пристапот до детска порнографија преку информатичка и комуникациска технологија“^{c[vii]}.

Во однос на Република Северна Македонија, Комитетот препорачува преземање наменски превентивни мерки, кои ќе ја имаат предвид променливата природа на интеракциите преку Интернет^[viii]. Воедно, Комитетот ја истакнува својата загриженост за присуството на порнографски и други несоодветни содржини во аудио-визуелните и печатените медиуми кои им се достапни на децата^[ix].

Конвенција на Советот на Европа за заштита на деца од сексуална експлоатација и сексуална злоупотреба е првиот меѓународен инструмент кој се фокусира на превентивните, заштитните и кривично правните аспекти на борбата против сите форми на сексуална експлоатација и сексуална злоупотреба на деца, притоа земајќи ги предвид предизвиците кои произлегуваат од современиот технолошки развој. Воедно, Конвенцијата претставува и единствениот документ во којшто се определува содржината на делото „подведување на деца за сексуални цели“ (на англиски *grooming* или *solicitation of a child for sexual purposes*) и се предвидува обврска на државите-членки за негова инкриминација во домашното законодавство. Содржината на ова дело во член 23 е определена како „намерен предлог, преку информациски и комуникациски технологии на полнолетен за средба со дете кое не ја достигнало правно утврдената возраст за сексуални активности согласно националното

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

право, со цел преземање сексуални активности со детето или производство на детска порнографија, кога овој предлог бил проследен со материјални акти што водат кон таква средба.“

Конвенцијата за компјутерски криминал на Советот на Европа е усвоена со цел воспоставување на заедничка криминална политика насочена кон заштита на општеството од компјутерски криминал, како и унапредување на меѓународната соработка на ова поле. Конвенцијата содржи материјални и процесноправни норми за меѓународна соработка. Во рамките на одредбите од областа на материјалното право се опфатени и дела поврзани со детска порнографија кои државите-членки се обврзани да ги предвидат како кривични дела во рамките на националното законодавство.⁵⁹

3.1.4. Киднапирање, исчезнување и шверц на деца

Потребата од заштитата на правата на децата произлегува од фактот дека тие претставуваат високо ранлива општествена група која што лесно може да биде изложена на злоупотреба и насилство. Согласно ООН, децата се изложени на насилство, експлоатација, виктимизација од страна на возрасните секојдневно но и на глад, болести и недостаток на социо-економски услови за здрав и активен живот во државите кои се сметаат за сиромашни или пак држави во развој. Дополнителен проблем на децата е пристапот до образованието кое во многу држави се јавува како резултат на економска депривација на државите овозможувајќи соодветна околина за искористување на детски работен труд преку просење, работа во фабрики и работа во сексуалната нелегална индустрија. Несомнено еден од најголемите проблеми со кои се соочува светот е и трговијата со деца и органи, трговија која е најзастапена во средини каде што децата немаат услови за добивање на лични документи.

⁵⁹<https://www.pravdiko.mk/nasilstvo-vrz-detsata-vo-sajber-prostorot-osvrt-na-megunarodnata-pravna-ramka/УНИЦЕФ – Центар за истражување Иноцети, Безбедноста на децата онлајн: Глобални предизвици и стратегии, Фиренца, 2012>

[ix] Комитет за правата на детето, Завршни забелешки по вториот периодичен извештај на Република Македонија за Конвенцијата за правата на детето(препорака бр.36), Женева, 2010

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Во Република Северна Македонија децата се соочуваат со опасноста да станат жртви на нелегална трговија со деца и органи, подведување и присилна сексуална работа и искористување на детскиот работен труд преку работа на улица. Како најранлива и воедно маргинализирана група се децата од ромската заедница кои се соочуваат со проблеми при водење на матична евиденција на новороденчиња и издавање на лични документи. Недостатокот на лични документи ги става децата во нерамноправна положба и оневозможува да имаат еднаков пристап до права и слободи. Меѓутоа како најголем проблем кој сериозно треба да не загрижи како општество е злоупотребата на т.н. „фантом-деца“ кои не се заведени во матичната евиденција и немаат лични документи со што се изложени на висок ризик од киднапирање, препродавање и злоупотреба на детскиот труд преку најлошите форми како што е работата на улица (питачење и сексуална работа).⁶⁰

3.1.5. Принудување на малолетни лица за сторување на кривични дела

Принудување на деца да извршуваат кривични дела, како специфична форма на контрола и експлоатација на деца е феномен најчесто поврзан со принуда од страна на постари малолетни лица или помлади возрасни до кражба, но и справување со дрога, каде што децата се ангажирани како т.н. „Наркотици“. Ова се малолетни лица на возраст од десет и повеќе години. Секој криминалец има свои „војници“ кои прават злосторства против него. Исто така, малолетничките домови се вистинска „расадник“ за криминалците. Децата градат таму и се подготвуваат за криминална кариера“. Според мнозинството испитаници, феноменот е особено изразен меѓусредношколска младина и деца сместени во домови, како и меѓу момчињата Роми, т.н. „Улични деца. Кога станува збор за деца сместени во домови, еден испитаник посочува:

„Понекогаш постарите деца ги злоупотребуваат помладите одделенија, принудувајќи ги на „скокање“ на пари. Затоа експертите во домовите се движат кон хомогенизација на деца без родители. Посебна грижа се води дилерите на дрога не го „влечат“ детето надвор од дома со тоа што на почетокот му даваат „gratis“ на дрога. Сепак, имало спорадични случаи кога дете од дома било присутно изложени на ризик од

⁶⁰<https://mhc.org.mk/news/megunaroden-den-na-decata/>

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

таква состојба, но во тие ситуации тие реагираа веднаш. Образовни мерки за упатување до едукативнопоправниот дом никогаш не дал никаков резултат. Децата исто така се изложени на посебен ризик да бидат принудени да извршат кривични дела од сиромашните и „проблематични“ семејства и деца кои живеат сами.

3.2. Малолетни лица изложени на ризик

Кога станува збор за виктимолошко истражување, посебно внимание се посветува на карактеристики на жртвата. Во случаи на трговија со деца, може да се зборува за деца кои, врз основа на анализата на постојното знаење на експерти издвоени како деца кои се изложени на голем ризик од трговија со деца и другиразни форми на експлоатација (сексуална експлоатација, присилно питање, на извршување кривични дела и слично).

Како ризични фактори се дефинираат било кои влијанија кои ја засилуваат веројатноста за првото појавување на нарушувањето и напредувањето кон сериозните состојби во процесот на социјализација. Под ризични фактори се подразбираат: Генетски или биолошки ризици (перинатална траума, невротоксичност во бременоста, злоупотреба на алкохол и дроги кај мајката), индивидуални и врснички ризици (мислење за деликвентно однесување, поврзаност со деликвентни групи и влијание на врсници), ризични фактори поврзани со училиштето (училишен неуспех, слаб успех на учениците, проблеми во однос на дисциплина, недостапност на поврзаноста со училиштето), ризични фактори во семејството (проблеми во училиште, семејни конфликти, семејна поврзаност со високо ризично однесување, неадекватно однесување на родител како модел) и ризични фактори во заедницата (хронично насилство во заедницата, сиромаштијата, економска депривација, квалитет на домување, здравствена заштита на и училиште). Ромите спаѓаат во најмаргинализираните граѓани ,бидејќи се речиси на дното на економска, општествена и социјална положба ,т.е сигурност.

Децата Роми најчесто се без родителска грижа, како и деца сместени во отворени образовни институции. Вторите имаат целосна слобода на движење надвор од

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

институцијата и заради специфичната состојба во која се наоѓаат, но и големиот број заводници кои „висат“ низ институциите и „ги намамуваат“ девојките, можат многу лесно да станат жртви на трговија со луѓе или други форми на експлоатација. Децата со посебни потреби (лесно и умерено) исто така се изложени на ризик ментално ретардирани деца), деца со нарушувања во однесувањето, како и деца од семејства во кои се нарушени семејните односи.

ЧЕТВРТА ГЛАВА

Институциите во борба против трговијата со малолетни лица

4. Улогата на институциите во борбата против трговија со малолетни лица во РСМ

Надлежните институции за да се избораат ефикасно со овој глобален проблем, треба да преземаат разновидни средства за спречување на трговијата со малолетници - деца. Потребно е да се засилат информативните кампањи со кои ќе се информираат потенцијалните жртви, како и целокупното општество. Информирањето треба да укаже на причините за појавата на трговијата, лесното идентификување на ризиците, како и последиците што настапуваат подоцна. Исто така значајно е и општеството да се

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

информира за казните на сторителите на ова дело, со цел да ги одврати потенцијалните сторители во иднина. Освен тоа, државниот апарат преку своите институции, врз основа на билатерална и мултилатерална соработка, мора да соработува со другите држави со цел да се спречи и сузбие ефикасно трговијата со деца.

Превентивната улога на институциите е огромна и во спречувањето и во сузбивањето на трговијата со малолетници. Треба да се воведат кампањи и програми во секој аспект од живеењето, на пример да се засилат мерките во образованието, културата, медиумските кампањи и сл. Имајќи ја предвид Конвенцијата на ОН за борба против организираниот криминал и Протоколите кон истата, Република Северна Македонија вовеле нови реформи во организацијата на надлежните институции и министерствата. Всушност се зборува за проширување на организационата поставеност, со воведување на нови оддели и организациони единици, како и воведување на нови институции кои ќе ги координираат сите активности во земјата за борба против трговијата со луѓе, а воедно и со трговијата со малолетници.

4.1. Правосудни институции во РСМ кои соработуваат за сузбивање на трговијата со малолетни лица.

Промената во **Министерството за внатрешни работи** настана со формирањето на Специјална единица за борба против трговијата со луѓе, како дел од постојниот Оддел за сериозен криминал кој е во рамки на Центарот за борба против организиран и сериозен криминал.⁶¹ Исто така во 2001 година почна да работи и **Транзитниот центар за странци**, кои се жртви на трговија со луѓе кој е во рамки на МВР. Таму се згрижуваат странски жртви на трговија со луѓе откриени на територијата на Република Македонија.⁶² Во 2001 година, се формира Национална комисија за борба против трговија со луѓе и нелегална миграција, за кое споменавме погоре. Тоа е меѓу

⁶¹Владимир Данаилов, Студија за „Меѓународната законска рамка и македонските закони за сиромаштија сопосебен фокус на трговијата со луѓе”, 23.09.2011 година.

⁶²<http://www.mvr.gov.mk/ShowAnnouncements.aspx?ItemID=408&mid=734&tabid=65&parent=22&tabindex=2>

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

министерско координативно тело кое ја координира активноста и соработката меѓу министерствата и надлежните органи за борбата против трговијата со малолетници. Истата е составена од претставници од министерствата и институциите: МВР, Министерство за труд и социјална политика, Министерството за правда, Министерството за надворешни работи, Министерството за здравство, Министерството за образование, Јавното обвинителство, Државната царина, Основниот суд Скопје.⁶³ Во претходната глава споменавме за акционите планови и стратегиите кои ги носи Националната комисија. Во 2003 година формиран е Секретаријат на Националната комисија како извршно тело на Националната комисија. Нејзиниот состав е од претставници од ИОМ,⁶⁴ ОБСЕ⁶⁵, УНИЦЕФ, амбасадата на САД во Македонија, невладини организации („Отворена порта-Ла страда Македонија”, „За среќно детство”, „Еднаков пристап”), стручни лица од министерства, МВР и слично.

Особено значење во борбата против трговијата со малолетници се согледува во формирањето на Подгрупата за борба против трговијата со деца, во рамките на Националната комисија, на 16.01.2003 година. Истата е со цел да се подобри превентивното делување против трговијата со деца, како и на заштитата на малолетните како жртви на ова дело.⁶⁶

Во 2009 година формирано е ново тело – **Национален известувач**, кое има улога на собирање, анализирање на информации за теми кои се однесуваат на трговијата со луѓе особено за превентивната улога и заштитата. Меѓутоа како основна и главна улога е надгледување на сите дејствија насочени кон спречувањето на трговијата со луѓе. Во 2005 година во рамките на Министерството за труд и социјална политика, во склоп на Секторот за еднакви можности, работи **Националниот механизам за упатување**. Негова цел е идентификација, помош и заштита на малолетните и возрасните жртви.

⁶³Одлука објавена во „Службен весник на Република Македонија” бр. 18/2001.

⁶⁴Меѓународна организација за миграции

⁶⁵Организација за безбедност и соработка во Европа (OSCE)-Мисија на ОБСЕ во Скопје

⁶⁶<http://www.nacionalnakomisija.gov.mk/en/node/6>

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Исто така примарна и главна цел е да ја надгледува работата на социјалните работници низ цела држава и да соработува со институциите од доменот на заштитата на жртвите.⁶⁷ Исто така, Република Македонија соработува и со меѓународни владини институции и невладини организации и е поврзана со целокупниот процес на упатувањето (од идентификувањето до враќањето на странските жртви), со помош на Транснационалниот механизам за упатување (ТРМУ).

Невладините организации (НВО) сегашно Здруженија на граѓани кај нас играат голема улога во спречувањето на трговијата со малолетници. Всушност тие преку своите кампањи ја запознаа јавноста и властите за самото постоење на овај злочин, овозможија запознавање со појавата на нови трендови на трговија и дека голема е потребата за заштита на децата. Малолетниците како жртви се чувствителна тема на која треба да се обрне особено внимание. Невладините организации се јавуваат во улога на застапници на интересите на жртвите и како еден вид на лобирање, бараат подобра заштита. Овие организации придонесуваат во градењето на националното законодавството така што дава препораки за подобрување (дополнувања и измени). Нивното искуство во спречувањето со овој глобален проблем и нивниот директен контакт со жртвите и со оние групи кои се од ранлива категорија, им дава особена стручност со посебен капацитет, кој е добродојден во справувањето со овој проблем.

Министерството за труд и социјална политика, конкретно Секторот за еднакви можности (канцеларијата на Националниот механизам за упатување на **жртви на трговијата со луѓе-НМУ**) има надлежност и обврска за преземање на превентивна улога и нудење заштита на жртвите малолетници соработувајќи со: центрите за социјална работа, МВР-Единицата за трговија со луѓе и илегална миграција, Центарот за лица-жртви на трговија со луѓе и невладините организации. НМУ, своите активности ги извршува почитувајќи ги Стандардните оперативни процедури, при што: најпрво ги идентификуваат потребите на жртвите, давање помош во вид на храна, облека, медицинска помош, давање совети, бесплатна правна помош за текот на постапката, за

⁶⁷Прирачник-, Министерство за труд и социјална политика, Сектор за еднакви можности”, стр.13

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

нивниот статус кој го имаат, за нивните права кои ги уживаат и слично. Освен тоа, вршат и упатување и сместување на жртвите во прифатилишта или нивно враќање во семејството доколку се утврди дека е во најдобар негов интерес или се назначува старател.

Ги проследуваат програмите за ресоцијализација и репатријација на жртвите и помагаат кога е потребно да се приберат документи, здравствена легитимација и сл.⁶⁸ Јавната установа Меѓуопштински центар за социјална работа ги врши активностите поврзани со социјалната заштита на жртвите, но и на потенцијалните жртви, бидејќи стручните работници и социјалните работници во своето секојдневие воочуваат ранливи категории на деца кои можеби потенцијално би биле дел од трговијата со луѓе.

Стручните работници своите активности ги извршуваат согласно Стандардните оперативни процедури, меѓутоа треба да се засили меѓусебната соработка со центрите за социјална работа низ цела Македонија разменувајќи си ги индивидуалните искуства и знаења. Нивниот склоп на активности се состои во: идентификување на жртвите, утврдување на старател за малолетникот-жртва, соработка со други институции преку Националниот механизам за упатување на жртвите, ги упатуваат жртвите во Центарот за лица-жртви доколку тоа е во најдобар интерес на малолетникот, прават план за помош, прибираат информации за семејствата врз која основа прават проценка на истите, учествуваат во враќањето на жртвите (каков е ризикот за да се врати детето во семејството, дали е безбедно тоа да се направи). Секој поединечен случај на жртва треба посебно да се запази и евалуира на единствен начин.⁶⁹

Основното Јавно обвинителство за борба против организираниот криминал и **корупција**, со оглед на тоа дека трговијата со малолетници е организиран криминал, како надлежен за организиран криминал ги покренува судските процеси за ова дело. Освен тоа Јавното обвинителство презема обврски за заштита на жртвата во текот на

⁶⁸ „Препорака СР(2014) 13 за „поранешната југословенска Република Македонија” во однос на имплементација за Конвенцијата на Советот на Европа за активност против трговија со луѓе”, усвоено на 7јули 2014 година, стр.22

⁶⁹ Мултидисциплинарен протокол за постапување (идентификување и упатување) со деца на улица/улични деца во Република Македонија”, февруари 2010 година, стр.13

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

траењето на постапката. Јавниот обвинител во определени случаи бара одобрение од судијата за условите под кои сослушувањето на жртвата ќе биде реализирано. На пример, може да биде во одделна просторија, да побара сослушувањето да биде без присуство на обвинетите во истата просторија каде ќе се сослуша жртвата, може да побара писмено поставување на прашања од застапниците на обвинетата страна. Исто така, сослушувањето може да се изведе и преку дигитална видео врска доколку жртвата се наоѓа во друга држава. Освен тоа, Јавниот обвинител е должен да соработува со надлежните институции во текот на предкривичната постапка, но и со невладините организации во поглед на заштитата на жртвите.

Во 2011 година Министерството за труд и социјална политика формира **Центар за лица – жртви на трговија со луѓе**. Истиот е формиран согласно Законот за социјална заштита⁷⁰ во склоп на Меѓуопштинскиот центар за социјална работа – Скопје, како нејзина единица. Овој центар своите активности ги врши врз основа на интерни документи за постапката на упатување на жртвата, сместувањето на истата, процедурите за престој во центарот, а исто така утврдени се и правилата на однесување на персоналот кој работи во центарот итн. Во поглед на сместувањето, истото е регулирано врз основа на правилата на Националниот механизам на упатување на жртвите, Јавната установа Меѓуопштински центар за социјална работа и од Министерството за внатрешни работи (во определени случаи).

Врз основа на горенаведениот закон, во овој центар можат да се сместат жртви во нашата земја, но и од странство, но тие претходно треба да добијат дозвола за привремен престој. Во центарот има простор за десет лица и истите може да се сместат за шест месеци. Всушност овој центар добива помош за жртвите од невладините организации НВО „Отворена порта“ (која дава социјална поддршка), НВО “За среќно детство” (која дава психолошка поддршка на жртвата) и НВО “Еднаков пристап” (дава бесплатни часови за странски јазик на жртвите). Меѓутоа за да се подобри згриженоста на децата жртви потребно е поголема соработка со повеќе невладини организации, но и со институции, правни и физички лица кои можат и сакаат повеќе да помогнат во

⁷⁰Службен весник на Република Македонија”, број.79/09 ,член 26, член 31 и член 132

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

згрижувањето, со оглед на тоа што децата се многу ранлива категорија на жртви. „Исто така во март 2007 година е формирано **Одделение за еднакви можности (ОЕМ)** кој спаѓа во рамки на Министерството за труд и социјална политика. Тука се издвоени две посебни единици: Единица за родова еднаквост и Единица за превенција и заштита на секаков вид на дискриминација”⁷¹

Прифатниот центар за странци постои од 2001 година во склоп на МВР. Тука се сместуваат жртвите на трговијата со малолетници кои се странски државјани. Освен малолетници се сместуваат и возрасни жени и мажи, а капацитетот е за 37 лица. Оттука на жртвите им се помага во враќањето во нивните матични земји. Исто така тие можат и привремено да престојуваат во нашата држава (ако се работи за хуманитарни причини) и тоа за временски период шест месеци, со можност за продолжување за уште шест. Тоа е за поздравување, поради тоа што тие можат да учествуваат и во одредени кампањи против трговијата со луѓе и да ги запознаваат луѓето со нивната приказна што е секако една во милион, со цел да ја разбудат свеста кај луѓето.⁷²

- Преглед на институционалните механизми за борба противтрговијата со малолетници во Република Македонија

ИНСТИТУЦИЈА ОДДЕЛЕНИЕ / ЕДИНИЦА НАДЛЕЖНОСТИ И ОВЛАСТУВАЊА

- Министерство за внатрешни работи(МВР)
 - /Национална единица за сузбивање на криумчарење мигранти и трговија со луѓе
 - Секторот за гранични работи
 - Полициските станици
 - Одделението за заштита на сведоци
 - Специјална единица за борба противтрговијата со луѓе
 - Транзитен центар за странци
 - Проактивна и реактивна истрага

⁷¹Владимир Данаилов, Студија за „Меѓународната законска рамка и македонските закони за сиромаштија со посебен фокус на трговијата со луѓе”, 23.09.2011 година, стр.41

⁷²„Програма за помош и поддршка при реинтеграција на жртви на трговија со луѓе”, Скопје, февруари 2014, стр.16

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

- Мерки насочени кон спречување, откривање на КД
- Идентификација на жртвите
- Транспорт и сигурност на жртвите
- Меѓуинституционална соработка
- Пронаоѓа предмети и траги од делото (докази)
- Згрижување на жртви-странци
 - Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција
- Секретаријатот на Националната комисија
- Подгрупата за борба против трговијата со деца
- Координирање на активноста и соработката меѓуминистерствата и надлежните органи за борбата против трговијата со малолетници
- Подобрување на превентивното делување против трговијата со деца, како и на заштитата на малолетните како жртви Национален известувач
- Собирање, анализирање на информации за теми кои сеоднесуваат на трговијата
- Надгледување на дејствијата на спречување на трговијата со малолетници.
 - Основно Јавнообвинителство за борба против организиран криминал и корупција
- Покренувач на судскиот процес
- Заштита на жртвите во текот на судскиот процес
- Доставување на барања до судијата за условите кои ќе се води сослушувањето на жртвата
- Соработка со надлежни институции вопретходната постапка и со Невладините орг.
 - Министерство за труд и социјална политика
- Национален механизам за упатување на жртви на трговија со луѓе при Секторот за еднакви можности
- Одделение за еднакви можности (ОЕМ)
 - Превентивно делување и заштита на жртвите.
- Проценка на потребите на жртвите (храна, облека, медицинска помош итн),
- упатување на жртвата и нејзино сместување,
- бесплатна правна помош, спроведува програми за ресоцијализација и реинтеграција.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

- Јавна установа
 - Меѓуопштински центар за социјална работа
 - Идентификација на малолетните – жртви,
 - Назначување на старател на жртвата,
 - Собирање податоци за семејствата со кои ги проценуваат,
 - Прават план за помош и соработуваат со др. институции преку НМУ,
 - Упатување во Центар за лица-жртви и враќање на жртвите итн.

- Центар за лица кои се жртви на трговија со луѓе

Овој центар е во склоп на Меѓуопштинскиот центар за социјална работа – Скопје, како нејзина единица. Своите активности ги врши врз основа на интерни документи за постапката на упатување на жртвата, сместувањето на истата, процедурите за престој во центарот. Можат да се сместат жртви од нашата земја кои од странство. Прифатен центар за странци во надлежност на МВР, се сместуваат жртвите на трговија со луѓе, странски државјани, на жртвите им се помага во процесот на враќање во матичната земја.

- Невладини организации(НВО)
 - „Ла страда-Отворена порта”
 - „За среќно детство”
 - „Еднаков пристап” итн.
 - Улога во спречувањето на трговијата со малолетници
 - Кампањи за запознавање на јавноста и властите за ова дело, со појавата на нови трендови на трговија.

Главни субјекти за откривање, објаснување и докажување на кривично дело Трговија со луѓе. Секое општество кое се соочува со проблемот на криминалот, општо и трговијата со луѓе, особено се обидува да најде соодветни решенија за елиминирање на овој феномен. Оние општества кои не успеваат ефикасно да се прилагодат на новите безбедносни предизвици, стагнираат и опаѓаат, а во некои екстремни случаи, не

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

успеваат. Разбирливо е напредокот на оние општества што успеваат да најдат ефикасни решенија и да го намалат појавата на криминал.

Субјектите кои се активни во областа на сузбивање на криминалот можат да се поделат според областа во која работат - национални и меѓународни, а според приоритет во остварувањето на нивните надлежности - на основни, дополнителни и помошни.

Основните субјекти вклучуваат полиција, обвинителство, суд и органи за извршување на кривични санкции, затоа што тие се познати од скоро сите компании во одредени модалитети, а во нашето општество, пред сè со Кодексот за кривична постапка, но и некои други закони поврзани со однесувањето на тие субјекти. , сузбивањето на криминалот е назначено како нивна примарна должност. Сметајќи дека откривањето, разјаснувањето и докажувањето на кривично дело трговија со луѓе и сродни дела е исклучително сложена и исклучително тешка задача за која е потребен висок степен на стручност, професионализам и вештина, не е логично да се очекува дека некој друг освен нив може поефикасно да се бори против трговијата со луѓе .

Сосема е утврдено дека полицијата, јавните обвинители и судовите на национално или индивидуално меѓународно полициско здружение на меѓународно ниво се во првите редови на борбата против трговијата со луѓе.

4.1.1 ПОЛИЦИЈА

Полиција (лат.politia) е државна структура задолжена за заштита на општеството од криминал, одржување на јавниот ред и мир и безбедноста на државата. Истата како основна и најстара форма на државна организација и социјална култура , која во модерните услови како стручна и професионална државна служба има законски овластувања, според која делува превентивно и со репресивни активности. Според функцијата и надлежностите истата може да се подели на: криминалистичка, сообраќајна, гранична, езерска, АНБ и други.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Според законот за полиција⁷³ основните полициски должности и задачи се:

-утврдување на безбедноста и заштитата на животот, правата, слободите и личниот интегритет на поединецот и поддршка на владеењето на правото;

-спречување, откривање и решавање на кривични предмети, прекршоци и за други кривични дела;

-борба против криминалот и организираното отстранување на други форми;

-откривање и фаќање на сорители на кривични дела и прекршоци и на други лица за кои се трага;

Регулирање и контрола, следење и помагање во сообраќајот;

-надзор и обезбедување на гранична контрола, граничен премин, спроведување на режимот во граничната област;

-идентификација и решавање на гранични инциденти и други повреди на државната граница;

Законски услови за користење полициски акции има особено кога станува збор за трговија со луѓе како форма на организиран криминал. Полицијата како институција потребно е да е организирана, особено за меѓународниот карактер на жртвите на трговија со луѓе кои работат за нивна регистрација, но и за нивна соработка во законските постапки кај судските органи, потребата за адаптација кон новите форми на криминал и полициска соработка, а и кај судските органи, од првото дознавање за постоење на кривично дело.

Првите промени започнаа за кратко време по донесувањето и ратификација на Конвенцијата на ОН за борба против транснационалниот криминал. Министерството за внатрешни работи во 2002 година формира специјални тимови за борба против трговијата со луѓе. Во рамките на борбата против организираниот криминал, службите на МВР имаат надлежност во откривање, расветлување и докажување на кривичните дела на целата територија на Р. Северна Македонија. Во надлежност на Граничната полиција главна задача е да се обезбеди заштита на легалниот премин на државната граница и да ги следи сите појави на повреда или нелегално преминување .

⁷³Закон за полиција, Службен весник на РМ, бр.114 од 03.11.2006

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Во согласност со Националната стратегија за интегрирано гранично управување и процес на трансфер на надлежности во областа на обезбедување на државната граница со целосно и комплетно превземање на сите четири гранични линии и тоа кон Р.Грција, Р.Бугарија., Р.Албанија, Р.Србија и Р.Косово, каде зајакнувањето на прекуграничната соработка се врши со потпишување на меѓународни договори за соработка со соседните земји и другите европски држави и со размена на офицери за врска имаат целосна јурисдикција над целата територија на нашата земја која може да истражува случаи на повреда на границите ,шверц на мигранти и трговија со луѓе.

4.1.2 Јавно Обвинителство

Јавното обвинителство е независен државен орган кој по службена должност ги гони сторителите на кривичните дела утврдени со закон, со цел заштита на уставноста и законитоста на Р.Северна Македонија. Работата на јавното обвинителство и јавниот обвинител е регулирана со закон.

Во Р.Северна Македонија покрај Основните Јавни Обвинителства постои и Основно јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција основано за подрачје на суд со проширена надлежност каде се формираат специјализирани одделенија за следење и откривање на криминалитетот со посебна стручна служба согласно со одредбите на овој закон. Во јавните обвинителства основани за подрачје на суд со проширена надлежност се формираат и специјализирани одделенија за малолетници. Функцијата на јавно обвинителство во Р.Северна Македонија ја вршат јавен обвинител на РСМ и јавни обвинители во тоа обвинителство, па така и во Јавното обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција ја врши јавен обвинител за гонење на организиран криминал и корупција, кое е единствено надлежно за постапување во случаи на трговија со луѓе .

4.1.3 СУДСТВО

Судот е трет независен државен столб, кој ги штити правата и слободите на граѓаните, правните права и интереси на правни лица и се грижи за почитување на

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

законитоста и уставноста. Во однос на кривичната материја судската функција се изразува како право и должност да се суди и казнува по одредена кривична материја.⁷⁴

Судството е независно од законодавната и извршната власт и е забрането какво било влијание врз судската власт.

Судиите и обвинителите за трговија со луѓе се посебно обучени од страна на судии и на Организацијата за безбедност и соработка, а таа беше донесена за оваа намена. Меѓународните и невладините организации се задолжени за да се процени праксата, а за постапката е потребно помалку време, ако судиите се подобро обучени, па затоа и инсистираат континуирана обука на судиите.

4.1.4 Центар за координација на жртвите од трговија со луѓе

Службата за координација и заштита на жртвите од трговија со луѓе е посебно владино тело кое организирано раководи со целиот процес за обезбедување на заштита и помош на жртвите од трговија со луѓе во Р. Северна Македонија.⁷⁵

Службата прави идентификација на жртвите на трговија со луѓе, за разлика од земјите во регионот каде што полицијата и судските органи го имаат тоа овластување. Конечното мислење за тоа дали некое лице е жртва на трговија со луѓе службата е таа која обезбедува директна поддршка и заштита на жртвите. Службата ја информира жртвата за нејзините права и можности за нејзино закрепнување во Р. Северна Македонија. Доколку жртвата се согласува со принципот на доброволноста на достапни форми на помош и заштита, службата ги проценува нејзините потреби да ги достави до прифатилиштето за жени-жртви на трговија со луѓе или на друго место.

Службата обезбедува на жртвите достапни форми на помош и заштита (медицински, правни и социјални), во зависност од конкретниот случај. Настојувајќи на жртвата правилно и точно да ја информира за што она што би можело да биде значајно во процесот на закрепнување и заштита на жртвите и да ја запознае со ситуацијата во која се наоѓа и кои нејзини можности и се достапни. Особено овие информации и се однесуваат на положбата на жртвата во кривичната постапка со цел службата да

⁷⁴Закон за судови службен весник бр.58/06

⁷⁵Активноста на службата претставува основна информација која содржи упатство за работа на Службата за координација за заштита на жртвите од трговија со луѓе.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

изнајмува адвокат кои поминал обука и да се запознаени со специфичноста на проблемот.

Службата помага да се регулира престојот и статусот на жртвите на странските и домашните државјани и со тоа пристапот до користење на медицинска, социјална, правна и друга помош. Поради обезбедување надомест на жртвата за претрпена материјална и нематеријална штета, Службата покренала повеќе судски постапки, без оглед на кривичната постапка и поднела имотно правни барања во кругот на кривичната постапка.

4.1.5. ИНТЕРПОЛ (Меѓународна организација за криминална полиција)

Меѓународната организација за криминална полиција, или Интерпол, е најголемата светска меѓународна полициска организација, основана со цел да се бори против криминалот на меѓународно ниво и потребата да се реагира сè почесто на интернационализацијата на криминалот преку побрза, директна и ефективна соработка меѓу земјите. Составена е од 187 земји низ целиот свет и е институционален механизам преку кој итно потребната меѓународна соработка во борбата против криминалот и гонењето на сторителите се постигнува на најбрз и најефикасен начин.

На Вториот меѓународен полициски конгрес, одржан на 3-8 септември 1923 година во Виена, беше основано првото меѓународно полициско друштво, кое беше исклучително активно до 1938 година кога престана да работи поради агресијата нацистичка Германија против Австрија. По Втората светска војна, во 1946 година, Друштвото ја обнови својата работа под името на Меѓународната комисија за криминална полиција и формираше генерален секретаријат со седиште во Париз.

Со усвојувањето на новиот Статут на Организацијата во 1956 година, на 25-та седница на Генералното собрание, Меѓународната комисија за криминална полиција го смени своето име во Меѓународната организација за криминална полиција или Интерпол, име што организацијата сè уште го носи денес. До 1967 година, седиштето на организацијата беше во Сент Клауд, во близина на Париз, Франција, а од крајот на

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

1980-тите беше преместено во Лион. Интерпол е кратко име за прв пат користено во една испраќање и оттогаш најчесто се користи кога се повикува на Меѓународната организација за криминална полиција.

Нашата земја како дел од СФРЈ беше една од основачите на Интерпол и активно учествуваше во нејзината работа до распаѓањето на Социјалистичката Федеративна Република Југославија. Особено, Интерпол му дава голема важност на проучувањето на примената на науката и технологијата во борбата против криминалот, обезбедувањето техничка и друга помош за полицијата на земјите-членки и образованието на полицискиот персонал.

Во рамките на организациската структура на Интерпол, беше формирана посебна Дирекција за трговија со луѓе. Ги собира и истражува податоците за групите на организиран криминал вклучени во извршувањето на кривични дела трговија со луѓе и криумчарење мигранти.

4.1.6 ЕУРОПОЛ

Европол, или Европската полициска служба, со седиште во Хаг (Холандија), започна со операции на 1 јули 1999 година и е форма на постојана соработка помеѓу земјите-членки на Европската унија во областа на полициската работа.

Влегувањето во сила на Договорот од Мастрихт (1993) ја институционализираше соработката на полициските власти на земјите од Европската унија и го формираше Европол, што претставува обид за создавање обединета полициска сила, како дел од целокупниот напор за создавање единствен правен систем на Европската унија.

Како Интерпол, ова не е специјална полициска сила со супранационален карактер и извршни задачи, туку само информативна служба, функција на центар за испраќање на информации од земјите-членки преку офицери за врски; или таа врши аналитичка функција со проучување на сите состојби и други релевантни елементи во врска со феноменологијата и етиологијата на криминалот, пред се во Европската унија.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Размената на информации помеѓу Европол и националната полиција се спроведува преку службеници за врски, како претставници на полицијата-членка што дејствува во согласност со националното законодавство.

Европол бара во својата работа да координира, кога е можно, меѓу полицијата и другите надлежни органи, соработка со други меѓународни организации и земји кои не се членки на ЕУ, како што се САД, Канада, Исланд и Монако, склучувајќи ги оперативно со нив договори за соработка.

4.1.7 СЕЛЕК ЦЕНТАР

Регионалниот центар за прекуграничен криминал на Југоисточна Европа е единствена оперативна полициско-царинска меѓународна организација со седиште во Букурешт, чија цел е да ја олеснува брзата размена на информации помеѓу агенциите за спроведување на законот во Југоисточна Европа. Центарот започна со работа во ноември 2000 година, откако Спогодбата за соработка и борба против прекуграничен криминал стапи во сила во февруари истата година. Нашата земја го ратификуваше Договорот кон средината на 2003 година.

Земјите-членки на Центарот се: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Хрватска, Грција, Унгарија, Македонија, Молдавија, Црна Гора, Романија, Словенија, Турција и Србија. Претставниците на Интерпол и Светската царинска организација имаат улога на постојани советници и, според нивните препораки, Центарот ја организира својата работа. Највисокото тело и тело кое ја координира целата работа на Центарот СЕКИ е Мешовитиот комитет, составен од претставници назначени од земјите-членки, со само еден глас по член. Земјите-членки во Центарот се претставени преку постојани службеници за врски, еден претставник на полицијата и царината.

✓ Улогата на ОБСЕ

Поради својот уникатен капацитет ОБСЕ има компрехензивен приод во борбата против трговијата со луѓе. Акциониот план на ОБСЕ за борба против трговијата со луѓе ги посочува посебните потреби за заштита и помош на децата-жртви на трговија.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Постојаниот Совет на ОБСЕ ги елаборира овие прашања преку неформални работни групи за полова еднаквост и против трговијата со луѓе, поддржан од специјален претставник за борба против трговијата со луѓе и други релевантни структури на ОБСЕ. Обврските на земјите, согласно со постоечките меѓународни конвенции, адекватно ги посочуваат потребите за преземање специјални мерки за заштита, земајќи ги предвид најдобрите интереси и благосостојбата на децата. Нема дилема дека трговијата со луѓе не е апстрактен проблем. Тоа може да се третира како криминален проблем, како економски, имиграционен или како здравствен проблем. Но, зад секој од овие проблеми постои хумана димензија, а трговијата со луѓе се третира како повреда на хуманоста. Оттука, третманот на овој проблем е првенствено проблем од хуманитарна природа. Според документите на оваа меѓународна организација трговијата со луѓе е ужасен криминал и сериозна повреда на човековите права и претставува закана за сигурноста и стабилноста во нејзината област на делување.

4.2. Медиумите и подигањето на свеста за ризиците и последиците од трговијата со малолетни лица

Согледувајќи ги медиумите како еден од најзначајните превентивни механизми во борба против трговијата со малолетници, најважно е да се каже дека преку нивното излагање за ризиците и последиците од ова дело се придонесува намалување на бројот на жртви, а и делуваат превентивно преку одвраќање на потенцијалните сторители да направат такво дело или пак да се избегне рецидивизмот. Во медиумите можат да се сретнат голем број наслови како на пример: „Мајка ја продала ќерката за 600 евра”,⁷⁶ „Малолетничките најчести жртви на трговија со луѓе”,⁷⁷ „Во Грција “цвета” трговијата со бебиња”⁷⁸, „Татко ја силува својата ќерка и ја продавал за пари”. Ова се само мал дел од насловите кои се објавуваат не само во нашата држава, туку и во светот. Тоа е за поздравување, бидејќи така луѓето сè повеќе се запознаваат со ова зло и со неговата распространетост насекаде во светот. Сепак потребно е повеќе да се интензивираат

⁷⁶<http://novamakedonija.com.mk/NewsDetal.asp?vest=21911837384&id=12&setIzdanie=22211>

⁷⁷<http://kajgana.com/maloletnichkite-najchesti-zhrtvi-na-trgovija-so-lugje>

⁷⁸<http://www.time.mk/c/d6be31f776/vo-grcija-cveta-trgovijata-so-bebinja.html>

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

кампањите на медиумите, особено на телевизијата и интернетот пред се за да се запознаат младите со ова. Младите најчесто своето слободно време го поминуваат на Интернет, особено на социјалните мрежи (како Facebook, Twitter, Instagram, Snapchat). Тие комуницираат со луѓе од целиот свет, кажуваат свои податоци, информации за својот живот достапни за целокупната јавност незнаејќи дека на тој начин се изложуваат на голем ризик да се доведат во опасност.

Трговците обично преку електронска комуникација ја искористуваат наивноста на младите, особено „удираат“ во нивната најслаба точка: сиромаштија, немање пари, мобилен телефон, нудење работа во странство со цел брзо збогатување итн. Ова е само еден од многуте начини на кои трговците со луѓе постапуваат. Оттука произлегува дека потребно е да се зајакнат кампањите за будење на заспаната свест кај родителите, и оттука зголемување на комуникацијата на родителите со нивните деца.

Трендот на интереси на медиумите особено се забележува по 2000-та година кога се превзела иницијатива за промена на законодавството со внесување на ново кривично дело: „Трговија со луѓе“ во Кривичниот законик заедно со сите дополнувања и измени. Информирањата на јавноста особено се зголемуваат од 2003-та до 2005-та година со оглед на постоење на повеќе случаи за кои се донесени пресуди – казна затвор 4 или најмалку 8 години затвор за трговија со малолетници. Меѓутоа медиумите слабо се мотивирани за довршување на нивната медиумска приказна во врска со определени случаи на трговија со малолетници, каде не го објавуваат крајниот исход на случајот кој ги интересира гледачите, а сето тоа позитивно ќе влијае на жртвите кои се во темна бројка и се плашат да го пријават делото. Секако позитивно би влијаело сознанието дека ваквите случаи резултираат со пресуди на сторителите и ослободување на жртвите од интровертното ропство кое го доживуваат во себе.

Медиумите мораат реално да придонесат за ресоцијализацијата на жртвата, но не смее да ја доведе истата до повторна виктимизација со објавување на нејзината приказна во јавноста. Како забелешка може да се наведе негативноста во поглед на тоа дека медиумите не ја информираат јавноста доволно во поглед на тоа кои институции се грижат за премостување на траумите кои ги имаат малолетниците, дали им се пружи

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

поседна правна и психолошка помош, или пак малолетниците се оставени сами на себе (и на потсмевањето и омразата од своите другарчиња и околината) или на грижа на нивните неинформирани родители за тоа што понатака за подобрување на состојбата на детето. Поради силниот меѓународен притисок за решавање на овој проблем, многу домашни, но и новинари од странство објавиле низа стории за проституцијата и трговијата со луѓе во Македонија.⁷⁹

4.3. Образовни институции и нивната превентивна улога

Потребно е да се организираат едукативни проекти на теми за превенција од трговијата со малолетници во основните и средни училишта како би се зголемила свеста за постоењето на ризиците од трговијата со малолетници. Малолетните лица не се доволно запознаени со овој проблем и за разните облици и форми во кој се јавува, па затоа со овие проекти ќе научат како да ја препознаат трговијата со луѓе и каква реакција да имаат доколку се жртва или доколку забележат таков проблем кај другите деца. Голема улога играат и невладините организации кои солидно соработуваат со основните и средни училишта, креирајќи разни проекти, предавања и слично. Меѓутоа потребно е да се интензивираат тие проекти кај младите генерации во сите градови во Република Македонија. Матурантите се една од најзначајната „мета“ на трговците затоа што во тој период тие имаат големи сонешта за животот, како и за студирање во странство. Матурантите и воопшто учениците не се запознаени со ова дело кое зазема се поголем замав. Не постои никаква граница на возраста за малолетниците кои завршуваат во канците на трговците со луѓе. Сепак, да напоменеме дека покрај тоа што сме земја- транзит, ние сме и почетна земја (земја на потекло), но и крајна дестинација.

Покрај регресивниот раст на жртви малолетни девојки, се јавува и пораст на машки деца како жртви. Исто така потребно е да се засили соработката на Министерството за внатрешни работи со Локалната самоуправа за реализирање на Проекти за превенција од трговија со малолетници во основните и средните училишта каде учениците ќе се поттикнат на размислување кое ќе го изразат преку нивни

⁷⁹Прирачник за новинари: „Трговијата со луѓе и медиумите“, декември 2010, стр.46

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

ликовни творби, усни дискусии, превентивни работилници и поставување прашања на предавачите. Предавачите треба да бидат претходно обучени стручни лица за комуникација со малолетници на оваа тема и како на наједноставен начин да се пренесат сите аспекти од ова дело. „Точно е дека полицијата не може да биде главен или единствен носител на воспитно - образовните активности во превенцијата на криминалитетот, но затоа има не само право, туку и должност во рамките на своите овластувања и согласно своите можности да делува на овој план. Особено се потенцира нужноста да се вклучува во воспитно-пропагандната активност на субјектите кои се грижат и се задолжени, па дури имаат решавачка улога во оваа активност, како што се воспитно-образовните институции, средствата за јавно информирање, социјалните органи и служби и други, а со основна цел што поефикасна заштита (индивидуална, групна и општествена) на луѓето, имотот и другите вредности и добра”.⁸⁰

Превентивната улога на полицијата всушност треба да се огледа во следново: Држење јавни трибини за запознавање со трговијата со малолетници, предавање во училиштата и други образовни институции, изработување на пропагандни материјали (летоци, брошури, прирачници, кратки филмови), да го направат достапен за јавноста презентирајќи го нивниот успех во сузбивањето на трговијата со малолетници, а тоа превентивно би делувало на одвраќање на потенцијалните сторители на ова дело.

Во развиените земји постојат тн. криминалистичко-полициски советувалишта, што кај нас ги нема сеуште. Но секако, тие добро би делувале на превентивен план на начин што ќе ги едуцираат потенцијалните жртви за нивните права и како да го препознаат овој тип на криминал.⁸¹

4.4. Родител-старател и нивната превентивна улога

На трговците таргет се обично деца кои потекнуваат од семејства со нарушени семејни односи и дисфункционални семејства, финансиски загрозени и необразовани

⁸⁰Д-р Оливер Башановиќ, „Полицијата и жртвите”, Скопје, 1997 година, стр.207

⁸¹Д-р Оливер Башановиќ, „Полицијата и жртвите”, Скопје, 1997 година, стр.205

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

семејства. Затоа родителите имаат голема улога кога се работи за превенцијата за своите деца. Истите имаат за цел уште од најраната возраст да им посветат неопходно внимание на своите деца. Треба да ги контролираат и да ги подучуваат на јазик прилагоден за нивна возраст, и истите да бидат запознати и да знаат да прават разлика што е добро а што лошо, кои работи се добри за нив, а кои се лоши. Исто така родителите треба да им ги објаснат знаците за опасност и што треба во таков случај да направат. Меѓутоа има и родители кои ги занемаруваат сопствените деца или воопшто не се заинтересирани за нив, а има и такви кои не знаат како да ги заштитат и како да го пренесат тоа што го знаат на сопствените деца. Невладините организации треба преку организирана едукација да ги едуцираат родителите како да се доближат до сопствените деца и како да ги заштитат.

Во овој дел ќе издвоиме една непрофитна организација од САД која има проект за едукација на родителите за ризик-факторите на појавата на трговија со малолетници и како да ги заштитат сопствените деца. Еден дел од едуцирањето е како родителите на своите деца да им обезбедат безбедно одење и враќање од училиште. За тоа постојат неколку правила кои треба родителот да ги применува. Секој ден милиони деца одат по улиците и автопатите за да стигнат на училиште или се враќаат од училиште. За многу деца ова е ново искуство во животот, и можеби тие нема да можат да го разберат или да бидат способни да ги користат безбедносните правила.

Помладите деца немаат иста референтна рамка за безбедноста каква што имаат возрасните. Тие можеби нема да погледнат пред да ја преминат улицата, па затоа многу е значајно семејствата да ги надгледуваат младите деца и да ги вежбаат практичните безбедносни вештини со нивните повозрасни деца за да можат да бидат сигурни дека истите ги разбираат. За децата да не бидат жртви на трговија со луѓе, треба да се работи со семејството да можат и самите да научат да ги учат своите деца како да постапат во ризични ситуации.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Инспирирано од „Националниот центар за исчезнати и експлоатирани деца”⁸² потребно е зачестување на превентивното делување во Република Северна Македонија, и секако да ги гледаме успехите на другите земји во справувањето со овој проблем и применување на успешни и проверени методи, како на пример да се отворат посебни работилници во кои ќе учествуваат родителите и ќе се запознаат со ризиците по нивните деца кога ќе одат и се враќаат од училиште.

ПЕТТА ГЛАВА

Механизми на дејствување на државните органи, невладини и меѓународни организации.

⁸²Според анализите на „Националниот центар за исчезнати и експлоатирани деца”, околу 32% од киднапирањата се случиле кога децата оделе, се враќале од училиште или извршувале некои училишни активности.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

5. Начин на функционирање и процена на механизмите на дејствување на владата, невладините и меѓународните организации поврзани со трговијата со луѓе.

Механизми на дејствување на државните органи, невладини и меѓународни организации беа анализирани врз основа на одговорите на испитаниците да ги насочат прашањата во овој поглед, засновани врз примерите на добрата и лошата практика што тие ги наведоа, како и врз основа на анализата на одговорите добиени од интервјуто како целина .

5.1. Механизми на дејствување на државните органи

Анализа на дејствијата на државните органи поврзани со трговијата со луѓе се однесува на работата на полицијата, судските тела и центрите за социјална работа, и поврзани со откривање, докажување, заштита и реинтеграција на жртвите.

5.1.1. Полицијата при откривање и прибирање докази за трговија со луѓе

Според податоците, најчести жртви на трговијата со луѓе се жените и децата. За ефикасна борба против овој криминалитет потребно е и зајакнување на механизмите на трудовиот инспекторат со оглед на фактот дека во РСМ сè повеќе е застапена и трудовата експлоатација, покрај сексуалната експлоатација или пак појавата на принудните бракови. Секогаш треба да се има предвид дека лицата што го извршуваат овој криминал користат најразлични методи за заплашување на жртвите, помеѓу кои и создавање на лажна слика дека тие се поврзани со полицијата.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Честопати се случувало пред жртвите на трговија со луѓе да се појават лажни полицајци кои имале цел жртвите да изгубат доверба во полицијата, помислувајќи дека заедно соработуваат во криминалните активности.

За разлика од порано денес преовладува проактивен пристап односно има промена во насоката на третман на жртви на трговија со луѓе во согласност со нивната заштита на човековите права. Ова значи дека жртвите се повеќе се третираат како жртви, а не како што беше претходно преовладувачката практика, сторители на прекршувања на Законот за јавен ред и мир (проституција), Закон за движење и престој на странци (неовластено живеалиште) и Закон за работни односи (работа “натаму црно”).

Проактивен пристап вклучува иницијатива од полицијата, што се рефлектира во оперативната работа за собирање и одговор на информации врз основа на тие информации преку контрола на сомнителни предмети каде постојат индиции дека е сторено кривично дело трговија со луѓе, преку апсење сторители, апсења и / или ослободување на жртви, затворање на решетки и други простории, во засилена гранична контрола, односно лица кои ја преминуваат границата, особено деца, без оглед на тоа дали патуваат сами или придружени од возрасни, итн.

Проактивен пристап вклучува и други форми на активна акција на полицијата во насока на откривање на ова кривично дело, како на пример: агенција за деловна придружба, презентирајќи како да се клиенти и закажување состанок за избор на девојка итн. Покрај тоа што е проактивна, полицијата користи и реактивен пристап, кој се состои од тоа навремена реакција во случај на пријава на кривично дело, на извештаи за жртви, извештаи на граѓани, белешки за странци, амбасади итн.

Овој пристап е одамна основен пристап во откривањето на трговијата со луѓе и како таква не ги зеде предвид спецификите на оваа форма на криминал, кои првенствено се рефлектираат во екстремно тешка и незаштитената позиција на жртвата, но и лицата блиски до неа и другите граѓани и сл. и на екстремно ниско ниво на неговото известување.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

5.1.2. Механизми на дејствување на други државни органи, особено на државните обвинителства и судови

Во врска со работењето на канцелариите и судовите на државните обвинители се укажува на неколку клучни проблеми кои придонесуваат за неефикасност гонење и казнување на сторителите на едно и ретрауматизацијана жртвата од другата страна.

Најважните идентификувани проблеми поврзани се со:

- бавноста, долготрајноста и неефикасноста на кривичната постапка,
- недостаток на докази,
- корупција,
- Недостаток на соодветна заштита на сведоците во кривичната постапка,
- Слаба позиција на жртвата во кривична постапка во целина и зајакнување на заштитата правата на обвинетиот на штета на правата на жртвата,
- Недостаток на соработка и координација помеѓу полицијата и обвинителството во собирање докази,
- незнаење и предрасуди за жртвите,
- ненадавање на штета на жртвата,
- незнаење за можноста да им се пружи помош и поддршка на жртвите од невладини организации,
- Недостаток на јасна волја за решавање на проблемот.

Бескрајното одложување на постапките и општа неефикасност на судството влијаат на многу долго траење на кривичната постапка во сите, дури и во спроведени постапки за трговија со луѓе. Бавноста и долго траење на постапките имаат директни негативни последици врз шансите за сторено кривично дело да биде докажано и за жртвите. проблемот поврзан со сведочењето во долг процес е што жртвите сакаат да се

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

вратат дома или, во отсуство на привремени законски одредби, тие мораат. За да сведочат подоцна, треба повторно да дојдат во нашата земја, за која, ако ништо друго, треба да издвојат голема сума пари.

Сепак, напорите се забележителни, особено од страна на индивидуалните обвинители, во насока на пократко траење на постапката, за да се заврши пред жртвите да ја напуштат земјата. Жртвите одбиваат да сведочат или менуваат изјави од страв заради нивната лична безбедност како сведок. Тие се плашат од одмаздата на сторителот, неговите роднини, пријатели и соработници.

Исто така, посочено е дека жртвите ретко ги товарат сторителите, како и фактот дека докажувањето е тешко затоа што обично нема материјални докази. Државните власти немаат доволно добар однос.

5.1.3. Ставот на државните органи кон проституцијата, питањето, бездомност и непријавена работа

Прашањата за активностите на државните органи во врска со трговија со луѓе и прашања за врската помеѓу државните органи кон проституција, питање, бездомност и непријавена работа чие потиснување е тесно поврзано .

Трговијата со луѓе претставува тешко кривично дело и современ облик на ропство, во глобални рамки, добива се пошироки размери и води кон ограничување на слободата и можноста за избор на милиони лица и нивна експлоатација со средства на присилба, принуда, измама и злоупотреба за различни цели - сексуална и трудова експлоатација, присилно вршење на криминални активности, присилни бракови и бременост, незаконито посвојување, отстранување и пресадување делови од човековото тело и други недопуштени форми на експлоатација.

За жал само мал број добиваат помош и заштита како жртви на трговијата со луѓе, многу често тие се притвораат или лишуваат од слобода по различни основи, им се изрекуваат казни и други мерки за кривични или други казниви дела што ги извршуваат како последица на тоа што се тргувани, на пример, за непочитување на прописите за миграција, нелегален влез и престој, употреба на лажна патна исправа,

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

давање лажни изјави, измама, наведување и вршење проституција, производство и трговија со опојни дроги, одгледување канабис или вршење на други противправни дејствија. Многу често трговците ги присилуваат жртвите на вршење криминални дејствија и ги изложуваат на ризик од криминализација, со цел да ги заплашат и да не соработуваат со органите на прогонот и правосудните органи и на тој начин да ја избегнат сопствената одговорност.

Поради сите овие причини, како и поради ранливоста и потребите од посебна заштита и поддршка на жртвите на трговијата со луѓе, во меѓународното право е воспоставено начелото за неказнување на жртвите на трговија со луѓе.

Ова начело подразбира обврска за државите да не ги притвораат, гонат и казнуваат идентификуваните жртви на трговијата со луѓе за кривични и други противправни дела, кои биле присилени да ги сторат за време додека биле тргувани или кои директно се поврзани со состојбата во која се наоѓале како жртви на трговијата со луѓе.

Имајќи предвид дека жртвите на трговијата со луѓе трпат тешки последици од експлоатацијата која се врши над нив, како на психичка така и на физичка основа, нивното притворање, казнување и водење на постапки за дела за кои биле присилени да ги извршат, води кон нивната повторна односно секундарна виктимизација и непочитување на нивните основни човекови права. Казнувањето на жртвите на трговија со луѓе за дела кои се директно поврзани со тргувањето претставува повреда на нивното човечко достоинство и кршење на нивните фундаментални човекови права. Ваквото казнување всушност ја префрла одговорност врз жртвите за кривичните и други казниви дела сторени од страна на нивните трговци, односно тие се казнуваат за дела што не би ги извршиле доколку не се жртви на трговија и со тоа сериозно се негира и одрекува на вистината и правдата.

Начелото на неказнување на жртвите на трговијата со луѓе е составен дел од интегралниот пристап заснован на почитување на човековите права на жртвите на трговијата со луѓе, според кој централно место во секоја активност на државата насочена против трговијата со луѓе треба да заземаат интересите и потребите на

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

жртвата. Начелото на неказнување на жртвите на трговијата со луѓе опфаќања не само забраната за изрекување на кривични санкции, туку изрекување на други видови на прекршочни санкции и други мерки како потерување, депортација, забрана за влез, забрана за работа, итн. Едновремено, начелото на неказнување според меѓународното право се толкува пошироко од само казнување. Тоа опфаќа и забрана за притворање или на друг начин лишување од слобода и кривично гонење на жртвите на трговијата со луѓе, односно покренување на обвинение и водење на кривична или прекршочна постапка противлицата за кои основано се верува дека се жртви на трговијата со луѓе. Доколку таквата постапка е веќе покрената против овие лица или лицата се притворени или на друг начин лишени од слобода, ова начело налага тие да бидат ослободени и постапката против нив да биде запрена без непотребно одложување.

Криминализацијата и осудата на жртвите на трговијата со луѓе може да се поистовети со кривичен прогон на жртвите од страна на државата: таа не само што не ги зема предвид тешките кривични дела извршени против жртвата на трговијата со луѓе кои треба да бидат предмет на истрага, туку и не ги препознава тргуваните лица како жртви и сведоци на таквите тешки кривични дела и ја поттикнува нивната дополнителна виктимизација и траума преку наметнување на неправедни казни. На тој начин, наместо да се третираат како жртви, тие се третираат како криминалци.

Ваквата пракса дополнително ја поттикнува трговијата со луѓе, бидејќи системот на кривично-правна заштита не ги гони и казнува вистинските сторители на ова кривично дело, туку се насочува кон самите жртви, кои биле присилени на криминални дејствија и ги обесхрабрува да соработуваат со органите на прогонот и правосудните органи и да сведочат против трговците со луѓе. Ова од друга страна, им овозможува на трговците да воспостават уште поголема контрола врз жртвите, заканувајќи и заплашувајќи ги со „казнувањето“ што ги очекува од страна на државата за делата кои тие ги сториле за време додека биле тргувани или за дела кои се директна последица на трговијата со луѓе. Образложението за неказнување на жртвите на трговијата со луѓе произлегува од фактот што жртвата која извршила одредено казниво дело (на пример, посредување во проституција, недозволено производство и трговија со

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

опојни дрога, давање лажен исказ, нелегален влез и престој во земјата, илегална работа, поседување и употреба на лажна патна исправа, итн.) всушност не располага и не постапува по слободна волја.

Жртвите на трговија со луѓе немаат воопшто, или имаат ограничена, автономија на волја поради контролата и методите на присилба и принуда што ги користат трговците при нивната експлоатација. Овие методи се опфатени во самото битие на кривичното дело „трговија со луѓе“ во член 418-а од Кривичниот законик на Република Македонија (види Анекс 1). Од тие причини, тие не можат да се сметаат за одговорни за извршување на кривичното или друго казниво дело и да се повикуваат на одговорност за противзаконски дејствија сторени додека биле тргувани или кои произлегуваат како директно последица на нивниот статус на тргувани лица

5.2. Невладини и меѓународни организации

Значајна и клучна улога во борбата со ваквата трговија имаат невладините организации, поради што и постојано, на сите земји, меѓународната заедница им препорачува да своите владини политики околу решавањето на овој проблем го усогласуваат со активности кои ги превземаат членовите на ваквите организации. Меѓународно, многу организации за човековите права покренала кампањи за сузбивање на трговијата со малолетни лица. Владата на РСМ формира Одделение за соработка со невладини организации, а сè со цел да се обезбеди поблиска институционализирана соработка со граѓански сектор и активно вклучување на граѓанските организации во процесот на креирање политики.

5.2.1. Механизми на дејствување на организации кои се справуваат со проблемот трговија со луѓе

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Во РСМ формирана е невладина, непрофитабилна организација „Отворена Порта Ла Страда“⁸³. Оваа организација врши нагласување на проблемот на трговија со луѓе, подготвување и објавување на превентивни и информативни материјали, водење на СОС линијата за информации од трговија со луѓе, собирање и размена на информации за трговија со жени и малолетни лица, искуства и размена на информации со Ла Страда мрежата и други интернационални организации, како и креирање на локална мрежа од женски невладини и интернационални организации кои работат во РСМ.

Отворена порта веќе подолго време раководи со прифатилиште за сместување и поддршка на жртвите на трговија со луѓе и во него се спроведува програма за рехабилитација која треба да биде поддржана и од локалните центри за социјална работа. И покрај формираното Одделение за соработка со невладини организации, и покрај целата поддршка која ја има оваа организација од Владата на РСМ, таа како најголема невладина организација која работи на овој план и натаму егзистира главно од помошта на меѓународните донатори за што сме жестоко критикувани на меѓународна сцена.

Министерството за труд и социјална политика во рамките на Националниот механизам за управување на жртви на трговија со луѓе (НМУ) промовира една добра пракса на демократско градење на институциите, преку унапредување и координирање на ефективните врски меѓу државните институции и граѓанското општество. Во РСМ во насока на заштита на малолетните лица –жртви на трговија работи и невладината

⁸³<http://www.nvosorabotka.gov.mk>;

153 Истата е формирана во септември 2000-та година и оттогаш па наваму се занимава со превенција и психо - социјална поддршка на потенцијалните жртви и жртвите на трговија со жени. Оваа организација како своја целна група за заштита ги има жените и истата се бори за женските права, да превенира, да ги заштити и подржи жените жртви на насилство и трговија со луѓе. Сепак, во активностите кои ги првзема како субјекти на заштита неминовно се и малолетните лица, особено малолетните девојки. Лобирање, превенција, едукација и социјална поддршка на жртви на трговија со луѓе се главните активности насочени кон жените и децата кои станале жртви на трговијата или кои, со оглед на карактеристиките се загорзени групи.

154 Превземено од податоците на Regional Initiative of Women's Groups for Promoting ICT as a Strategic Tool for Social Transformation достапно на: <http://www.wittproject.net/spip.php?article204>;

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

организација „За среќно детство“, а во поглед на целокупната заштита на малолетните лица и нивното перманентно информирање за нивните права – првата детска амбасада „Меѓаши“, како и многу други невладини организации.

Учество во борбата за сузбивање на трговијата со луѓе има земено и Црвениот крст на Република Северна Македонија, поточно младите членови кои го започнаа проектот „Младите во борба против трговија со луѓе, поддржан од страна на Набљудувачката мисија на ОБСЕ ⁸⁴ во Скопје. Големiot број на истражувања спроведени од страна на НВО по однос на прашањето на трговијата со луѓе се основа за преземање насоодветни мерки и активности на национално ниво. Долгогодишното искуство на НВО во справувањето со проблемот на трговијата со луѓе, директниот контакт со жртвите и ранливите групи ги става НВО во групата експерти за прашањето на трговијата со луѓе со знаење и капацитет да одговорат на потребите на жртвите и да им помогнат.

Организираниот криминал, односно трговијата со луѓе бара мултидисциплинарен пристап, со цел, координирање на активностите и подобрување на соработката како помеѓу невладиниот сектор, така и на релација невладиниорганизации - владини институции. Имено, формирањето на мрежи на национално и меѓународно ниво овозможува синхронизирање на напорите за спречување на трговијата со луѓе.

5.3 Сузбивање на трговијата со луѓе во Република Северна Македонија

Национална комисија за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција
Бидејќи трговијата со луѓе, кое во кривично-правната материја спаѓа во кривични дела против човечноста и меѓународното право е спротивно на основните одредби и постулати на Република Северна Македонија. Купувањето и продавањето на секое

⁸⁴Подетално на <http://www.ckrm.org.mk/mk/mladi-na-ckrm/novosti-mladi-na-ckrm/178-mladitevo-borba-protiv-trgovijata-so-luge>;

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

човечко суштество кое претставува сурова повреда на основните принципи и вредности на кои е издигнат нашиот уставен поредок, Владата на Република Северна Македонија има донесено Одлука во 2001 година за формирање на *Национална комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција во Република Северна Македонија*.⁸⁵ "

Националната комисија има задача да ја следи и анализира состојбата со трговијата со луѓе и илегалната миграција и да ги координира активностите на надлежните институции, меѓународните и невладини организации кои се вклучени во решавањето на проблемите во оваа област."⁸⁶ Во декември 2003 година во рамки на Комисијата е формирана *Подгрупа за борба против трговија со деца* чија цел е превземање активности во насока на "заштита на децата во Република Северна Македонија од трговија и експлоатација, зајакнување на заштитата на малолетните жртви на трговија со луѓе и координирање на соработката помеѓу членките на Подгрупата".⁸⁷

5.3.1 Акциски план за борба против трговија со деца 2009-2012

Стратегијата за борба против трговија со луѓе и илегална миграција на Република Северна Македонија 2017-2020

Заедно со Националната стратегија и Акцискиот план за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција, за периодот од 2009 до 2012 од страна на Подгрупата за борба против трговија со деца, во состав на Националната 51 комисија, е изработен и Акциски план за борба против трговијата со деца. Во март 2006 од Националната комисија беше усвоен Првиот Акциски план за борба против трговија со деца, како дел од Стратегијата и Акцискиот план на Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Во периодот 2009 – 2012 овој план е изменета и надополнета верзија на првиот акциски план. Истиот е изготвен со цел усогласување на борбата за сузбивање на овој криминалитет на нашите простори со меѓународните документи, како во поглед на законодавната рамка така и во нејзиното практично

⁸⁵Одлука објавена во Службен весник на Република Македонија, бр. 18/2001;

⁸⁶ Превземено од официјалниот сајт на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција, About the commission, <http://www.nacionalnakomisija.gov.mk/>;

⁸⁷ *ibid*, Group children trafficking;

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

реализирање. Имено, со него се води кон тоа да сузбивањето на трговијата со деца овде е во согласност со документите кои нашата земја ги има ратификувано и кон кои треба да се наклонува при разработка на стратегии за сузбивање на криминалитетот.⁸⁸ Па во согласност со нив, а особено со Конвенцијата за правата на детето, самиот Акциски план е етаблиран врз четирите основни начела: заштита на правата на детето, право на опстанок и развој, учество на децата во донесувањето на одлуки што се однесуваат на нивните права и интереси и нивно влијание во сите прашања поврзани со нивните права и интереси, и следење на најдобриот интерес на децата при креирање на целокупната политика во државата за борбата против трговијата со децата.

Основната цел на која се базира Акцискиот план за борба против трговија со деца е постигнување на "заштита на децата во Република Северна Македонија од илегална трговија и експлоатација и давање на приоритет на правата и интересите на детето"⁸⁹, како и преку него да се "обезбеди на Република Северна Македонија средства и механизми за имплементација на заложбите за борба против трговија со деца и унапредување на координацијата меѓу сите институции и организации кои работат на борба против трговијата со деца."⁹⁰ Со Акцискиот план за борба против трговијата со деца се обединуваат сите задачи и цели што Република Северна Македонија треба да ги преземе за да се спречи трговијата со деца и да се заштитат децата жртви на трговијата, врз основа на начелата на еднаквост, достапност, квалитет и ефикасност.

Во делот за правните реформи кои треба да бидат направени на ова поле, како цел се поставува воспоставување на сеопфатни мерки за превенција, заштита и кривично гонење и се предвидува да до крајот на 2012 година се изготват предлог измени и дополнувања на прописите кои досега ја регулираат оваа материја и да се донесат нови

⁸⁸Се работи за Конвенцијата за правата на детето, меѓународните документи за човекови права особено факултативниот протокол за продажба на деца, детска проституција и детска порнографија кон Конвенцијата за правата на детето, Конвенцијата на ОН против транснационалниот организиран криминал и Протоколот за превенција, спречување и казнување на трговија со луѓе, особено жени и деца и на Светскиот план за акција;

⁸⁹Акциски план за борба против трговија со деца во Република Македонија, 2009-2012, Национална Комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, Подгрупа за борба против трговија со деца, стр.2;

⁹⁰ *ibid*, стр. 3;

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

закони кои во себе содржат мерки за превенција, заштита и кривично гонење кои ќе бидат во согласност со меѓународните прописи и стандарди.⁹¹ За Кривичниот законик е предвидено да се внесе одредба со која се казнува и обидот за вршење на трговија со малолетни лица како и да се смета за квалифициран облик доколку делото е сторено до страна на родители или службени лица и истото да се внесе како посебна одредба во КЗ. Процесното право и постапката да се збогатат⁹² како и Законот за социјална заштита.⁹³ Се предвидуваат и измени во Законот за странци⁹⁴, Законот за бесплатна правна помош⁹⁵ и Законот за основно и средно образование.⁹⁶

Предвидено е подобрување и во делот на превенцијата и превентивните активности кои треба да се преземат како основа за успешна борба со трговијата со деца. Поставено како цел е подобрување на едукацијата на децата и подигање на целокупната јавна свест за проблематиката. Затоа се смета дека е потребно поголема инволвираност на Центрите за социјални работи и Министерството за внатрешни работи, како клучни институционални фигури во третирањето на проблемот со трговијата со малолетници, а и отворање на 6 дневни центри за деца на улица. Се смета дека е потребно и поработување на внимателноста кај новинарите кои известуваат за децата – жртви, како и на невладините организации кои работат со деца, дека треба да имаат зајакнати капацитети за спроведување на превентивните програми.

⁹¹Истата цел и очекувани резултати се среќаваат во Акцискиот план за борба против трговија со луѓе и илегална миграција 2009-2012;

⁹²Во Законот за кривична постапка да се предвиди можност за децата - жртви на трговија кои сакаат и се во состојба да сведочат во постапките против лицата вклучени во синцирот на трговијата со деца, имаат право на лице придружник кој ќе им помага и ќе ги придружува во сите постапки и пред сите органи и институции;

⁹³ Да се внесе одредба со која што во рамките на обврската за формирање на прифатилишта за жртвите на трговијата со лица се додаде и обвска за создавање посебни услови за децата – жртви;

⁹⁴ Предвидено е внесување на посебна одредба со која ќе се регулира сместувањето на малолетни жртви на трговија, странски државјани во посебно одделение во Прифатниот центар за странци;

⁹⁵Се планира внесување на одредба за задолжително обезбедување на бесплатна правна помош во кривичната постапка во која жртви на трговија се деца;

⁹⁶ Да се воведо изучување на човековите права како задолжителна содржина во наставните планови и програми во сите степени на основно и средно образование и да се вклучата децата во училиштата во донесувањето на одлуки што се однесуваат на нивните права и интереси;

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Акциониот план, согласно препораките на Стејт Депарментот и меѓународните стандарди, исто така ја разработува и потребата од јакнење на Човечките и институционални капацитети за идентификација на деца во ризик и деца жртви на трговија со луѓе, како и потребата од воспоставување на Минимум стандарди за помош, третман и заштита на деца-жртви на трговијата на децата – жртви и деца сведоци. Како цел е поставено да до крајот на 2012 се национален систем за следење на спроведувањето на стандардните оперативни мерки, а со тоа да се воспостави и систем за рехабилитација, реинтеграција и безбедна репарација на децата – жртви, што во Националната стратегија и Акциски план како цел е поставено и за сите жртви на трговија со луѓе воопшто. Предвидено е дека е потребно поработување и унапредување и на соработката на национално и меѓународно ниво со цел поуспешна борба со трговијата со деца. Мониторинг на имплементацијата на Акцискиот план за борба против трговија со деца ќе се врши од страна на Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија преку Подгрупата.

Националниот акциски план содржи пет стратегиски области:

1. Поддржувачка рамка,
2. Превенција,
3. Идентификација и упатување,
4. Директна помош, заштита, интеграција и доброволно враќање на жтл/мигранти,
5. Ефикасно откривање и гонење на сторителите на кривично дело трговија со луѓе и криумчарење мигранти.

Во него се прецизирани целите и приоритетите, резултатите што треба да бидат постигнати, дефинирани се институциите што треба да бидат носители на активностите, временската рамка за нивна реализација, индикаторите за мерење на успешноста во реализацијата на обврските, како и финансиската рамка за спроведување на планираните активности. Сето ова треба да поттикне зголемување на довербата на граѓаните на Република Северна Македонија во начелото на владеење на правото, зголемена доверба во институциите, подобрување на состојбата со човековите права и

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

слободи, да се запре и да се зголеми свесноста за трговија со луѓе и илегалната миграција, како и да се подобри имиџот на Република Македонија во меѓународни рамки.⁹⁷

Клучна активност во борбата против актуелните безбедносни предизвици и тенденции претставува напредокот во реализирање на меѓународната соработка, зацврстена меѓународна доверба, зголемена размена на информации, која е најдобар доказ за нашата подготвеност да го направиме безбедносниот амбиент уште поповолен, а со тоа и напредокот во европските интеграции уште побрз. Размената на информации се врши преку веќе воспоставените канали како што се Европол, Интерпол, Фронтекс и офицери за врска, а истата е овозможена врз основа на членување во меѓународни организации, иницијативи, договори и конвенции.

5.3.2 ПРОТОКОЛИ

Конвенција на Обединетите нации против транснационален организиран криминал (УНТОК)

Конвенцијата претставува инструмент во пакетот договори изготвени за решавање на транснационалниот организиран криминал. Поединечните протоколи приложени кон УНТОК, конкретно се занимаваат со трговија со луѓе, криумчарење мигранти и трговија со лесно оружје. Одредбите од Конвенцијата важат за сите три форми на криминал. Целта на УНТОК е да промовира меѓудржавна соработка за поефективна борба против транснационалниот организиран криминал. УНТОК бара да се елиминира „безбедното место“ во кое може да дојде до активности на организиран криминал или криење докази или профит, преку промовирање на усвојување основни минимални мерки. Постојат два главни предуслова за примена на УНТОК. Прво, релевантниот престап мора да биде „сериозен“ и да има некаков транснационален аспект. Второ, тој мора да вклучува организирана криминална група. Двата елемента се дефинирани

⁹⁷ Националната стратегија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција 2017-2020

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

многу широко. Примарната обврска на Конвенцијата се однесува на инкриминирање на конкретно однесување.⁹⁸

Од државите-страни се бара да инкриминираат:

- Учество во организирана криминална група;
 - Перење на приходите од криминалот;
 - Корупција во јавниот сектор; и
 - Попречување на правдата.
- ✓ **Протокол на ОН за трговија со луѓе**

Протоколот на ОН за спречување, сузбивање и казнување трговија со луѓе, особено жени и деца, ја надополнува Конвенцијата на Обединетите нации против транснационален организиран криминал е најважниот од сите меѓународни договори за трговија со луѓе. Протоколот влезе во сила во 2003 година и тој бара државите да ја инкриминираат трговијата со луѓе како што е дефинирана во тој инструмент, како и поврзаните престапи. Целите на Протоколот се:

Спречување и борба против трговијата со луѓе, обрнувајќи особено внимание на жените и децата;

Помагање на жртвите на таа трговија, со целосно почитување на нивните човекови права; и

Промовирање соработка меѓу државите-страни за да се исполнат тие цели.

✓ **Протокол на ОН за криумчарење мигранти**

Целите и обврските на Протоколот на Обединетите нации против криумчарење мигранти по копно, море и воздух, со кој се надополнува Конвенцијата на Обединетите нации против транснационален организиран криминал се:

⁹⁸ Трговија со луѓе и криумчарење мигранти - United Nations ...[www.unodc.org > documents > Guidelines-Macedonian](http://www.unodc.org/documents/Guidelines-Macedonian)

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Спречување и борба против криумчарење мигранти, како и промовирање соработка меѓу државите-страни за таа цел.

Инкриминирање на „криумчарењето мигранти“, користењето на лажни патни или исправи за идентификација (заради криумчарење) и помагањето на криумчарените мигранти нелегално да останат во некоја земја – истовремено признавајќи дека миграцијата сама по себе не е кривично дело.

Поттикнување на меѓународна соработка за спречување на криумчарење мигранти

Усвојување законодавни и други мерки какви што се потребни за олеснување на построго казнување кога активностите на криумчарите го загрозуваат, или веројатно ќе го загрозат животот или безбедноста на засегнатите мигранти; или ќе повлечат нечовечно или понижувачко однесување, вклучувајќи и експлоатација на тие мигранти.

Меѓусебна размена на релевантни информации за рутите, модус операнди и идентитетот на организираниите криминални банди вклучени во криумчарењето мигранти, како и легислативни искуства и практики, и научно-технички искуства корисни за органите за спроведување на законот, за да се подобри способноста за превенција, откривање, истражување на тие активности и прогон на сторителите; во согласност со домашни правни и административни системи.

Зајакнување на граничната контрола што можеби е потребна за спречување и откривање на криумчарењето мигранти, без да се повредат меѓународните обврски за слободно движење на луѓето.

✓ **МОБИЛНИ ТИМОВИ**

Изминативе години, се забележува јакнење на институционалните капацитети за справување со криумчарењето на луѓе и трговија со луѓе – функционални се пет мобилни тимови за спречување на трговија со луѓе кои го покриваат подрачјето на Скопје, Куманово, Гевгелија, Битола и Тетово.

✓ **ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ**

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Во мај 2018 година усвоен е Законот за странци⁹⁹ со кој се врши исполнување на препораките на ГРЕТА¹⁰⁰ во однос на дозволата за привремен престој на жртвите на трговија со луѓе, периодот за опоравување и рефлексija и обезбедување повеќе права за жртвите.

Со цел усогласување со Директивата 2011/36/EУ и исполнување на препораките на ГРЕТА беа донесени измени на Кривичниот законик на Република Македонија¹⁰¹ со цел **инкорпорирање на начелото на неказнување на жртвите на трговија со луѓе.**

Во јануари 2019 година беше донесен **нов Закон за јавни набавки** кој е во согласност со најновото европско законодавство во насока на обезбедување поголема транспарентност и елиминирање на одредени слабости, а во насока на спречување на трудовата експлоатација/трговија со луѓе во јавниот сектор.

Владата на РСМ¹⁰² ги усвои **ревидираните Стандардните оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе..**

Во јануари 2018 година беше склучен Меморандум за соработка помеѓу Министерството за внатрешни работи и Јавното обвинителство на Република Северна Македонија¹⁰³ со кој се формираше **Национална единица за сузбивање криумчарење мигранти и трговија со луѓе (TASK FORCE)**. Со формирањето на Националната единица се овозможува јакнење на капацитетите и зголемување на ефикасноста на полицијата и обвинителството во сузбивањето на организирани форми на криумчарење мигранти и трговија со луѓе преку поголема проактивна политика за превенција, идентификација, истраги и кривичен прогон на сторителите.

Во јануари 2018 година склучен е Меморандум за разбирање меѓу Министерството за внатрешни работи и Министерството за труд и социјална политика на Република Северна Македонија со кој беа формирани **Мобилни тимови за идентификација на ранливи категории, вклучувајќи и жртви на трговија со луѓе.** Мобилните тимови

⁹⁹ Усвоен на 21.05.2018 година од страна на Собранието на РМ

¹⁰⁰ Експертска група за преземање акција против трговија со луѓе (GREТА)

¹⁰¹ Сл . весник бр. 248/18 од 31 декември 2018г.

¹⁰² 13 ноември 2018

¹⁰³ Меморандумот е потпишан на 03.01.2018 година

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

се воспоставени на териториите на градовите Скопје, Битола, Гевгелија, Тетово и Куманово.

Во насока на јакнење на билатералната и регионалната соработка за сузбивање на трговијата со луѓе во 2018 година беа потпишани следните меѓународни договори:

- **Спогодба за соработка** за размена на информации во областа на борба против трговија со луѓе меѓу Република Македонија и Црна Гора¹⁰⁴,
- **Протокол за соработка** за размена на информации во областа на борба против трговија со луѓе меѓу Република Македонија и Република Косово¹⁰⁵
-

✓ **Краткорочни приоритети**

Имајќи ги предвид нововоспоставените структури на национални ниво како Националната единица за сузбивање на криумчарење мигранти и трговија со луѓе и Мобилните тимови за идентификација на ранливи категории, вклучувајќи и жртви на трговија со луѓе, ќе се направи ревизија на постоечките стандардни оперативни процедури (СОП) за постапување со непридружувани деца-странци и СОП за постапување со ранливи категории на лица-странци.

Во насока на **јакнење на билатералната и регионалната соработка за сузбивање на трговијата со луѓе** ќе се донесат меѓународни договори за соработка со земјите од регионот и тоа:

- Протокол за соработка за размена на информации во областа на борба против трговија со луѓе меѓу Република Северна Македонија и Република Бугарија.
- Договор за соработка за размена на информации во областа на борба против трговија со луѓе меѓу Република Северна Македонија и Република Србија.

✓ **Институционална рамка**

¹⁰⁴ Потпишана на 20 јули 2018 година во Охрид во рамки на билатерална средба.

¹⁰⁵ Потпишан на 16 март 2018 година во рамките на Самитот на Брдо.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Со цел децентрализација на работата на Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, ќе се направи анализа за потребата и утврдување на општини во кои е потребно формирање на нови Локални комисии за борба против трговија со луѓе и илегална миграција.

Ќе се воспостави соработка меѓу Националната единица за сузбивање на криумчарење мигранти и трговија со луѓе на Република Северна Македонија и Постојаната ударна група за криумчарење на луѓе на Република Србија.

Во насока на јакнење на капацитетите на новоформираните структури, континуирано ќе се спроведуваат обуки за претставниците на Националната единица за борба против криумчарење мигранти и трговија со луѓе, како и обуки на мобилните тимови за идентификација на ранливи категории лица, вклучувајќи ги и жртвите на трговија со луѓе.

Ќе се спроведе обука на судии, јавни обвинители и полициски службеници за примена на начелото за неказнување на жртви на трговија со луѓе со цел имплементација на одредбите од Кривичниот закон.

5.3.3 Програми и проекти

- **Проект “Хоризонтална програма за Западен Балкан и Турција”**

Република Северна Македонија од 2016 година е дел од тригодишната Хоризонтална програма за Западен Балкан и Турција која се спроведува од страна на Европската Унија и Советот на Европа. Целта на оваа програма е да обезбеди помош на корисниците во Југоисточна Европа во насока на усогласање со стандардите на Советот на Европа и правото на ЕУ. Во рамките на процесот на проширување, Советот на Европа ја спроведува акцијата **“Спречување и борба против трговијата со луѓе”**. Активностите се спроведуваат во тесна соработка со националните министерства и организациите на граѓанското општество. Хоризонталната програма дава поддршка на националните власти во спречувањето и борбата против трговијата со луѓе за целите на трудова експлоатација, како и наоѓање начин за обезбедување пристап до компензација и безбедно враќање и реинтеграција на жртвите на трговија со луѓе.

- **Проект “Зајакнување на националните капацитети во областа на азилот,**

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

миграциите и трговијата со луѓе”

Проектот е финансиран од Европската Унија, а имплементиран од Меѓународната организација за миграции – ИОМ. Главната цел на проектот е подобрување на системот на управување со миграциите во согласност со меѓународните стандарди, а истовремено и подобрување на пристапот до услугите за заштита на ранливите категории на мигранти.

Главните компоненти на проектот се: Поддршка на националните власти за подготвување, зајакнување и усвојување на политики и стратешки документи во согласност со стандардите на ЕУ, зајакнување на институционалните капацитети и меѓуинституционалната соработка, зголемување на вештините и знаењата на националните власти во областа на идентификацијата, упатувањето и асистенцијата на жртвите од трговијата со луѓе и другите ранливи категории на мигранти и подигање на свеста за достапните услуги за заштита и ризиците поврзани со миграцијата кај ранливите категории. Проектот започна на 15 декември 2017 година и предвидено е да трае до 14 јуни 2019 година.

- **Проект -Зајакнување на борбата против трговија со луѓе за време на криза во земјите од Западен Балкан**

Проектот е финансиран од Канцеларијата на Стејт департментот на САД за мониторинг и борба против трговија со луѓе, а имплементиран од Меѓународната организација за миграции – ИОМ. Главната цел на проектот е зголемување на капацитетот за проактивен скрининг, идентификација на жртви, и услуги за ранливите популации преку:

- Надградба на постоечките алатки за прибирање информации во регионот за собирање на податоци за профилирање на мигранти во ризик, како и на потенцијалните случаи на трговија со луѓе.
- Зајакнување на капацитетите и координацијата меѓу владините и невладините чинители во борбата против трговијата со луѓе (БТЛ) за подобро да се идентификуваат и да им се помогне на потенцијалните жртви и жртвите на трговија со луѓе помеѓу нерегуларните мигранти.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

- Информирање на потенцијалните жртви на трговија со луѓе за ризиците поврзани со обид за транзит низ регионот, истовремено давајќи им информации во врска со пристап до услуги.
- Рок на реализација: 2017-2018

Препораките дадени од страна на Советот на Европа, во извештајот на ГРЕТА за РМ за Евалуација на имплементирање на Конвенцијата на Советот на Европа „Активности против трговијата со луѓе“, Препораките на специјалниот претставник и координатор за трговија со луѓе на ОБСЕ дадени во Извештајот за посета на РМ, како и други стратегиски документи и добри практики на ЕУ и ОБСЕ. Исто така беа анализирани и интерпретирани и соодветните извештаи на Стејт департментот на САД и други релевантни национални и меѓународни документи, според кои Република Македонија бележи постојан напредок во оваа област. Мигрантскиот бран во 2015 година, поттикна зголемен ангажман на националните институции, меѓународните организации и граѓанскиот сектор. Воедно, од новонастанатата состојба произлезе потребата од градење нова визија за справување со новите форми на миграција, трговија со луѓе и илегална миграција.

Заклучок

Трговија со малолетно лице од основниот облик на трговијата со луѓе во посебна законска инкриминација, е најдобриот направен чекор во насока на сузбивање на ваквиот криминалитет на нашава територија.

Од аспект на сузбивање појавата на трговијата со малолетници и трговијата со полнолетни жртви, неопходно е правилно функционирање на целосен систем од институции и фигури. Промените во законската регулатива се само почеток за формирање на предуслови на борба против трговијата со човечки судбини.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Усогласувањето на законодавството со меѓународните акти значи наше приближување до поразвиените држави од аспект на спремноста за борба против трговијата.

Целокупната усоогласеност на владиниот и невладиниот сектор во ваквата борба и ускладувањето на взаемните политики е исто така екстремно битен фактор. Воведувањето на посебниот член 418-г во КЗ, со кој одделно се регулира делото трговија со малолетно лице, на Република Северна Македонија и овозможи да докаже дека созрела на овој план и превзема битни потфати со цел да постави солидни основи на напорите за сузбивање на криминалитетот. Потребата за превземање на ваков чекор се засили со ратификација на меѓународните документи и нивното имплементирање и усогласување на нашето законодавство со нив. Издвојувањето на ова дело само изврши акцентирање на веќе започнатата засилена борба со трговијата со малолетни лица преку претходните измени. Сепак она што претставува најголема потреба за засилена борба е реалниот зголемен тренд на трговија со малолетни лица низ нашата држава-транзитно, како и внатрешно. Одвојувањето на инкриминацијата е нешто повеќе од сериозна борба.

Гледано од аспект на Кривичниот законик, на законодавен план сме на вистинскиот пат кон сузбивање на трговијата со малолетни лица, а со оглед на заострените казни и за сторителите на трговија со луѓе воопшто (подведена во чл. 418-а од КЗ) и кон сузбивање на целокупната трговија со лица на нашиве простори. Сепак, перманентното подобрување на целокупното законодавство вклучено во сузбивањето на трговијата и потребата од усогласување со меѓународното законодавство, е нужност произлезена од живоста на материјата и постојаното развивање на нови облици и подоблици на делото кои меѓународната сцена исто така, во чекор, ги следи. Затоа нужно е и да се напомене дека издвојувањето на законската инкриминација на трговија со малолетници од онаа со полнолетните жртви, не подразбира потполна законска уреденост на оваа материја.

Нагласувањето е постигнато, меѓутоа самата законска дефиниција не е доволно искристализирана. Имено, и во членовите 418 – а и 418 – г, како начин на вршење на делото е наведено врбувањето на лица заради експлоатација по пат на проституција,

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

нешто што е опфатено и во законскиот опис на делото посредување во вршење проституција од член 191 ст.1 од КЗ. Со тоа во практиката се создава почетна конфузност при подведувањето на одредено дело под соодветната законска инкриминација. Исто така и ригорозноста на казните која се провлекува низ сите измени и дополнувања на КЗ во последната деценија во врска со ова дело и кои се воегласност со меѓународните акти, мора да се покаже и во практиката при изрекувањето на истите од страна на судовите. При анализирањето на законската уреденост на материјата во Балканските држави, констатиравме дека Република Северна Македонија се наоѓа на, донекаде, повисоко скалило од нив, првенствено со споменатите ригорозни казни предвидени за сторителите, (кои може за нијанса поублажено се среќаваат во законодавствата на соседните земји) како и одделното ангажирање околу сузбивањето на трговијата со малолетници, како законодавно така и практично.

Со оглед на тоа што сите држави во регионот имаат направено измени во целокупниот став за борбата со трговијата со лица, со цел усогласување со меѓународните акти, а првенствено со споменатиот Протокол од Палермо од 2000 та година, би се дошло до генерален заклучок дека нашето отстапување пред нив и не е така големо. Забелешките кои ги даваат меѓународните актери во поглед на превземените потфати за сузбивањето на овој криминалитет се речиси генерални за сите Балкански држави, вклучувајќи ја и нашата. Затоа, за остварување на подобри резултати во борбата против трговијата со луѓе, земјите треба да се ориентираат кон практиките на поголемите држави. Потребно е, меѓу другото, да развијат подобри центри за помош на жртвите, нивно препознавање и заштитување во постапките во кои тие се клучни сведоци. Но пред сè, постигнување на поуспешна превенција.

Државите се наоѓаат на, географски, специфично и проблематично подрачје, особено подложно на остварување на елементи на кривични дела од овој вид, затоа превенцијата се јавува како, еден вид, најдобра алатка за сузбивање на постојниот криминалитет. Меѓутоа, самостојно државата не би можела да постави успешност во реализирање на сувопарното законодавство.

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

Погоре во текстот ја увидовме и потребата од постоењето на невладините организации и нивната политиката која ја кројат за сузбивање на трговијата и превентивно делување на државите. Постојаните пораки кои ги испраќаат преку медиумите за заштита на населението се од витално значење за постоење на превентивна атмосфера во државата, заедно со едукацијата која ја вршат врз граѓаните, адаптирана спрема возраста на целната група. Но, и ангажираноста треба да биде сестрана (бесплатните телефонски линии преку кои може најлесно да се побара помош и заштита треба да бидат постојано отворени, постојано ажурирање на податоците кои ги презентираат на нивните сајтови на интернет, како и нивно правилно функционирање, особено во делот на електронската пошта-мали детали кои можат во одредени случаи да бидат од пресудно значење, особено за малолетните лица кои можеби ќе немаат шанса за повеќекратно обраќање до нив за помош).

Трговијата со луѓе како најлоша форма на ропство на модерното време, е осудена како акт кој сериозно ги нарушува универзалните човекови права. Огромните профити создадоа глобална мрежа организирана од криминални банди кои тргуваат со луѓе на подеднакво ист начин како со оружјето, дрогата или парите. Иако најголемиот дел од земјите во светот го елиминираа ропството уште одамна, трговијата со луѓе стана една од активностите на организираните криминални групи, кои се докажаа како високо ефективни во навлегувањето во земјите и регионите кои се осиромашени од војните, вооружените конфликти или лошо управуваните транзиции.

Трговијата со луѓе посебно со малолетни лица е најбрзо растечка криминална индустрија во светот, Обединетите Нации проценуваат дека приближно 2,5 милиони луѓе од 176 различни држави се продавани ширум светот. Децата до пет години се продаваат на двојки без деца, но и за трансплантација на органи. Оние до 12 години се користат за детска порнографија, за човечки органи. Малолетнички над 12 години најчесто се принудувани на проституција.

Согласно погоре наведеното, синхронизираната меѓународна ангажираност и поставеност на инструментите во прилог на сузбивање на трговијата со луѓе се елементарен предуслов за започнување и водење на сериозна борба против овој

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

криминал. На неговиот елемент на организираност мора да се одговори со уште поголема организираност и компактност на сите учесници во ваквата борба. Само така ќе може да се издигнеме над криминалните умови.

Користена литература

- Арнаудовски, проф. д-р Љупчо, Предавања по социјална патологија, Скопје, 1983 година;
- Арнаудовски, проф. д-р Љупчо, Стојановски, проф. д-р Трпе, Трговија со луѓе-криминалитет, Скопје: Скенпоинт – Скопје, 2002 година;
- Бачановиќ, проф. д-р Оливер, Кривично правна заштита на малолетни лица – жртви на кривични дела, Зборник на трудови Малолетничка правда, Од идеја до практика, Ван Гог, Скопје;
- Бикс, К., Амир, Д., Глобалната секс индустрија и препродажбата на луѓе, Датапонс, САД, 2009;
- Биљали, проф. д-р Аслан, Меѓународните и националните аспекти на трговијата со жени и нејзината поврзаност со проблемот на проституцијата, Трговија со луѓе-правни аспекти, Универзитет на Југоисточна Европа, Тетово, 2007 година;
- Велкоска, Виолета, Трговијата со луѓе и илегалната миграција перцепирани од главните актери во кривичната постапка, Коалиција "Сите за правично судење", ЕМИТЕР-Скопје, 2008 год;
- Данаилов, Владимир, Трговија со луѓе – криминален бизнис соробовладетелски лик, Меѓународна организација за миграции мисија во Скопје, Скопје, 2001 година;

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

- Јаниќевиќ, Ненад, Трговија со луѓе: Меѓународни документи, Националнозаконодавство, Активности на национален план, Трговија со луѓе-правниаспекти, Универзитет на Југоисточна Европа, Тетово, 2007 година;
- Камбовски, проф. д-р Владо, Казнено право-општ дел,2-ри Август С-Штип,Скопје, 2006 год;
- Константинович-Вилич, д-р Слободанка, Николич-Ристанович, д-р Весна,Криминологија, Центар за публикациије правног факултета у Нишу, Ниш,2003 година;
- Матовски, проф. д-р Никола; Лажетик – Бужровска, проф. д-р Гордана;Калајџиев, проф д-р Гордан, Казнено процесно право, 2-ри Август С-Штип,Скопје, 2009 година;
- Мијалковиќ, Саша, Милошевска, Тања, Трендови на незаконска трговија со деца, бебиња и човечки органи – нов предизвик на истемот за националнабезбедност, 2009 година;
- Милошевска, Тања, Безбедносни аспекти на трговијата со луѓе воЈугоисточна Европа, Институт за одбранбени и мировни студии,Филозофски факултет;
- Нухија, Беким, Трговија со човечки органи, Трговија со луѓе-правни апекти,Универзитет на Југоисточна Европа, Тетово, 2007 година;
- Ристовиќ, Миша, Рођени да нестану - о трговини бебама у Србији, 2006;
- Стојановски, проф. д-р Трпе, Трговија со луѓе, Македонска ревија казнено право и криминологија- седмо редовно советување на тема:10години од примена на Кривичниот законик на Република Македонија,Охрид, 2006 година;
- Сулејманов, проф. д-р Зоран, Криминологија, Скопје: Графос, Скопје, 2007година;
- Тупанчески, проф. д-р Никола, Трговијата со луѓе во споредбеното казнено право и во казнено право на Република Македонија, Македонска ревија казнено право и криминологија, год.7, бр.1-2, Скопје, 2000 година;
- Чачева, д-р Виолета, Трговијата со луѓе-посебно ризична за ромскатапопулација, Годишник на институтот за социолошки и политичко-правниистражувања, број.1, Скопје, 2006;

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

- Шасивари, Јетон, Фактори на трговијата со луѓе, особено со жени, Трговијасо луѓе-правни аспекти, Универзитет на Југоисточна Европа, Тетово, 2007 година;
- Акциски план за борба против трговија со деца во Република Македонија, 2009-2012, Национална Комисија за борба против трговија со луѓе илегална миграција, Подгрупа за борба против трговија со деца;
- Анлиза на Капацитетите и условите на невладините организации кои работат на полето на борбата против трговијата со луѓе, Скопје, 2007 година;
- Извештај за реализираните активности предвидени во стратегијата засоработка на владата со граѓанскиот сектор во 2007 година, Одделение засоработка со невладини организации, Генерален секретаријат, Влада на Република Македонија, Скопје, 2008 година;
- Насилје над децом – Студија Генералног секретара Уједињених нација, Организација Уједињених нација, Београд, 2007 година;
- Националната стратегија за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција во Република Македонија, Влада на РМ, Национална комисија за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција;
- Публикација, “Казнено – правна регулатива и анализа на случаи на трговија со луѓе и криумчарење на мигранти од Македонија, Србија, Албанија, Црна Гора и Босна и Херцеговина”, Скопје, 2007 година;
- Стратегија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија, Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција во Република Македонија, Скопје, 2006 година;
- Convention against transnational organized crime, United Nations, 2000;
- Convention against Transnational Organized Crime, United Nations, 2000;
- Convention concerning the Abolition of Forced Labour International Labour Organization Convention, United Nations, Treaty Series, vol. 320, No. 4648, 1957;
- Convention concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour, No. 182, International Labour Organization, 1999;

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

- Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others, United Nations, 1949;
- Human Rights Report: Montenegro, U.S Department of State, 2009;
- Human Rights Report: Serbia, U.S Department of State, 2009;
- Human Rights Report: Macedonia, U.S Department of State, 2009;
- International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic, League of Nations Treaty Series, vol. I, No. 11, p. 83, Paris, 1904;
- International Convention for the Suppression of the "White Slave Traffic", League of Nations Treaty Series, vol. VIII, p. 278, Paris, 1910;
- International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children, League of Nations, 1921;
- International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age, League of Nations, 1933;
- Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, United Nations, Palermo, 2000;
- Recommendation No. R (91) 11 concerning sexual exploitation, pornography and prostitution of, and trafficking in, children and young, European Council, 1991;
- Recommendation 1065 on the traffic in children and other forms of child exploitation, Council of Europe, 1987;
- Slavery Convention, United Nations, Treaty Series, vol. 212, No. 2861, 1926;
- Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery, United Nations, Treaty Series, vol. 266, No. 3822, 1956;
- "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" br. 8/10, закон за измени и дополувањана Кривичниот закон на Босна и Херцеговина
- Закон за биомедицинско потпомогнато оплодување, Сл. Весник на Р. Македонија бр. 37 од 19.03.2008 година
- Закон за малолетничка правда, Сл. Весник на Република Македонија бр. 87/07 од 12.07.2007 год;

Организационата поставеност и функционирање на безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот на превенирање со трговија на малолетни лица

- Закон за ратификација усвоен на 14 април 2009, Службен весник 49/2009: Совет на Европа, Конвенција за борба против трговија со луѓе, Варшава, 16.V.2005, Совет на Европа Серија договори бр. 197;
- Кривичен законик од 1996 година, Службен весник на РМ 37/96 од 29 јули 1996 година
- Кривичниот закон на Албанија, бр. 7895, датиран 1995/01/27
- Кривичниот закон на БиХ "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10
- Кривичниот законик на Република Србија, Sl. gl. SRS" 26/77-1341, 28/77-1566, 43/77-2213, 20/79-1059, 24/84-1233, 39/86-2739, 51/87-2421, 6/89-406, 42/89-1401, 21/90-888 и "Službeni glasnik RS", br. 16/90-468, 49/92-1664, 23/93-817, 67/93-3110, 47/94-1465 и 17/95-529, 44/98 od 08.12, 10/02 od 01.03
- Кривичниот Законик на Република Црна Гора, Sl. list RCG", br. 70/03;
- Службен весник на Р. Македонија, бр. 7/08 од 15.01.2008 година;
- Службен весник на Р. Македонија, бр. 04/02 од 25.01.2002 година;
- Службен весник на Р. Македонија, бр. 114/09 од 14.09.2009 година;
- Службен весник на Р. Македонија, бр. 19/04 од 30.03.2004 година;
- Пресуда IV КОК. бр. 61/08 од 30.10.2008, Основниот Суд Скопје 1, Скопје
- Пресуда IV КОК. бр. 56/08 од 24.10.2008, Основниот Суд Скопје 1, Скопје

Интернет извори

- <http://antitrafficking.blog.mk/files/2010/02/NAP-makedonski2.pdf>
- <http://babypartstrafficking.org/html/Overview.html>
- <http://edition.cnn.com/2010/WORLD/americas/01/28/haiti.us.children/index.html>
- <http://fzf.ukim.edu.mk/files/odb/tanjam/Mijalkovic.%20%20%20Milosevska.%20T%20-%20Nezakonska%20trgovija%20so%20deca.%20bebinja%20i%20covecki%20organi.pdf>
- <http://lobi.com.mk/?ItemID=931302A36DE1E148BD1A1054550D0C05>
- <http://star.dnevnik.com.mk/default.aspx?pbroj=2781&stID=56728>

Организационата поставеност и функционирање на
безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот
на превенирање со трговија на малолетни лица

- <http://www.a1.com.mk/vesti/default.aspx?VestID=95689>

- http://www.astra.org.rs/?page_id=7
- <http://www.ckrm.org.mk/mk/mladi-na-ckrm/novosti-mladi-na-ckrm/178-mladite-vo-borba-protiv-trgovijata-so-luge>

- <http://www.forum.com.mk/28282;jsessionid=ADB8BE7A3D5651B2F7CF93571690D719>
- <http://www.interpol.int/public/thb/women/default.asp>

- http://www.justice.gov.mk/documents/INFO_TRG%20so%20luge_02.pdf

- <http://www.kanal5.com.mk/default.aspx?mId=37&eventId=27667&egId=13>

- <http://www.makdenes.org/content/article/2110903.html>

- <http://www.mia.com.mk/default.aspx?vId=71152493&IId=1&pmId=>

- <http://www.nacionalnakomisija.gov.mk/>

- <http://www.netpress.com.mk/vest.asp?id=68341&kategorija=4>

- <http://www.novamakedonija.com.mk/NewsDetal.asp?vest=123101019209&id=11&prilog=0&setIzdanie=21891>

- <http://www.novamakedonija.com.mk/NewsDetal.asp?vest=219101053201&id=12&prilog=0&setIzdanie=21914;>

- <http://www.nvosorabotka.gov.mk>

Организационата поставеност и функционирање на
безбедносните институции на Р. Северна Македонија во процесот
на превенирање со трговија на малолетни лица

- <http://www.pbs.org/wnet/wideangle/episodes/dying-to-leave/humantrafficking-worldwide/albania/1447>
- <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2009/eur/136044.htm>
- <http://www.unicef.org/ceecis/Trafficking.Report.2005.pdf>
- http://www.unicef.org/tfymacedonia/NAP_Children_April_2009_-_MKD.pdf
- <http://www.utrinski.com.mk/?ItemID=B7A424666838874692418FB52796ACE9>
- <http://www.utrinski.com.mk/?ItemID=B90075D3DA4D7C41BFFCAFB25232F65D>
- <http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=678A2CBBFF58164595E046EDA0CA787>
- <http://www.wittproject.net/spip.php?article204>
- <http://www.zjorm.org.mk/>